

**ДЖЕЙМС ДЖОЙС
ДЪБЛИНЧАНИ
В ПРЕВОД НА АСЕН
ХРИСТОФОРОВ**

Превод: Асен Г. Христофоров

chitanka.info

СЕСТРИТЕ

Тоя път за него нямаше никаква надежда: това беше третият удар. Вечер след вечер бях минавал край къщата — беше през ваканцията — и се бях вглеждал в осветения квадрат на прозореца: и вечер след вечер го бях виждал да свети с все същата слаба и равна светлина. Ако е умрял, мислех си, щях да видя отражението на свещи върху платнената завеса на прозореца, понеже знаех, че до главата на мъртвеца трябва да бъдат поставени две свещи. Той често ми казваше: *Скоро ще си отида от тоя свят*, но аз смятах, че говори празни приказки. Сега знаех, че е било истина. Всяка вечер, като се взирах нагоре в прозореца, аз тихичко произнасях думата *парализа*. Тя винаги бе звучала някак странно в ушите ми, също като думата *гном* в Евклидовата геометрия и думата *симония* в катехизиса.^[1] Но сега тя ми звучеше като името на някакво зло и греховно същество. То ме изпълваше с ужас, но все пак аз копнеех да се приближа до него и да хвърля поглед върху смъртоносното му дело.

Дядо Котър седеше край огнището и пушеше, когато слязох долу за вечеря. Докато леля сипваше овесената каша в чинията ми, той подхвани, но тъй, сякаш се връщаше към нещо вече казано:

— Не, не бих казал, че беше съвсем... но имаше нещо странно... имаше нещо чудато в него. Ще ви кажа какво мисля...

Той започна да пухка с лулата, без съмнение подреждаше мислите в главата си. Досаден стар глупак! Отначало ни се беше сторил доста занимателен, понеже говореше за първак, казани и змиевици; но на мен скоро ми омръзна с безкрайните си приказки за спиртоварната.

— Имам си моя теория — подзе той. — Струва ми се, че тук имаме един от ония... особени случаи... Но е трудно да се каже...

Той пак запухка с лулата, без да ни изложи своята теория. Вуйчо видя, че съм се вторачил, и ми рече:

— Тъжна новина, отиде си старият ти приятел.

— Кой? — попитах.

— Отец Флин.

— Умрял ли е?

— Господин Котър току-що ни уведоми. Минал покрай къщата.

Знаех, че ме наблюдават, и затова продължих да ям, сякаш вестта не ме засяга. Вуйчо взе да обяснява на дядо Котър:

— Големи приятели бяха с нашия малчуган, а и старецът го научи на доста неща. Хората разправят, че мечтаел да го види изучен.

— Бог да го прости! — набожно рече леля.

Дядо Котър се вгледа продължително в мен. Имах чувството, че ме проучва с малките си черни и лъскави очи, но не исках да задоволя любопитството му и не вдигнах поглед от чинията си. Той пак се залови с лулата си и накрая просташки се изплю в камината.

— Не бих искал някое от моите деца — подзе той — да има много вземане-даване с такъв човек.

— Какво искате да кажете, господин Котър? — запита леля.

— Искам да кажа — отвърна дядо Котър, — че това е лошо за децата. Ето какво мисля аз: момчетата трябва да търчат и играят със своите връстници, а не... Прав ли съм, Джак?

— И аз имам същия принцип — отвърна вуйчо. — Нека научи сам и гарда, и крошето. Открай време разправям това на ей тоя розенкройцер^[2]: развивай си физиката! Докато бях малък, не минаваше заран да не взема студен душ, зиме и лете. Тъкмо това ме държи здрав и прав сега. И образованietо е важно, но то си е отделно... Може би господин Котър ще си вземе от овнешкото бутче — обърна се той към леля.

— Не, не, няма нужда — каза дядо Котър.

Леля донесе блюдото от бюфета и го постави на масата.

— Но защо мислите, че не е хубаво за децата, господин Котър? — запита тя.

— Лошо е, защото децата са много впечатлителни — започна дядо Котър. — Като гледат такива работи, нали разбирате, децата се влияят...

Напълних устата си с каша от страх да не издам яда си. Дърт досадник, изкуфяло пиянде!

Тази нощ заспах късно. Макар че ме бе яд на дядо Котър, задето ме бе нарекъл дете, аз си бърсках главата да разбера смисъла на недомълвките му. Струваше ми се, че в тъмнината на стаята отново

виждах подпухналото сиво лице на паралитика. Завих се презглава с одеялото и се опитах да мисля за Коледа. Но сивото лице неотльчно ме преследваше. Шептеше ми и аз разбрах, че иска да ми изповядва нещо. Чувствах как душата ми потъва в някакъв приятен и порочен мир; но то ме чакаше и там. Започна да ми се изповядва шепнешком и аз се чудех защо непрестанно ми се усмихва и защо устните му са тъй олигавени. Но тогава си спомних, че той се бе поминал от парализа, и почувствах, че и аз на свой ред леко се усмихвам, сякаш опрощавах неговата симония.

На другата заran след закуска тръгнах надолу да хвърля поглед върху малката къща на улица „Великобритания“. Тя представляваше невзрачно магазинче с мъглявото име „Галантерия“. Тия галантерийни стоки се състояха предимно от детски ботинки и чадъри; обикновено на прозореца висеше табелка с надпис: *Сменям плат на чадъри*. Сега не се виждаше никаква табелка, понеже кепенците бяха спуснати. Фльонга от черен креп бе привързана с ширит към чукчето на вратата. Две бедни жени и раздавачът на телеграми тъкмо четяха картичката, забодена на черния креп. И аз се приближих и зачетох:

1 юли 1895

Преподобният Джеймс Флин,
бивш свещеник в църквата „Св. Катерина“,
шестдесет и пет годишен.

Мир на праха му.

Картичката ме убеди, че бе починал, и аз се обърках от неочекваната пречка. Ако не беше мъртъв, щях да отида в малката тъмна стаичка зад магазина и да го намеря седнал в креслото пред огъня, почти задушен в тежкия си балтон. А леля навярно щеше да ми е дала пакет с енфие за него и тоя подарък щеше да го извади от вцепенения му унес. Винаги аз изпразвах пакета в черната му кутийка за енфие: ръцете му толкова трепереха, че не можеше сам да го стори, без да разпилее половината енфие по пода. Дори когато вдигаше едра трепереща ръка към носа си, малки облачета енфие се посипваха между пръстите му по балтона. Може би тъкмо тоя постоянен дъжд от енфие бе придал избелелия зеленикав оттенък на вехтите му свещенически одежди, защото той напразно се опитваше да отбръска нападалите зърнца с червената си кърпичка, която по правило само за седмица буквально почерняваше от тютюна.

Искаше ми се да вляза и да го погледна, но не се осмелих да почукам. Отдалечих се бавно по слънчевата страна на улицата и пътешетиях театралните афиши по витрините. Странно ми се струваше, че не забелязвах признания на скръб нито в себе си, нито в самия ден, и дори ми стана неприятно, като усетих, че в мене се поражда чувството на свобода, сякаш смъртта му ме бе избавила от нещо. Това ме зачуди, понеже, както бе казал сам вуйчо предишната вечер, той ме бе научил на толкова много. Той самият бе завършил Ирландския колеж в Рим^[3] и ме беше научил правилно да произнасям латинските думи. Разказвал ми бе разни работи за катакомбите и за Наполеон Бонапарт и ми бе обяснил значението на различните свещенодействия в литургията и на различните свещенически одежди. От време на време се забавляваше да ми поставя трудни въпроси, питаше ме какво би трябало да стори човек при известни обстоятелства и дали едни или други грехове са смъртни, простими или пък представляват само несъвършенства. Въпросите му ми даваха да разбера колко сложни и тайнствени са някои църковни обреди, които винаги бях смятал за най-обикновени действия. Задълженията на свещеника към светото причастие и към тайната на изповедта^[4] ми се струваша тъй важни и тежки, че се чудех как изобщо някой е могъл да намери достатъчно сили да се нагърби с тях; и не се изненадах, като научих от него, че светите отци били написали книги, по-дебели и от пощенския справочник и също тъй ситно изписани като съдебната хроника във вестника, за да изяснят тия заплетени въпроси. Замислех ли се върху тези неща, често изобщо не можех да отговоря или пък отговарях глупаво и колебливо, а той се усмихваше и кимваше два-три пъти. Понякога ме караше да повтарям всички антифони от литургията, които ме бе заставил да заучава наизуст; и докато каканих, той се усмихваше замислено и кимаше, като от време на време втикваше огромни щипки енфие първо в едната, после в другата си ноздра. Като се усмихваше, винаги откриваше големите си потъмнели зъби, а езикът му увисваше върху долната устна: той навик ме караше да се чувствам доста неловко в началото на познанството ни, преди да го опозная по-добре.

Както вървях по слънчевия плочник, аз се сетих за думите на дядо Котър и се опитах да си припомня какво се бе случило по-нататък в съня ми. Спомних си, че бях забелязал дълга кадифена завеса и някаква висяща лампа, старомодна направа. Струваше ми се, че съм

бил някъде много далеч, в никаква страна с причудливи обичаи — Персия ли беше... Но не можех да си припомня края на съння.

Привечер същия ден леля ме взе със себе си в къщата на покойника. Беше след залез-слънце, но стъклата на прозорците, обърнати на запад, отразяваха ръждивата позлата на огромна камара облаци. Нани ни посрещна в антрето и тъй като не бе удобно да й вика, леля само се здрависа с нея. Старата жена посочи въпросително нагоре и щом леля кимна, ни поведе тромаво по тясната стълба, привела глава почти до перилата. На първата площадка тя поспря и насърчително ни кимна към разтворената врата на стаята с мъртвеца. Леля влезе, а старата жена, съзирайки колебанието ми, отново ме заподканя с ръка да вляза.

Пристигах на пръсти. Златистата светлина на залеза заливаše стаята през дантелените краища на завесата и свещите приличаха на бледи тънки пламъчета. Той лежеше в ковчега. Нани даде пример и ние коленичихме при подножието на леглото. Преструвах се, че се моля, но не можех да събера мислите си, тъй като бръщолевенето на старата ме отвличаше. Забелязах, че полата й е накриво закопчана на гърба, а токовете на платнените й обувки са съвсем изтрити все от едната страна. Пристори ми се, че старият свещеник в ковчега се усмихва.

Не. Когато се надигнахме и се приближихме до горния край на леглото, видях, че не се усмихваше. Лежеше в ковчега тържествен и грамаден, одеян като за литургия, и хлабовато прихванал църковен потир в едрите си ръце. Лицето му бе много навъсено, сиво и едро, със зеещи черни ноздри и окръжено с рядък бял мъх. Тегнеше тежък мирис: цветята.

Прекръстихме се и излязохме. В малката стая на долния етаж намерихме Илайза, достолепно седнала в креслото му. Добрах се до обичайния си стол в ъгъла, а в това време Нани отиде до бюфета и извади гарафа шери и няколко винени чаши. Тя ги постави на масата и ни покани да изпием по чашка вино. След това, по знак на сестра си, напълни чашите и ни ги поднесе. Подкани ме настойчиво да си взема и няколко бисквити, но аз отказах, понеже се боях, че ще хрускат много шумно. Тя сякаш се огорчи от отказа ми, отиде тихичко до дивана и седна зад сестра си. Никой не продумваше: всички се бяхме втренчили в празната камина.

Леля изчака Илайза да въздъхне, сетне рече:

— Е, той се пресели в по-добър свят.

Илайза отново въздъхна и кимна в знак на съгласие. Леля повъртя в пръстите си столчето на винената си чаша, преди да отпие малко.

— Той леко ли?... — запита тя.

— Да, съвсем леко, госпожа — отвърна Илайза. — Просто не разбрахме кога предаде богу дух. Хубаво си умря, бедният!

— И всичко ли?...

— Отец О'Рорк беше при него във вторника, помаза го и го подготви, както си му е редът.

— Значи той разбра?

— Беше напълно примирен.

— И изглежда напълно примирен — каза леля.

— Тъй рече и жената, която повикахме да го измие. Каза, че имал вид на заспал, толкова бил спокоен и примирен. Кой да мисли, че ще бъде такъв хубав мъртвец.

— Да, наистина — каза леля.

Тя отпи още малко от чашата си и добави:

— Е, госпожице Флин, за вас всеки случай трябва да е голяма утеша, че сторихте за него всичко, което бе по силите ви. Трябва да кажа, че и двете много се грижихте за него.

Илайза приглади роклята връз коленете си.

— Ах, горкият Джеймс — подзе тя. — Бог е свидетел, че сторихме всичко, каквото можахме, ако и да сме си бедни — не можехме да понесем нещо да му липсва в неговото състояние.

Нани бе подпряла глава върху възглавката на дивана, готова всеки миг да заспи.

— Бедничката Нани — рече Илайза, като я погледна, — съвсем се преумори. А колко работа ни се струпа на нея и на мене, дорде намерим жена да го измие, сетне да го подредим, и него, и ковчега, да уредим за литургия в черква. Ако не беше отец О'Рорк, хич не знам как щяхме да се оправим. Той ни надонесе тия цветя и ония два свещника от черквата, написа съобщението за „Общоградски вести“ и се нагърби с всички книжа за гробищата и със застраховката на горкия Джеймс.

— Колко мило от негова страна! — рече леля.

Илайза притвори очи и бавно поклати глава.

— Ex, няма по-добро от стар приятел — каза тя, — вари го, печи го, няма друг, на който да се довериш.

— Така е — съгласи се леля. — Но аз съм сигурна, че сега, когато се пресели във вечното си жилище, той ще си спомня и вас, и всичките ви добрини.

— Ex, горкият Джеймс — каза Илайза. — Не ни беше той чак такъв товар. Пък и не вдигаше повече шум в къщата, отколкото сега. И все пак, като зная, че го няма и...

— Когато всичко мине, тогава ще усетите липсата му — рече леля.

— Зная, зная — каза Илайза. — Няма вече да му нося чаша бульон, пък и вие, госпожа, не ще му пращате енфие. Ах, горкият Джеймс!

Тя замълча, сякаш разговаряше с миналото, сетне многозначително добави:

— Знаете ли, напоследък забелязах едни такива работи с него. Колчем му отнеса супата, все ще го намеря облегнат в креслото и с отворена уста, а требникът му паднал на пода.

Тя докосна носа си с пръст и се намръщи, сетне продължи:

— А все ги разправяше, че преди да свърши лятото, някой хубав ден щял да се поразходи с бричка до Айриштаун само да види отново старата ни къща, където всички сме се родили, и щял да вземе и мене, и Нани със себе си. Само да можем да наемем една от тия нова мода брички с гumenите колелета, дето им викат автомобили, отец О'Рорк му разправяше за тях, и то евтино, за цял ден, казваше той, отсреща при Джони Ръш, и да излезем и тримата на разходка някоя неделя привечер. Набил си го беше в главата... Горкият Джеймс!

— Бог да се смили над душата му! — каза леля.

Илайза извади носната си кърпичка и избърса очи. Сетне отново я прибра в джоба си и някое време втренчено се взира в празната камина, без да продума.

— Винаги си беше прекалено добросъвестен — каза тя. — Свещеническият дълг му бе свръх силите. Пък и в живота, може да се каже, му се падна тежък кръст.

— Да — каза леля. — Той беше разочарован човек. Личеше си.

В малката стая се възцари тишина и под нейното прикритие аз се приближих до масата, опитах виното в моята чаша, сетне тихично се

върнах към стола си в ъгъла. Илайза изглеждаше изпаднала в дълбок унес. Ние почтително я изчакахме да наруши мълчанието и след дълга пауза тя бавно подзе:

— Беше оня потир, дето го счупи... Оттам се почна. Разбира се, казват, че не било кой знае какво, искам да кажа, че в това нищо нямало. И все пак... Казват, че момчето било виновно. Но горкият Джеймс тъй се бе разтревожил. Бог да го прости!

— Това ли било? — каза леля. — Бях чула нещо... Илайза кимна.

— Това просто му бе влязло в ума — продължи тя. — След тая работа стана един умислен, никому не продумваше и все се мъкнеше насам-натам самичък. И така, една нощ дойдоха да го викат и нийде не можаха да го намерят. Къде ли не го търсиха — всичко обърнаха, а от него ни следа. Тогава клисарят предложи да опитат и в черквата. Взеха ключовете и отвориха черквата и клисарят с отец О'Рорк и един друг свещеник, който бил там, запалили свещ да го потърсят... И ще повярвате ли, ето ти го там, седял сам-самичък в тъмнината на изповедията си, от буден по-буден, и сякаш тихо се смеел в себе си.

Тя замълча неочеквано, сякаш за да се ослуша. И аз се ослуша, но в къщата не се чуваше никакъв звук; уверих се, че старият свещеник си лежеше спокойно в ковчега, тъй както го бяхме видели, тържествен и навъсен в смъртта, с празен и ненужен потир върху гърдите.

Илайза повтори:

— От буден по-буден, сякаш тихо се смеел в себе си... И тогава, разбира се, като видели тая работа, те решили, че с него нещо не е напълно в ред...

---

[1] Гномон е онай част от успоредника, която остава, след като от него бъде изрязан подобен успоредник. Симония е търговията с църковни длъжности, широко прилагана от папите през средните векове за получаване на доходи. Според католическия катехизис симонията е грях срещу Първата заповед, наречен по името на Симон Влъхва, който се опитал с пари да купи духовната власт на апостолите (Деян. 8). Симон Влъхва се смята за първия еретик или „бащата на еретиците“. В творчеството на Джойс симонията е ключова метафора, която далеч надхвърля теологичното съдържание на термина. Тя е знак на духовното състояние на Дъблин, наречен от писателя „поразен от

парализа“; няколко негови герои носят многозначителното име Саймън (Симон).[↑]

[2] Розенкройцер букв. означава член на религиозната секта, основана от Кристиян Розенкройц, който според легендите бил посветен в тайните на източната магия. По времето на Джойс името става нарицателно за мечтателно и мистично настроен човек във връзка с модните в края на века увлечения по окултизма и теософията.

[↑]

[3] Намек, че отец Флин е имал изгледи за блестяща кариера.[↑]

[4] Свещеникът е длъжен да пази тайната на изповедта под страх от отлъчване.[↑]

СРЕЩА

С Дивия Запад ни запозна Джо Дильн. Той имаше малка библиотечка, съставена от стари броеве на „Британско знаме“, „Смелост“ и „Чудо за грош“^[1]. Всяка вечер след училище ние се срещахме в неговия заден двор и устройвахме индиански битки. Той и дебеличкият му по-малък брат Лео, безделникът, се укрепяваха в горния кат на конюшнята, а ние се опитвахме да го превземем с щурм; или пък си давахме решителна битка на поляната. Но колкото и добре да се биехме, никога не успяхме да надвием в обсадата или битката и всичките ни лудории свършваха с Джо-Дильновия победен танц. Всяка заран в осем часа неговите родители ходеха на църква на улица „Гарднър“ и в антрето на къщата им витаеше мироносното ухание на госпожа Дильн. Но той се вживяваше прекалено в играта, а ние бяхме по-малки и по-плахи от него. Наистина беше цял индианец, когато заподскачаше със стар кальф за чайник на главата, думкаше с юмрук по тенеке и крещеше:

— Яа! Яка, яка, якааа!

Никой не вярваше на ушите си, когато се чу, че той имал призвание за свещенослужение. И все пак бе вярно.

Владееше ни дух на непокорство и под негово влияние отпадаше всяка разлика в духовен ръст и телосложение. Насъбрахме се в бандата, някои смело, други уж на шега, а трети почти със страх; и в числото на последните — недраговолните индианци, уплашени да нямат вид на зубрачи или слабаци — бях и аз. Приключенията, описвани в книгите за Дивия Запад, не ми бяха по сърце, но поне предлагаха някакво бягство от действителността. Много повече ми се нравеха някои американски детективски романи, в които от време на време се появяваха свирепи чорлави красавици. Макар че в тия романи нямаше нищо лошо и понякога си поставяха чисто литературни цели, в училище те тайно се предаваха от ръка на ръка. Един ден, когато отец Бътлър изпитваше върху редовните четири страници по римска

история, непохватният Лео Дильн бе заловен с един брой от „Чудо за грош“.

— Коя страница, тая или оная? Тая ли? Я стани, Дильн! *Едва се бе...* Продължавай! *Едва се бе зазорило...* Научи ли го? Какво е онова там в джоба ти?

Сърцата на всички ни замряха, докато Лео Дильн предаваше брошурута, и всички придохме невинен израз на лицата си. Отец Бътлър прелисти страниците и се намръщи.

— Какви са тия щуротии? — каза той. — „Вождът на апачите“! Това ли четете, вместо да изучавате римската история? Да не съм ви видял втори път с подобно жалко четиво! Само някой изпаднал драскач ще вземе да съчинява такива глупости срещу чашка-две! Чудя се как образовани момчета като вас са седнали да ги четат! Да не сте... ученици от някоя държавна гимназия^[2]? Ето какво, Дильн: настоятелно те съветвам да се заловиш с уроците си, инак...

Това порицание по време на трезвите училищни часове доста помрачи блясъка на Дивия Запад в очите ми, а смутеното шишково лице на Лео Дильн събуди съвестта ми. Но далеч от строгите училищни порядки, аз отново почвах да жадувам за необикновени преживявания, за бягството от действителността, което сякаш само тия повести за волен живот можеха да ми предложат. Вечерните игри на индианци накрая станаха за мен не по-малко отегчителни от обичайните предобедни занимания в училище, защото бях петимен за истински приключения. Но истинските приключения, мислех си, не спохождат люде, които си седят у дома: трябва да ги потърсиш навън от къщи.

Лятната ваканция вече съвсем наближаваше, когато реших поне за ден да се откъсна от училищната скука. С Лео Дильн и едно момче на име Махони се наговорихме да го вържем за цял ден. Всеки от нас си бе спестил по шест пенса. Трябваше да се срещнем към десет часа сутринта при моста над канала. Голямата сестра на Махони щеше да му напише извинение за училище, а Лео Дильн трябваше да придума брат си да каже, че бил болен. Уговорихме се да вървим по шосето до кея, сетне да преминем отвъд с корабчето и да се разходим до Гълъбарника^[3]. Лео Дильн се боеше да не срещнем отец Бътлър или някой друг учител. Но Махони уместно го запита какво ще търси отец Бътлър в Гълъбарника. Успокоихме се и аз приключих първия етап на

съзаклятието, като събрах от тях по шест пенса, а същевременно им показах и моите. Когато вечерта правехме последните приготовления, всички бяхме някак особено възбудени. Здрависахме се и се разсмяхме, а Махони каза:

— До утре, наште.

Нея нощ спах лошо. Сутринта пръв пристигнах на моста, тъй като живеех най-близо. Скрих учебниците си във високата трева край бунището в края на градината, където никой никога не ходеше, и забързах по брега на канала. Беше мека слънчева заран през първата седмица на юни. Седнал върху парапета на моста, аз се любувах на вехтите си платненки, които старателно бях избелил с хума от вечерта, и гледах конете, които чинно теглеха нагоре по хълма пълен трамвай търговци и чиновници. Клонките на високите дървета, наредени като стена покрай брега, радваха окото с малките си светлозелени листенца, а слънчевите лъчи косо се простреляха през тях към водата. Гранитните камъни на моста вече се затопляха и аз взех да почуквам с ръце по тях в такт с една мелодия, зазвучала в главата ми. Бях много щастлив.

Не бях седял там повече от пет-десет минути, когато съзрях да се задава сивата куртка на Махони. Той изкачи хълма, целият усмихнат, и се покатери до мене на парапета. Докато чакахме, извади прашката, която издуваше вътрешния му джоб, и ми обясни какви подобрения направил в нея. Запитах го защо я е донесъл и той рече, че я бил взел, за да си кажел две приказки с птичките. Махони често си служеше с ученическия жаргон и наричаше отец Бътлър „отец Пръдлър“. Почакахме още четвърт час и нещо, но от Лео Дилън нямаше ни вест, ни кост. Накрая Махони скочи от парапета и рече:

— Тръгвай да вървим! Знаех си, че това шубе Шишо ще ни върже тенекия.

— А шестте му пенса?... — попитах.

— Глоба за неустойка — каза Махони. — И толкоз по-добре за нас: имаме шилинг и половина вместо шилинг.

Тръгнахме по северния път, докато стигнахме до фабриката за сярна киселина, сетне свихме надясно по крайбрежното шосе. Щом се скрихме от очите на хората, Махони взе да се прави на индианец. Погна група дрипави момичета, като размахваше незаредената си прашка, а когато две дрипави момчета от рицарски подбуди започнаха

да хвърлят камъни по нас, той предложи да ги нападнем. Възразих, че момчетата са твърде малки, и затова продължихме нататък, а дрипльовците крещяха по нас — *Безверници! Безверници!* — взели ни за протестанти, понеже Махони, който имаше мургаво лице, носеше на кепето си сребърната значка на някакъв клуб за крикет. Щом дойдохме до Ютията, направихме обсада; но тя се провали, тъй като за тая работа трябват поне трима. Отмъстихме си на Лео Дилън, като си казахме какъв страхопъзълъ е и си представяхме колко ли ще изяде в три часа от господин Райън.

После наближихме реката. Доста време бродихме по шумните улици, оградени с високи каменни зидове, и често се спирахме да зяпаме разни кранове и машини, макар водачите на тежки скърцащи каруци често да крещяха по нас, че им се пречкаме. Вече бе пладне, когато се добрахме до кейовете, и тъй като всички работници обядваха, и ние си купихме две големи стафидени кифли и седнахме да ги изядем върху някакви железни тръби край реката. Седяхме и се радвахме на корабите в Дъблинския залив — шлеповете, издавани отдалеч от тъмни валма дим, кафявата рибарска флотилия отвъд Рингзенд, голямата бяла шхуна, която разтоварваха на отвъдния кей. Махони каза, че би било екстра номер да избягаме по море с някой от тия големи кораби, и дори аз, като се взирах във високите мачти, виждах или пък си представях как осъдните познания по география, които получавах в училище, постепенно добиват плът прел очите ми. И дом, и училище сякаш се отдалечаваха от нас и властта им върху двама ни сякаш избледняваше.

Преминахме Лифи^[4] с корабчето, като си платихме таксата и бяхме превозени заедно с двама работници и един дребничък евреин с чанта. Държахме се сериозно, почти тържествено, но веднъж през краткотрайното плаване погледите ни се срещнаха и ние се разсмяхме. Щом слязохме на брега, взехме да наблюдаваме как разтоварват стройния тримачтов платноход, който бяхме видели от другия кей. Един човек край нас рече, че шхуната е норвежка. Отидох към кърмата и се опитах да разчета надписа, но не успях, върнах се обратно и заразглеждах чуждоземните моряци, за да видя дали са със зелени очи, понеже имах някои объркани представи^[5]... Очите на моряците бяха и сини, и сиви, и дори черни. Единственият моряк, чийто очи биха могли

да минат за зелени, беше висок мъж, който, колчем паднеше талпа, забавляваше насьbralите се на кея с бодри викове:

— Туйто! Туйто!

Щом се наситихме на тая гледка, ние бавно се запътихме към Рингзенд. Денят бе станал душен и по витрините на бакалските магазини бяха разхвърляли мухлясали бисквити да съхнат. Купихме си бисквити и шоколад и прилежно ги изядохме, докато се шляехме през мръсните улици на рибарския квартал. Не намерихме нито една млекарница и затова влязохме в малка бакалничка и всеки от нас си купи по шише малинова лимонада. Освежен от питието, Махони подгони една котка надолу по улицата, но котката избяга в полето. И двамата бяхме доста поизморени, та щом стигнахме до полето, веднага се насочихме към един полегат рид, от чието било се виждаше река Додър.

Ставаше късно, пък и двамата се бяхме доста изморили и не можеше и дума да става за Гълъбарника. Трябаше да се приберем вкъщи преди четири, та да не разкрият бягството ни. Махони поглеждаше със съжаление към прашката си и се поободри донякъде едва когато предложих да се върнем с влака. Слънцето се смъкна зад някакви облаци и ни остави сами с унилите ни мисли и трохите от закуската.

Освен нас двамата в полето нямаше жива душа. След като полежахме известно време на рида, без да разменим дума, видях, че откъм отвъдния край на полето се задава някакъв човек. Лениво го наблюдавах, като дъвчех една от ония зелени тревички, по които момичетата гадаят бъдещето. Той бавно се приближи до нас покрай рида. Вървеше, опрял една ръка на бедрото, в другата имаше бастун и лекичко потропваше с него по тревата. Беше облечен в износен тъмнозелен костюм и носеше от ония шапки, на които викахме цукало. Изглеждаше доста възрастен, защото мустаците му бяха пепеляви. Като мина покрай краката ни, за миг погледна към нас и продължи нататък. Проследихме го с поглед и видяхме, че като отмина петдесетина крачки, той се извърна и тръгна назад. Вървеше към нас много бавно, все потрепвайки с бастуна си по земята — толкова бавно, че ми мина през ум дали пък не търси нещо в тревата.

Като се изравни с нас, той спря и каза добър ден. Отговорихме му и той бавно и много предпазливо приседна до нас на рида. Заговори

за времето, като каза, че ще имаме много горещо лято, сътне добави, че климатът значително се е променил от неговото детство насам — отдавна, много отдавна. Каза, че в живота на човека най-щастливото време са несъмнено ученическите години и че би дал всичко да бъде отново млад. Докато той даваше израз на чувствата си, на нас ни беше скучно, но си мълчахме. Сътне той отвори дума за книги и училище. Запита ни чели ли сме поезията на Томас Мур и романите на сър Уолтър Скот и лорд Литън^[6]. Аз се преструвах, че съм чел всяка спомената от него книга, тъй че накрая той каза:

— Ex, и ти си значи книжен плъх като мен. А тоя тук — добави той, сочейки към Махони, който ни гледаше с ококорени очи, — той е по-друг. Него го тегли играта.

Каза ни, че вкъщи имал всички произведения на сър Уолтър Скот и всички произведения на лорд Литън и все ги препрочитал отново и отново. Естествено, продължи той, някои от творбите на лорд Литън не са подходящо четиво за момчета^[7]. Махони попита защо момчетата не бива да ги четат — въпрос, който ме ядоса и огорчи, защото се побоях да не би човекът да помисли, че съм глупав като Махони. Но човекът само се поусмихна. Видях големите дупки между пожълтелите му зъби. Сътне той запита кой от двама ни има повече гаджета. Махони рече никак шеговито, че ходел с три женски. Човекът попита колко са моите. Отвърнах, че нямам нито едно. Той не ми повярва и каза, че положително имам поне едно. Аз се смълчах.

— А сам вие колко имате? — дръзко запита Махони непознатия.

Човекът се поусмихна както преди и рече, че като бил на нашите години, имал цял куп гаджета.

— Всяко момче — рече той — си има по едно гадженце.

Подобно отношение по тоя въпрос от човек на неговата възраст ми се стори доста свободно. Дълбоко в себе си аз считах, че казаното от него за момчета и гаджета е разумно и основателно. Но в неговата уста тия думи не ми се нравеха, а се и чудех защо той потърпна един-два пъти, сякаш се бои от нещо или пък внезапно го втриса. Докато говореше, забелязах, че има книжовно произношение. Той взе да ни говори за момичетата, колко хубави и меки били косите им, колко меки били ръцете им и че не всички момичета били чак толкова добри, колкото изглеждали. Казваше, че от всичко на света най обичал да гледа някое хубаво младо девойче с хубави бели ръце и красиви и меки

коси. Останах с впечатлението, че той повтаря нещо, което е научил наизуст, или пък че мислите му, намагнетизирани от собствените му думи, бавно кръжат все в същия затворен кръг. Понякога той говореше така, сякаш намеква за нещо общоизвестно, а друг път снишаваше глас и мълвеше тайнствено, сякаш ни доверяваше нещо скрито, което не би желал и други да чуят. Повтаряше изреченията си отново и отново, в различни варианти, и ги забулваше с монотонния си глас. Аз го слушах и не преставах да се взираам в подножието на рида.

Дълго време мина, преди да приключи неговият монолог. Той бавно се изправи и рече, че трябвало да ни остави за минутка-две, може би за няколко минути, и аз, без да променям посоката на погледа си, видях, че се запъти бавно към близкия край на полето. Ние продължавахме да мълчим. След неколкоминутно мълчание Махони възклика:

— Я! Глей го кво прави!

И понеже нито му отговорих, нито вдигнах очи, Махони пак възклика:

— Виж го ти!... Не е у ред... Лъскач!^[8]

— Ако случайно запита как се казваме — рекох аз, — ти си Мърфи, а аз съм Смит.

Нищо друго не си казахме. Аз все още се питах дали да си отида или не, когато човекът се върна и пак седна при нас. Едва седнал, Махони зърна котката, която му бе убягнала, скочи и я погна през полето. Непознатият и аз наблюдавахме гонитбата. Котката пак се отърва и Махони взе да хвърля камъни по оградата, връз която тя се бе покатерила. Като му омръзна, той се зашля безцелно из далечния край на полето.

След време човекът ме заговори. Каза, че приятелят ми бил много буйно момче, и попита често ли го бият в училище. Щях възмутено да му отговоря, че ние не сме ученици от държавна гимназия, та да ни бият, но запазих мълчание. Той се разприказва за превъзпитанието на момчетата чрез телесни наказания. Мислите му, сякаш отново намагнетизирани от собствената му реч, сега бавно закръжиха около тая нова точка. Каза, че когато момчетата били ей такива, трябвало да ги бият с камшик, и то здравата да ги бият. Само камшик за буйните и непокорни момчета! Само пръчка по ръката на провинения или плесница не вършили работа, нужно било хубаво да го

загреят с камшика. Изненадан от неговото настроение, аз неволно се вгледах в лицето му. В същия миг срещнах втренчения поглед на чифт стъкленозелени очи, които се взираха в мен изпод потрепващото чело. Пак извърнах очи.

Непознатият продължи монолога си. Той сякаш бе забравил неотдавнашната си свобода на виждането. Каза, че само да хване някое момче да говори с момичета или пък да си има гадже, щял да го бие с камшик до посиняване, та да му дойде умът да не говори вече с момичета. Ако ли пък някое момче си имало гадже, а лъже, че няма, така щял да го нашиба, както никой още не е бил на света. Каза, че нищо на света не би му доставило по-голямо удоволствие. Описа ми как би нашибал с камшик подобно момче, но така, сякаш разнищаваше никаква заплетена тайна. Искало му се, рече, повече от всичко друго; а гласът му, както монотонно ме водеше през тая тайна, стана почти нежен и сякаш ме умоляваше да го разбера.

Изчаках да свърши и този монолог, сетне рязко се изправих на крака. За да не издам вълнението си, аз се позабавих няколко секунди, уж да оправя обувката си, а подир това му казах, че вече трябва да си вървя, и се сбогувах. Тръгнах спокойно нагоре по рида, но сърцето ми лудо биеше от страх да не ме хване за глезените. Като стигнах до билото на рида, аз се поизвърнах и без да погледна към него, силно се провикнах накъм полето:

— Мърфи!

В гласа ми звучеше пресилена храброст и аз се срамувах от жалката си хитрост. Трябваше да извикам още веднъж и едва тогава Махони ме чу и гласът му отекна в отговор. Как само биеше сърцето ми, докато той търчеше към мен през полето! А той тичаше тъй, като че ли ми идеше на помощ. Пък аз изпитвах угрizение: защото дълбоко в сърцето си винаги малко го бях презирал.

---

[1] Списания за юноши от 90-те години, известни с благопристойния си тон. ↑

[2] Държавните училища са били под егидата на протестантската църква. ↑

[3] Гълъбарника е форт в Дъблинския залив, но името издава ироничния замисъл на Джойс. Действието в разказа се развива в седмицата срещу празника Св. Дух, гълъбът е символ на св. Дух, но

вместо *среща* с него двамата бегълци попадат на полово извратен човек. Вж. бел. 8. [↑]

[4] Реката, около която е застроен Дъблин. [↑]

[5] Парафраза на англ. идиом, който съответства на нашето „Тук параход плува ли?“. По-нататък обаче зеленото (традиционните цветове на Ирландия) добива символичен смисъл при *срещата*. [↑]

[6] Томас Мур (1779–1852) — романтик, национален поет на Ирландия; Едуард Булвър-Литън (1803–1873) — английски писател, изключително популярен през XIX в. с приключенските си романи. [↑]

[7] Независимо от дидактичния характер на творчеството му викторианская критика е обвинявала Литън в безнравственост заради някои негови сюжети и епизоди от частния му живот. [↑]

[8] Жаргонната дума в оригинала (*josser*) е от португалски произход и е етимологично свързана с лат. *deus* = бог. Вж. бел. 3. [↑]

АРАБИЯ

Потънала в тишина, понеже беше сляпа, улица „Норт Ричмънд“ се пробуждаше само в часа, когато училището на Христовите братя пускаше питомците си. В слепия ѝ край, отделена от съседите си в квадратен двор, стърчеше пуста двуетажна къща. Другите къщи по улицата със самочувствието, че в тях живеят почтени люде, втренчено се вглеждаха една в друга с невъзмутими кафяви лица.

Предишният наемател на къщата ни, един свещеник, се бе поминал в гостната стая. Във всички стаи, стояли дълго затворени, тежеше душен въздух, а в килера зад кухнята лежаха разхвърляни стари ненужни вестници. Сред тях намерих няколко книги с обложки, чиито страници бяха сбръчкани и влажни: „Абатът“ от Уолтър Скот, „Благочестивият причастник“ и „Мемоарите на Видок“^[1]. Последната най ми хареса, понеже листата ѝ бяха съвсем жълти. Посред запустялата градина зад къщата растеше ябълково дърво и няколко буренясили храста, под един от които намерих ръждивата велосипедна помпа на покойния наемател. Той правел много благодеяния: всичките си пари завещал на разни богоугодни заведения, а мебелите в къщата оставил на сестра си.

Щом настанаха късите зимни дни, здрач припадаше още преди да сме привършили с вечерята. А когато се срещахме на улицата, къщите вече мрачевееха. Късчето небе над нас вечно менеше моравия си цвят, а уличните фенери въздигаха към него бледи мъждила. Студеният въздух ни щипеше и ние играехме, докато цялото ни тяло пламваше. Виковете ни отекваха в смълчаната улица. Играта ни водеше през тъмните изпокаляни задни улички, където попадахме под обстрела на туземците от бедняшкия квартал, към задните вратници на тъмните прогизнали градини, където вонеше от бунищата, и тъмните миризливи конюшни, където някой коняр решеше и тимареше своя кон или подрънкваше звънчетата на закатараемената сбруя. Когато се връщахме на улицата, светлината от кухненските прозорци вече изпълваше дворчетата. Видехме ли вуйчо да свива отсам ъгъла, ние се

изпокривахме в сянката и го изчаквахме да се прибере. Ако ли пък сестрата на Манган^[2] се появеше на входа, за да повика брат си за вечеря, стаени в сянката, ние я гледахме как се взира нагоре-надолу по улицата. Изчаквахме да видим дали ще остане там, или ще се прибере и ако останеше, излизахме от сянката и примирени със съдбата, се запътвахме към Мангани. Тя ни дочакваше и тялото ѝ се очертаваше в светлината на полуутворения входник. Брат ѝ винаги ѝ говореше напук, преди да се подчини, а аз стоях до желязната оградка и я гледах. При всяко движение на тялото роклята ѝ се развиваше и меката ѝ плитка се полюшваше от една страна на друга.

Всяка заran лежах на пода в дневната и наблюдавах нейната врата, като спусках транспаранта на пръст-два от перваза, за да не се виждам отвън. Излезеше ли тя на стъпалата пред входа, сърцето ми трепваше. Изтичах в антрето, грабвах книгите си и тръгвах подир нея. Държах кафявата ѝ фигура винаги под око и щом наближехме мястото, където пътищата ни се разделяха, ускорявах крачки и я отминавах. Това се повтаряше заran подир заran. Никога не бях говорил с нея, ако не смяtam няколко случайни думи, но името ѝ беше властен призив в безумната ми кръв.

Образът ѝ ме съпътстваше и в места най-чужди на романтичния блян. Всяка събота вечер, когато леля отиваше да пазарува, аз по неволя тръгвах с нея да ѝ нося по-тежките покупки. Вървяхме през лумналите улици, блъскани от пияни мъже и кресливи продавачки, сред ругатните на селяните и пискливото каканижене на бакалските чиракета, които стояха на пост пред каците свински обрезки, сред носовото гъгнене на уличните певци, които пееха за О'Донован Роса^[3] или някаква балада за бедите на родината злочеста. Тия шумове се сливаха у мен в един-единствен усет за живота: представях си как сред тълпа от врагове нося препълнен потир, без капка да пролея.^[4] Навремени името ѝ се отронваше от устните ми в странни молитви и славословия, непонятни за мен самия. Често, без да знам защо, очите ми се напълваха със сълзи и някакъв порой, сякаш бликнал от сърцето, се изливаше в гръдта ми. Малко мислех за бъдещето. Не знаех дали изобщо някога ще я заговоря или ако я заговорех, как бих могъл да ѝ разкажа за плахото си преклонение пред нея. Но тялото ми беше като арфа^[5], а думите и движенията ѝ бяха пръстите, които препускат по струните.

Една вечер влязох в гостната, където бе умрял свещеникът. Беше сумрачна дъждовита вечер и в къщата не се чуваше никакъв звук. През едно от счупените стъкла дочувах как дъждът бие по земята и нежните водни иглици играят безкраен танц в подгизналите лехи. Някъде под мен блещукаше фенер или осветен прозорец. Радвах се, че не виждам нищо друго. Сякаш сетивата ми жадуваха да се забулят и като усетих, че им се изпълзвам, аз притиснах длани една в друга, докато те се разтрепереха, и заповтарях в шепот: *Любима! Любима!*

Най-сетне тя ме заговори. Когато отправи първите си думи към мене, така се обърках, че не знаех какво да отговоря. Тя ме пита ще ходя ли в Арабия. Не помня какво отговорих, да или не. Щяло да бъде прекрасен базар^[6], добави тя, много й се искало да отиде.

— Тогава защо да не отидеш? — запитах я.

Докато говореше, тя непрестанно въртеше сребърната гривна около китката си. Не могла, рече, понеже същата седмица в нейния манастир щяло да има духовни упражнения. Брат й и две други момчета се боричкаха за кепетата си и аз стоях сам до края на желязната оградка. Тя бе хванала един от заострените ѝ шипове и все накланяше глава към мен. Светлината на фенера срещу нашата врата се плъзна по бялата извивка на шията ѝ, освети косата ѝ, полегнала точно там, и спускайки се, освети ръката върху оградката. Падна върху едната страна на роклята ѝ и близна белия ръб на фустата, едва видим, както бе застанала спокойно.

— Блазе ти — каза тя.

— Ако ида — отвърнах, — ще ти донеса нещо.

Какви ли неизброими безумства не кръжаха в главата ми наяве и насын подир тая вечер. Вдън земя ми се искаше да натикам тия скучни дни до откриването на базара. Училищните занятия ми бяха непоносими. Нощем в спалнята и денем в класната стая образът ѝ все заставаше между мен и страницата, която се опитвах да прочета. Сричките на думата *Арабия* звучаха в тишината, в която се топеше душата ми, и ме обайваха с източна магия. Поисках разрешение да посетя базара събота вечерта. Леля се изненада и каза дано не излезел някаква фармасонска работа^[7]. В клас отговарях лошо. Наблюдавах как изразът на класния преминава от дружелюбност към строгост; той се надявал, че ще почна да мързелувам. Не можех да събера блуждаещите си мисли. Едва понасях сериозните неща в живота,

които, изпречили се изведнъж между мене и моето желание, сега ми се струваха детска игра, никаква противна и еднообразна детска игра.

Събота сутринта напомних на вуйчо, че привечер искам да посетя базара. Той се суетеше край окачалката в антрето, търсейки четката за дрехи, и ме сряза:

— Да, момче, знам.

Понеже той беше в антрето, нямаше как да вляза в дневната и да легна край прозореца. Тръгнах от къщи в лошо настроение и с бавни крачки се запътих към училище. Беше безжалостно студено и още отсега в сърцето ми заби тревога.

Като се върнах у дома за вечеря, вуйчо още не си беше дошъл. Пък и рано бе. Поседях известно време, втренчил очи в часовника, но тиктакането му започна да ме дразни и излязох от стаята. Качих се по стълбите и отидох на горния етаж. Хладни, празни, безрадостни, високите стаи ме поуспокоиха, аз си затананикях и тръгнах от стая в стая. От прозореца зърнах другарите си, които играеха долу на улицата. Виковете им достигаха до мен приглушени и неясни. Опрях чело о хладното стъкло и се загледах отвъд, към насрещната тъмна къща, където живееше тя. Може и цял час да съм стоял там, без да виждам друго освен родената от въображението ми и облечена в кафяво фигура^[8], предпазливо докосната от светлината на фенера по извитата шия, по ръката върху желязната оградка и по ръба на фустата.

Пак слязох долу и видях госпожа Мърсър да седи край огъня. Тя бе стара бъбрива жена, вдовица на лихвар^[9], и събираще стари пощенски марки с никаква богоугодна цел. Трябваше по неволя да изтърпя празните приказки по време на чая. Вечерята закъсняваше с повече от час, а вуйчо все го нямаше. Госпожа Мърсър стана да си върви: съжалявала, че не може да чака повече, но часът вече минавал осем и не ѝ се искало да излиза по-късно, понеже нощният въздух не ѝ понасял. Когато тя си отиде, почнах да ходя напред-назад из стаята, стиснал юмруци. Леля рече:

— Боя се, че ще трябва да отложиш базара за някой друг божи ден.

Към девет чух как вуйчо пъхна ключа си в ключалката на външната врата. Чух, че сам си говори, сетне окачалката в антрето се разлюля под тежестта на балтона му. Добре знаех какво значи всичко

това. Като стигна до средата на вечерята си, аз го помолих да ми даде пари, за да отида на базара. Забравил бе.

— Хората вече са си легнали и са изкарали първия сън — каза той.

Не се усмихнах. Леля троснато му рече:

— Ти му дай парите на момчето и го пусни да върви! И без това го държа толкова до късно.

Вуйчо много съжаявал, задето бил забравил. Каза, че е права старата поговорка: *Труд без никаква разтуха прави Джек и глава куха*. Попита ме къде ще вървя и като му казах това за втори път, той поискава да знае помня ли *Арабин се прощава със своя жребец*^[10]. Като излизах от кухнята, той тъкмо започваше да декламира пред леля началните стихове на поемата.

Стиснал здраво един флорин^[11], закрачих надолу по „Бъкингамска“ към гарата. Улиците, блеснали от светилния газ, и навалицата купувачи ми напомниха с каква цел бях тръгнал. Качих се в третокласното купе на почти празен вагон. След безкрайно закъснение влакът бавно потегли от гарата и запълзя сред полусрутени къщурки над блещукащата река. На спирка Уестланд-роу към вратите на вагона се втурна цяла тълпа, но железнничарите ги върнаха назад, като им казваха, че тоя бил панаирен влак. Останах сам в празния вагон. Подир няколко минути влакът спря до набързо стъклен дървен перон. Излязох на пътя и видях осветения циферблат на стенен часовник, който показваше, че вече е десет без десет. Пред мен се издигаше голяма сграда, на чиято фасада блестеше магическото име.

Не можах да намеря шестпенсов вход и понеже се опасявах да не затворят базара, дадох цял шилинг на някакъв човек с уморено лице и бързо влязох вътре през въртележката. Озовах се в голяма зала, опасана до средата с балкони. Почти всички павилиони бяха затворени и по-голямата част от залата беше тъмна. Владееше тишина, каквато настава в църква подир службата. Плахо пристъпих към центъра на базара. Около павилионите, които още бяха отворени, стояха по няколко души. Пред завеса, над която с цветни лампи бяха написани думите *Câfe Chantant*, двама мъже брояха пари върху сребърен поднос. Заслушах се в звъна на монетите.

С мъка си припомних за какво бях дошъл, отидох до един от павилионите и взех да разглеждам разни порцеланови вази и сервизи

за чай, украсени с цветчета. Пред вратата на павилиона млада дама се смееше и разговаряше с двама млади господа. Британският им говор ми направи впечатление и аз се послушаших в разговора им.

— Не, не съм казвала нищо подобно!

— Да, казахте го!

— Не, не съм!

— Тя го каза, нали?

— Да! Чух я!

— О... лъжеш значи!

Щом ме забеляза, младата дама се приближи и ме попита искам ли да купя нещо. Гласът ѝ не прозвуча особено насырчително; изглежда, че само по задължение ме заговори. Смутено се загледах в грамадните глинени съдове, изправени като везирски гавази от двете страни на тъмния вход за павилиона, и смотолевих:

— Не, благодаря.

Младата дама премести една от вазите и се върна при двамата млади господа. Отново подеха разговор на същата тема. Един-два пъти младата дама ме стрелна с очи през рамо.

Макар и да знаех, че е безпредметно да стоя пред павилиона ѝ, аз се помаях още малко, та и интересът ми към стоката ѝ да изглежда подействителен. Сетне бавно се извърнах и тръгнах надолу към центъра на базара. Пуснах двете си пенита и те паднаха върху шестпенсовата монета в джоба ми. Чух някакъв глас, който викаше от другия край на балкона, че ще гасят осветлението. Горната част на залата вече тънеше в пълен мрак.

Загледан нагоре в тъмната, аз виждах себе си като същество, подтикнато и подиграно от мирската суета; и очите ми горяха от горест и гняв.

---

[1] Изборът на заглавията, естествено, не е случаен, а в тон с конфликта между романтичния идеал и пошлата действителност и с двусмислената раздвоеност на героя, който сам внася сакрален елемент в бляновете си. „Абатът“ е исторически роман от Уолтър Скот, посветен на Мария Стюарт, смятана и за светица, и за „Вавилонската блудница“; „Благочестивият причастник“ е трактат от протестантския пастор Авденаго Селър, отличил се със съчиненията си срещу папизма; дори самото му име е многозначително с

нелепостта си — Авденааго е библейски герой, отказал да се поклони на златния истукан на Навуходоносор (Дан. 3), а „Сельр“ на англ. значи „продавач“; Франсоа Видок (1775–1857) на младини попада в затвора и опознава престъпния свят, а по-късно става таен агент и дори шеф на тайната полиция в Париж. Мемоарите му вероятно са мистификация, но също като протестантския трактат едва ли са най-подходящото четиво за свещеник католик. Трите заглавия добре илюстрират алюзивната дълбочина на Джойсовия текст. ↑

[2] Джойс дава на героинята името на любимия си ирландски поет романтик Джеймс Кларънс Манган, който твърдял, че много от стиховете му са превод от арабски. Освен това „сестрата на Манган“ силно напомня девойката, на която е посветено неговото стихотворение „Тъмнооката Розалин“ — символ на Ирландия, на физическото влечеие и романтичния блъян. ↑

[3] О’Донован Роса (с прозвище „Динамита“) е ирландски революционер; хвърлен в затвора през 1865, по-късно той емигрира в САЩ, но се връща в Ирландия в началото на 90-те години. ↑

[4] Съществува легенда за рицар, който бил принуден да пренесе препълнен потир през целия град, сподирян от палач с вдигнат меч, в случай че пролее капчица. Потир е чаша от скъпоценен метал за причастие. Вж. бел. 1. ↑

[5] Арфата е традиционен символ на Ирландия. Вж. „Двама кавалери“. ↑

[6] В гл. III от „Портрет на художника“ проповедникът дава следното определение на духовните упражнения: „временно оттегляне от житейската суeta... с цел да изпитаме състоянието на нашата съвест, да поразмислим над тайните на светата религия и по-добре да разберем защо сме пратени в света“. ↑

[7] Смятало се е, че масоните са враждебно настроени спрямо католицизма. Лелята очевидно асоциира екзотичното име „Арабия“ с тайните масонски обреди. ↑

[8] Кафявото е символичният цвет на Дъблин. Вж. бел. 17 към „Мъртвите“. ↑

[9] Името „Мърсър“ значи „търговец на тъкани“, но се асоциира и с „mercy“ = милост. Хубаво име за лихвар! ↑

[10] Сантиментално стихотворение от К. Нортън. Лирическият герой си представя как, изкушен, продава любимия си жребец, но се

събужда от „трескавия си сън“ и хвърля обратно златото на купувача.
Ср. края на разказа. ↑

[11] Монета от два шилинга. ↑

ЕВЕЛИН

Тя седеше до прозореца и гледаше как вечерта нахлува в улицата. Главата си бе опряла на пердето, а в ноздрите си чувстваше дъх на прашен кретон. Беше уморена.

Минаваха малко хора. Мина на път за дома си мъжът от последната къща. Стъпките му отекнаха нататък по бетоновия плочник, а след това заскърцаха по стурията пред новите червени къщи. Едно време там имаше ливада и всяка вечер те си играеха там със съседските деца. Сетне някакъв човек от Белфаст^[1] купи ливадата и построи на нея къщи — не като техните, малки и кафяви, а яркочервени тухлени къщи с лъскави покриви. Децата от улицата често играеха заедно на ливадата — Девиновите, Уотърсите, Дъновите, Кью-сакатото и тя с братята и сестрите си. Ърnest обаче никога не играеше: вече бе много голям. Баща им често ги разгонваше от ливадата с дебелия си трънчен бастун; но обикновено Кью-сакатото стоеше на пост и зададеше ли се баща ѝ, биеше тревога. Все пак доста щастливи трябва да са били. Баща ѝ още не беше чак дотам лош; при това и майка ѝ беше жива. Всичко беше толкова отдавна; и тя, и братята и сестрите ѝ бяха порасли до един; майка ѝ умря. И Тизи Дън умря, а Уотърсови се върнаха в Англия. Всичко се променя. Сега и тя щеше да замине като другите, и тя щеше да напусне своя дом.

Своя дом! Тя огледа стаята, огледа и всички добре познати предмети в нея, от които толкова години бе бърсала праха веднъж в неделята и всеки път се бе питала отгде извира тоя прах. Може би никога вече нямаше пак да види тия тъй познати предмети, с които и през ум не ѝ бе минавало, че ще се раздели. И все пак през всички тия години не успя да научи името на свещеника, чиято пожълтяла снимка висеше на стената над повредения хармониум, досам литографията с обещанията пред блажената Мария Маргарет Алакок^[2]. Бил приятел на баща ѝ от училище. Когато показваше фотографията на някой гостенин, баща ѝ обикновено казваше мимоходом:

— Сега е в Мелбърн.

Съгласила се бе да замине, да напусне дома си. Умно ли постъпваше? Опита се да прецени всички доводи за и против. Така или иначе в тоя дом тя имаше подслон и храна; край нея бяха и ония, с които бе живяла цял живот. Разбира се, налагаше ѝ се да работи здравата и вкъщи, и в магазина. Какво ли щяха да кажат за нея там, като узнаят, че е избягала с мъж? Може би ще я нарекат глупачка; и на нейно място ще назначат друга чрез обявление. Госпожица Гавин ще се радва. Винаги ѝ бе имала зъб и го показваше най-вече пред хора:

— Госпожице Хил, не виждате ли, че тия дами чакат?

— Моля, гледайте по-весело, госпожице Хил!

Нямаше да пролее нито сълза за магазина.

Но в новия ѝ дом, в оная далечна и непозната страна, всичко щеше да бъде различно. Тогава тя. Евелин, ще бъде омъжена. Хората ще я уважават. Няма да се мъчи като майка си. Дори сега, макар да бе прехвърлила деветнайсетте, тя често се боеше от грубостта на баща си. Знаеше, че тъкмо това бе причината за сърцебиенето ѝ. Когато бяха още малки, той никога не бе налитал да я бие, както се спускаше връз Хари и Щрнест, понеже беше момиче; но напоследък бе почнал да я заплашва и казваше, че само паметта на майка ѝ го спира. Сега нямаше и кой да я защити — Щрнест беше умрял, а Хари, който работеше по украсата на църкви, почти винаги беше някъде в провинцията. При това вечните дрязги за пари събота вечер бяха почнали да ѝ дават донемайкъде. Тя винаги даваше цялата си седмична плата — седем шилинга, — а и Хари винаги изпращаше, каквото може, но цялата беда бе как да измъкне нещичко от баща си. Той казваше, че тя прахосва парите, че няма ум в главата, че няма да ѝ даде своите спечелени с пот пари, та тя да ги пръска по улиците, и още какво ли не, защото обикновено в събота вечер си идваше съвсем наスマкан. Накрая ѝ даваше парите, а след това я питаше възнамерява ли изобщо да купи нещо за обед за неделя. Тогава трябваше от бързо по-бързо да хукне по пазар, здраво стисната в ръка черното си кожено портмоне, докато с мъка се провираше през тълпата, сетне да се завърне по никое време с цял товар провизии. Много труд ѝ струваше да поддържа къщата в ред и да гледа двете матки деца, които ѝ бяха поверени, редовно да ходят на училище и редовно да се хранят. Това бе тежък труд — и тежък живот, — но сега, когато бе дошло време да скъса с него, тя не го намираше съвсем неприемлив.

С Франк ѝ предстоеше да опита друг живот. Франк беше много мил, мъжествен и чистосърден.^[3] Щяха да отпътуват заедно с вечерния пароход, да му стане жена и да живее с него в Буенос Айрес^[4], където я чакаше неговият дом. Колко добре си спомняше кога го видя за пръв път; той бе наел стая в една къща на главната улица, където тя ходеше на гости. Като че ли бе преди няколко седмици. Той стоеше пред вратата, килнал фуражката си назад, а перчемът му се вееше над бронзовото лице. После се опознаха. Той я чакаше всяка вечер пред магазина и я изпращаше до вкъщи. Веднъж я заведе да види „Циганката“^[5] и тя ликуваше, седнала до него на непривично за нея място в театралния салон. Той страшно обичаше музиката и дори сам пееше понякога. Хората знаеха, че я ухажва, и щом той запееше песента за девойката, залюбила моряк, тя винаги изпитваше някакво приятно смущение. Наричаше я булче на шега. Мисълта, че има връзка с мъж, отпърво я ласкаеше, после той почна да ѝ се харесва. Толкова неща ѝ разказваше за далечни страни! Беше започнал като юнга с една лира на месец на пароход по линията за Канада. Казал ѝ бе имената на корабите, на които е плавал, и названията на различните корабни длъжности. Беше плавал през Магелановия проток и ѝ бе разправил какви ли не чудесии за страшните патагонци. После стъпил здраво на краката си в Буенос Айрес, а в старата родина дошъл само тъй, за почивка. Разбира се, баща ѝ се бе научил за тая връзка и ѝ забрани дори да мисли за него.

— Тия моряци са ми ясни — рече той.

Един ден се скара с Франк и подир това трябваше да се срещат тайно.

Улицата потъваше в тъма. Белите пликове в ската ѝ вече се губеха в мрака. Едното писмо беше за Хари; другото — за баща ѝ. Някога Ърнест беше нейният любимец, но тя обичаше и Хари. Баща ѝ напоследък видимо се беше състарил; тя щеше да му липсва. Понякога той биваше и мил. Неотдавна, когато беше болна, той ѝ чете някакъв разказ за призраци и ѝ препече филийки хляб на огъня. Друг път, когато майка им беше още жива, всички бяха отишли на излет до Хоут^[6]. Тя си припомни как тогава баща ѝ си сложи на главата майчината ѝ шапка, за да разсмее депата.

Времето летеше, а тя все още седеше до прозореца, опряла глава на пердете, вдишвайки мириса на прашен кретон. Дочуваше свирнята

на латерна някъде далече долу по улицата. Мелодията ѝ бе позната. Странно, че я дочуваше тъкмо тая вечер, за да се подсети за обещанието, което бе дала на майка си, за обещанието колкото може по-дълго да крепи тоя дом цял и сплотен. Припомни си и последната нощ от боледуването на майка си: и тогава тя се намираше в душната тъмна стая от другата страна на къщата, а отвън до ушите ѝ долитаše някаква тъжна италианска мелодия. Тогава дадоха на латернаджията шест пенса и му заръчаха да си върви. Спомни си, че после баща ѝ влезе важно в стаята на болната и каза:

— Проклети италианци! Чак тук да се домъкнат! И както седеше унесена, тоя тъжен спомен за майчиния ѝ живот я прониза до дън душа — живот на всекидневни жертви, завършил накрая с лудост. Тя потръпна, дочула отново майчиния си глас да нареджа с безумно упорство:

— Derevaun Seraun! Derevaun Seraun! [7]

Тя скочи внезапно, обзета от ужас. Да бяга! Трябва да бяга! Франк ще я спаси. Ще ѝ даде живот, може би и любов. Тя искаше да живее. Защо да е нещастна!? Имаше право на щастие. Франк ще я вземе на ръце, ще я притисне към гърдите си. Ще я спаси.

.....

Тя стоеше сред разлюяната тълпа на Северния кей. Той я държеше за ръка и тя усещаше, че ѝ говори и непрекъснато повтаря как ще прекосят океана. На пристанището се тълпяха войници с кафяви раници на гръб. През широките врати на чакалнята тя зърна за миг тъмната грамада на парахода, прилепен до стената на кея, със светнали прозорчета. Тя мълчеше. Усещаше, че бузите ѝ са бледи и хладни, и в тоя сложен лабиринт от отчаяни мисли замоли бога да я напъти, да ѝ посочи къде я зове дългът. Корабът изsvири тъжно и проточено в мъглата. Тръгне ли, утре ще бъде с Франк в открито море на път към Буенос Айрес. Билетите им бяха купени. Можеше ли все още да се откаже, и то след всичко, което той бе сторил за нея? От отчаяние започна да ѝ се гади и тя продължи да шепне нечути гореща молитва.

Заби камбанка и звънът я прониза в сърцето.

— Ела!

Всички морета на света забушуваха край сърцето ѝ. Той я теглеше в бездната: щеше да я удави. И с двете си ръце тя се вкопчи в

железните перила.

— Ела!

Не! Не! Не! Невъзможно. Ръцете ѝ стискаха железата до полууда.
Изсрд вълните тя нададе вик на отчаяние.

— Евелин! Еви!

Той се втурна зад бариерата и ѝ извика да го последва. Креснаха му да върви, но той продължаваше да я зове. Тя извърна побелялото си лице към него, безволна като безпомощно животинче. В очите ѝ той не съзря нито любов, нито сбогом: тя не го познаваше.

---

[1] Намек, че предприемачът е протестант и нашественик. ↑

[2] Св. Мария Маргарет Алакок е свързана с възникването на култа към Светото сърце, изключително популярен в Ирландия и неколкократно споменаван от Джойс. Постъпила в манастир от най-ранна възраст, Мария Маргарет Алакок се прочула със своята благочестивост, самоизтезания и видения. При едно от тях ѝ се явил Христос, който извадил сърцето ѝ, сложил го в своето, после го върнал в гърдите ѝ пламнало от божествена любов. Тъй като игуменката не ѝ повярвала, Христос ѝ обещал духовен наставник, който ще я разбере. Тя била преместена в друг манастир и там признати виденията ѝ за „истинни“. ↑

[3] Името Франк (откровен, честен) отговаря на романтичните представи на героинята, но звуци иронично в контекста на разказа. ↑

[4] Романтичното име „Буенос Айрес“ (хубав въздух) се противопоставя на лайтмотива „дущен въздух“. ↑

[5] Опера от ирландския композитор Майкъл Болф по една от новелите на Сервантес. Циганката, Арлина, е всъщност благородна девица, открадната като дете от циганите. В нея се влюбва млад аристократ, на когото тя изповядва съмните си спомени с песента „Насън бях принцеса“ (вж. края на разказа „Пръст“). Краят на романтичната опера е, разбира се, щастлив, тъй като Арлина бива разпозната от баща си. ↑

[6] Голям хълм на петнадесет километра североизточно от Дъблин. ↑

[7] Коментаторите все още не са изяснили смисъла на тези думи. Предполага се, че лудата брътви на келтски: „Удоволствието свършва в болка!“ ↑

СЛЕД СЪСТЕЗАНИЕТО [1]

Колите плавно се плъзгаха към Дъблин, понесени като сачми в дълбия на Нейс-роуд. По хребета на хълма при Инчикор от двете страни на пътя се бяха скуччили много зрители, за да погледат как колите препускат към града, и през тоя шпалир от бедната и безделие „Континент“ шеметно излагаше на показ богатството и техниката си. Сегиз-тогиз стълпените зяпачи избухваха в доволното „ура“ на верноподан роб. И все пак те явно симпатизираха на сините коли — колите на техните приятели, французите.

При това французите бяха негласни победители. Отборно имаха солиден превес: колите им бяха взели второто и третото място, а се говореше, че и водачът на победилата немска машина бил белгиец. Затова всяка синя кола биваше посрещана с двойно по-шумни възгласи, когато възлизаше по хребета на хълма, а състезателите се отплащаха с усмивки и кимване на всеки поздрав на посрещачите. В един от тия елегантни автомобили седяха четирима младежи, чието опиянение трудно би могло да се обясни само с въздействието на галския хумор: може да се каже, че младите хора направо бяха в настроение. Те бяха Шарл Сегуен, собственик на колата; Андре Ривиер, млад електротехник от канадски произход: грамаден унгарец на име Вилона и един издокаран младеж на име Дойл. Сегуен беше в чудесно разположение на духа, тъй като неочеквано още предварително бе получил няколко поръчки (той се готвеше да основе предприятие за леки коли в Париж), а Ривиер — понеже щеше да стане директор на предприятието. Тия двама млади хора (а те бяха братовчеди) бяха в чудесно разположение на духа и поради успешното представяне на френските коли. Вилона беше в превъзходно настроение вследствие превъзходния обяд, а при това беше и роден оптимист. Четвъртият член на дружината обаче беше прекалено възбуден, за да се весели от сърце.

Той бе на около двайсет и шест години, с меки кестеняви мустачки и сиви очи, които изглеждаха доста невинни. Баща му се бе проявил като върл националист^[2] на младини, но отрано бе променил възгледите си. Паричките си бе спечелил като касапин в Кингстън, после бе отворил магазини в Дъблин и предградията и многократно умножил капитала си. Освен това му бе провървяло да сключи договори за няколко доставки на полицията, тъй че в края на краищата бе станал достатъчно богат и дъблинските вестници го упоменаваха като търговски магнат. Сина си бе изпратил в Англия, за да се изучи в един голям католически колеж, а после го бе записал да следва право в Дъблинския университет. Джими не се учеше много усърдно и по едно време тръгна по криви пътища.

Разполагаше с много пари и беше всеобщ любимец, а времето си прекарваше странно раздвоен между музикалните среди и любителите на автомобилизма. После го пратиха за един семестър в Кеймбридж, колкото да види свят. Баща му не без укори, но скришом горд от разточителството на сина си, изплати дълговете му и го върна вкъщи. Джими се бе запознал със Сегуен именно в Кеймбридж. Засега двамата не бяха нищо повече от обикновени познати, но Джими изпитваше голямо удоволствие в обществото на този човек, който бе видял много нещо от света и се говореше, че притежава едни от най-големите хотели във Франция. С човек от тоя род (както мислеше и баща му) си струваше да се познаваш, дори и да не беше такъв очарователен събеседник като Сегуен. Вилона също беше забавен — блестящ пианист, — но за жалост много беден.

Колата весело се носеше със своя товар от буйни млади веселящи. Двамата братовчеди бяха на предната седалка; Джими и унгарският му приятел седяха отзад. Вилона несъмнено бе в отлично настроение; в продължение на много мили той не спря да си тананика никаква мелодия с дълбокия си бас. Французите им подхвърляха през рамо и смеха, и веселите си закачки и Джими често трябваше да изпружва врат, за да долови пуснатите шаги. Това не му бе особено приятно, тъй като почти винаги се налагаше бързо да отгатва смисъла им и поради силния насрещен вятър да крещи нещо подходящо в отговор. А и тоя Вилона всекиго би объркал с тананикането си, да не говорим за бученето на мотора.

Бързото движение на открито повдига духа на човека; така е и с голямата популярност, и с притежанието на пари. А това бяха три добри основания Джими да бъде възбуден. Мнозина приятели през деня го бяха видели в обществото на тия европейци. При пропускателния пункт Сегуен го беше представил на единого от френските състезатели и в отговор на смутено измърморения му комплимент по мургавото лице на водача бе лъснала поредица ослепително бели зъби. Приятно бе след тая чест да се върнеш при невежата тълпа от зрители с техните побутвания и многозначителни погледи. А що се отнася до парите, той наистина разполагаше с огромна сума. Може би тя не би се видяла голяма на Сегуен, но Джими, който, независимо от някои временни прегрешения, всъщност бе наследил здрави инстинкти, добре знаеше с какви мъки са насьбрани тия пари. В миналото това чувство бе държало дълговете му в границите на разумното пилеене и щом той тъй добре съзнаваше колко труд е вложен в парите още тогава, когато ставаше дума само до някакви приумици на образован младеж, колко по-вярно бе това сега, когато бе на път да рискува по-голямата част от своето състояние! Тая работа беше твърде важна за него.

Разбира се, капиталовложението беше смислено, пък и Сегуен се бе погрижил да остави впечатлението, че само от приятелски подбуди ще включи мизерната лепта на ирландеца в капитала на фирмата. Джими изпитваше уважение към бащината си прозорливост в търговските дела, а в случая тъкмо баща му пръв бе намекнал да стане съдружник; пари, купища пари щели да падат в автомобилния бранш. При това всичко у Сегуен безпогрешно издаваше богаташа. Джими се зае да превърне в надници стойността на разкошната кола, в която седеше. Колко гладко се движеше! Пък и колко елегантно бяха летели с нея по селските пътища! Пътуването напипваше с магически пръст самия пулс на живота и механизъмът на човешката нервна система с готовност се стремеше да се нагажда към стремглавия устрем на синия звяр.

Свиха надолу по улица „Дейм“. Имаше необичайно движение и улицата кънтеше от клаксоните на автомобили и гонговете на нетърпеливи ватмани. Сегуен спря колата близо до банката, за да слязат Джими и неговият приятел. На плочника се насьбраха групичка любопитни, за да отدادат почит на пръхтящата машина. Четиримата

щяха да вечерят заедно вечерта в хотела на Сегуен, а междувременно Джими и унгарецът, който бе отседнал у него, трябваше да отидат вкъщи, за да се преоблекат. Колата бавно се насочи към улица „Графтън“, а двамата млади хора си запробиваха път сред купчината зяпачи. Те се упътиха на север с някакво странно чувство на разочарование от пешеходството, а над тях градът въздигаше бледите си лампени глобуси в омарата на лятната вечер.

В дома на Джими бяха погледнали на тая вечер като на важно събитие. Вълнението и трепетът на родителите му се примесваха с известна гордост и с известно желание да се впуснат в някаква авантюра, тъй като имената на големите европейски градове имат поне свойството да пораждат у нас подобна охота. А и Джими изглеждаше много добре във фрака си и когато застана в хола, за да подравни за сетен път краищата на връзката си, баща му може би се почувства доволен и от търговска гледна точка, задето бе обезпечил за сина си качества, каквито невинаги могат да се купят с пари. Затова баща му бе необикновено любезен с Вилона и целият му вид издаваше искрено уважение към изисканите маниери на чужденеца; но тая тънка подробност в поведението на домовладиката навсярно не правеше впечатление на унгареца, тъй като той вече изпитваше силно желание да вечеря.

Вечерята бе отлична, превъзходна. Сегуен, реши Джими, има много изтънчен вкус. Към компанията се бе присъединил някакъв млад англичанин на име Раут, когото Джими бе виждал със Сегуен в Кеймбридж. Младите хора вечеряха в уютна стая, осветена от електрически свещи. Разговорът се лееше непринудено и сърдечно. Въображението на Джими вече се разгаряше и той си представи как жизнената младост на французите елегантно се увива около достолепните обноски на англичанина. Изящен образ, помисли той, и съвсем на място. Възхищаваше го ловкостта, с която домакинът насочваше разговора. Петимата млади мъже имаха различни вкусове и езиците им се бяха поразвързали. С безмерно уважение Вилона се зае да разкрива пред легко изненадания англичанин чаровете на английския мадригал, оплаквайки изчезването на старите инструменти. Ривиер, не без задна мисъл, се зае да обяснява на Джими на какво се дължи успехът на френската техника. Кънтящият глас на унгареца вече взимаше надмошне с подигравките над художниците-романтици,

когато Сегуен отклони разговора към политиката. Това бе обща за всички тема. У Джими, тъй преизпълнен с благородни чувства, се пробуди дремещият плам на родителя му и той най-сетне успя да поразмърда летаргичния Раут. В стаята стана дваж по-топло, а задачата на Сегуен всеки миг ставаше все по-трудна: имаше опасност обидите да минат на лична почва. Но бдителният домакин издебна сгоден момент и вдигна наздравица за човешкия род, а щом всички отпиха от чашите си, многозначително разтвори прозореца.

Тая вечер градът се бе предрещил като столица. Петимата млади мъже спокойно се заразходжаха из парка „Стивънс-грийн“ под тънък облак ароматичен тютюнев дим. Разговаряха весело и шумно, а наметалата им леко се полюшваха на плещите. Хората се отдръпваха да им сторят път. При ъгъла на улица „Графтън“ някакъв нисък дебелак тъкмо помагаше на две хубави дами да се настанят в автомобил, управляем от друг шишко. Колата потегли и ниският дебелак зърна малката дружинка.

— André!

— Та това е Фарли!

Последва порой от думи. Фарли бе американец. Никой всъщност не бе сигурен за какво става дума. Вилона и Ривиер вдигаха най-много шум, но и останалите бяха разгорещени. Сред много смях всички се натъпкаха заедно в една кола. Потеглиха покрай навалицата, което сега преливаше в меки тонове, под веселия звън на камбаните. Взеха влака на Уестланд-роу и само след няколко секунди, както се стори на Джими, вече излизаха от гара Кингстън. Контрольорът — стар човек — поздрави Джими:

— Хубава вечер, господине!

Беше тиха лятна нощ; пристанището се разстилаше под краката им като потъмняло огледало. Тръгнаха към него, уловени за ръце, запели в хор Cadet Roussel^[3], като удряха с крак при всяко:

— Но! Но! Hohé, vraiment!

При естакадата се качиха на лодка и заплаваха към яхтата на американеца. Щеше да има лека вечеря, музика, карти. Вилона убедително възклика:

— Красота!

В каютата имаше малко пиано. Вилона засвири валс за Фарли и Ривиер, като Фарли беше кавалерът, а Ривиер дамата. Последва

импровизиран кадрил, при който те измисляха нови фигури. Веселие за приказ! Джими на драго сърце се отдаде на лудориите; ако не друго, поне виждаше живота. Накрая Фарли се задъха и им викна да спрат. Прислужник внесе лека вечеря и те седнаха на масата по-скоро за да спазят установения ред. Но пиха: тъй подобаваше на бохеми. Вдигнаха наздравици за Ирландия, за Англия, Франция и Унгария, за Съединените щати. Джими държа реч, дълга реч, и при всяка кратка пауза Вилона току възкликаше: *Браво, браво!* Когато седна на мястото си, последваха оглушителни ръкопляскания. Трябва да е била хубава реч. Фарли го потупа по гърба и гръмко се разсмя. Какви весели момчета! Биваше си я тая компания!

Карти! Карти! Масата бе разчистена. Вилона тихичко се върна при своето пиано и засвири волна програма. Заредиха се игра след игра, младежите смело се хвърляха в неизвестността на риска. Пиха наздравица за дама купа и за дама каро. Джими някак съмътно съжаляваше, че няма друга публика; разговорът искреще от остроумие. Взеха да залагат на едро и скоро минаха на разписки. Джими не знаеше точно кой печели, но знаеше, че е в загуба. Ала вината бе само негова, понеже често объркваше картите си и другите трябваше сами да изчисляват колко им дължи. Те бяха страшни дяволи, но на него вече му се искаше да сложат край на играта: много бяха окъснели. Някой вдигна наздравица за яхтата „Хубавицата на Нюпорт“, после друг предложи да изиграят последна решителна игра.

Пианото бе замъркнало; Вилона навярно се бе качил на палубата. Играта бе страхотна. Те поспряха малко преди края, да пийнат за щастие. Джими долавяше, че подът ще отиде или у Раут, или при Сегуен. Какво вълнение! Джими също се вълнуваше; естествено, щеше да загуби. За каква ли сума им бе подписан разписки? Всички станаха на крака при последните карти, викаха и размахваха ръце. Спечели Раут. Кабината се разтресе от аплодисменти, картите бяха събраниnakup. Фарли и Джими бяха загубили най-много.

Той знаеше, че на сутринта ще съжалява, но в момента се радваше на отдиха, на мрачния унес, който щеше да прикрие безразсъдството му. Опра лакти на масата, обори глава на ръцете си, броейки ударите на пулса в слепоочията. Вратата на каютата се отвори и той зърна унгареца, застанал прав сред ивица дрезгавина:

— Джентълмени, съмва!

---

[1] Повод за разказа е интервюто, което 22-годишният Джойс взима от френския автомобилен състезател Анри Фурние. Самият Джойс е бил недоволен от написаното, нарича го „най-слабия разказ в цикъла“ и пише на брат си, че възнамерява да го преработи. Причината за неуспеха е най-вече опитът му да навлезе в социална сфера, която явно му е чужда. Освен с нестройния сюжет и слабата характерология „След състезанието“ прави впечатление с многословието и с несигурния слог на автора и е един от малкото примери, които нагледно показват от какво тръгва той в съзряването си като прозаик. ↑

[2] Бащата е бил парнелист и поддръжник на движението за самоуправление на Ирландия. Вж. коментара към разказа „В деня на бръшляновия лист“. ↑

[3] Весела песен от времето на Френската революция, която често се пее с импровизирани думи. ↑

ДВАМА КАВАЛЕРИ^[1]

Сивата и топла августовска вечер бе припаднала над града и из улиците в омагьосан кръг се носеше мек топъл ветрец, спомен от лятото. Покрай кепенците, спуснати в неделя, гъмжеше пъстра празнична тълпа. Като светещи перли фенерите блестяха от върховете на високите си стълбове над живата тъкан под тях, която непрекъснато менеше форма и окраска и огласяше топлия сивкав сумрак с непроменлив непрекъснат шепот.

Двама млади мъже слизаха по склона откъм площад „Рътланд“. Единият от тях тъкмо привършваше дълъг монолог. Другият вървеше по самия ръб на плочника и често трябваше да слиза на платното, избутван от неучтивия си спътник, но го слушаше внимателно и с видимо удоволствие. Беше трътлест и бял-червен. Килнал назад моряшкото си кепе, той следеше разказа, а ъгълчетата на носа, очите и устата му мърдаха и по лицето му се сменяха мимика след мимика. Сегиз-тогиз той се превиваше и тихо цвилеше от смях. Очите му блестяха от лукаво задоволство и постоянно се стрелкваха към лицето на неговия другар. Веднъж-дваж той оправи леката мушама, която бе преметнал през рамо като тореадор. И панталоните, и белите му гумени обуща, и наперено преметнатата мушама издаваха младостта му. Но в таза беше доста заоблен, косите му бяха оредели и прошарени, а след всяка поредна мимика лицето му изглеждаше опустошено.

Когато се увери, че разказът вече е приключи, той беззвучно се смя почти половин минута, после рече:

— Exa!... Голям удар!

Гласът му прозвуча немощно; и за да подсили думите си, той шаговито добави:

— Изключителен, неповторим, може да се каже, уникален удар!

Казал това, той замълча и стана сериозен. Езикът му бе уморен, защото целия следобед бе бъбрил в една кръчма на улица „Дорсетска“.

Повечето хора считаха Ленехан за лепка, но въпреки това прозвище неговата ловкост и красноречие не позволяваха на приятелите му дружно да му обърнат гръб. В кръчмите, без окото му да трепне, той се завърташе край масата на приятелите си и тихомълком се присlamчаше към тях, докато включват и него в черпнята. Беше празноскитащ веселяк, въоръжен с огромен запас анекдоти, песни и гатанки, и невъзмутимо приемаше всяко оскърбление. Никой нямаше представа как си печели хляба, но хората съмътно свързваха името му с далаверите около конните надбягвания.

— А къде я забуши, Корли? — запита той.

Корли бързо облиза горната си устна.

— Една вечер, бако — подзе той, — както си гилам по Матроната, гледам — под часовника на банята стои готина мекица и й викам, значи, добър вечер. После тръгнахме да се разходим покрай канала, а тя ми каза, че била слугинаж у някакви тузари на улица „Багът“. Пуснах ѝ една ръка и още тогава я понатиснах. Следващата неделя, готин, имахме среща. Отидохме чак до Донибрук и там я прекарах на зелено. Каза ми, че преди ходела с някакъв млекар... Чудо работа, брат ми. И цигарки носеше, и всяка вечер трамвая плащаше, на отиване и връщане. А една нощ ми донесе две змейски пури — от онния, истинските, нали знаеш, дето ги пушеше старият... Боях се само да не надуе корема, брат ми, но тя е спец по тия работи.

— Може да си мисли, че ще се ожениш за нея — каза Ленехан.

— Казах ѝ, че съм без работа, но че по-рано съм бачкал в „Пим“^[2] — отвърна Корли. — Тя не ми знае името. Не съм толкова глупав да ѝ го кажа. Мисли ме за баровец, чат ли си?

Ленехан пак се изсмя беззвучно.

— Много съм ги слушал — каза той, — ама с тоя удар ми обираш точките.

Корли отвърна на комплиманта с още по-отривиста стъпка. Поклащането на едрото му тяло принуди спътника му на няколко пъти леко да отскача от плочника на платното и обратно. Корли беше син на полицейски инспектор и бе наследил бащиното си телосложение и походка. Той крачеше, изпънал ръце по бедрата, изправил рамене, и клатеше глава насам-натам. Имаше голяма топчеста и мазна глава, която се потеше и в хлад, и в жега; а широката му кръгла шапка, накривена връз нея, приличаше на луковица, израсла от друга

луковица. Винаги се взираше право напред, сякаш бе на парад, а когато искаше да огледа някого по улицата, трябваше да се извърне чак от хълбоците. Сега той се шляеше без работа. Щом се овакантеше някоя служба, все се намираха приятели да ходатайстват за него. Често го виждаха да се движи с тайни агенти и сериозно да им разправя нещо. Познаваше всички работи извътре и обичаше да произнася безапелационни мнения. Говореше, без да слуша събеседника си, и главно за самия себе си: какво казал на еди-кого си, какво му казал онъ и какво отговорил той, за да сложи точка. Когато предаваше тия разговори, той произнасяше първата буква на името си с придвижение като флорентинец^[3].

Ленехан предложи на приятеля си цигара. Докато двамата млади мъже се провираха през тълпата, Корли от време на време се извръщаше, за да се усмихне на някоя минаваща девойка, а Ленехан бе насочил взора си към едрата бледа луна, окръжена с двоен ореол. Той замислено наблюдаваше как по лицето ѝ се стеле сивата паяжина на здравча. Накрая рече:

— Добре... Кажи сега, Корли, ще можеш ли да опечеш работата?

В отговор Корли изразително смигна.

— Ще мине ли номерът? — колебливо запита Ленехан. — Жените не можеш ги разбра.

— Не бери грижа за нея — каза Корли. — Зная как да я приюткам. Доста е лапнала по мене.

— Абе ти си цял донжуан — каза Ленехан. — Нямаш грешка.

В раболепното му държане прозираше лека насмешка. За да не уронва достойнството си, той умееше да оставя в ласкателствата си вратичка за ироничното им тълкуване. Но умът на Корли не беше толкова остьр.

— Най-хубаво е да си имаш работа със слугиня — подчертва той.

— Слушай батко си.

— ... който е имал работа с всякакви — каза Ленехан.

— Как да ти кажа, отначало гилах с порядъчни момичета — поверително подзе Корли. — Изляза с тях на разходка, драги, с трамвая, платя билетите, заведа ги я на концерт, я на театър или им купя шоколад, пасти или нещо друго. Доста парички пръсках по тях — добави той с убедителен глас, сякаш съзнаваше, че не му вярват.

Ала Ленехан нямаше защо да не му вярва и кимна съчувственно.

— Зная тази игра — каза той. — Само си търсят разводач.
— И да пукна, ако са ми бутнали нещо — рече Корли.
— И аз съм тъй — каза Ленехан.
— Само от една намазах — каза Корли.

Той облиза горната си устна от край до край със светнали очи, загледа се също в бледия диск на луната, сега почти забулена, и сякаш потъна в размисъл.

— Тя беше... абе, биваше си я — каза той със съжаление.

И пак се смълча. После добави:

— Сега е на пияцата. Видях я една нощ да се вози надолу по „Графска“ с двама в колата.

— Предполагам, че това е твоето дело — рече Ленехан.

— Та да не съм й бил първият — философски каза Корли.

Този път Ленехан предпочете да прояви недоверие. Заклати глава насам-натам и се усмихна.

— Мене не можеш метна, Корли — каза той.

— Честна дума! — рече Корли. — Сама ми призна. Ленехан направи трагичен жест:

— Юда!

Като минаха край желязната ограда на колежа „Св. Троица“, Ленехан отскочи на платното и погледна нагоре към часовника.

— И двайсет — каза той.

— Има време — отвърна Корли. — Нищо няма да й стане. Винаги я карам да ме почака малко.

Ленехан тихо се засмя.

— Ега ти, Корли, знаеш ли как да ги въртиш — възкликна той.

— Всичките им номера са ми ясни — призна Корли.

— Ама кажи — отново го подхвана Ленехан, — сигурен ли си, че ще можеш да се справиш? Деликатна работа. Адски са стиснати. Е?... Кажи де!

Малките му блестящи очи зашариха по лицето на неговия събеседник, търсейки потвърждение. Корли разтръска глава, сякаш отпътваше някакво нахално насекомо, и свъси вежди.

— Ще й видя сметката — каза той. — Остави на мен.

Ленехан мълчеше. Не искаше да дразни приятеля си, та той да го прати по дяволите и да му каже, че никой не му е искал съвета. Малко

такт бе нужен. Но челото на Корли скоро се разведри. Сега мислите му тръгнаха в друга посока.

— Мекицата е съвсем прилична — каза той с тон на познавач. — Имай го от мене.

Продължиха да вървят по „Насау“, сетне свиха по „Килдеърска“. Недалеч от входа на клуба, на сред пътя, седеше арфист и свиреше на малък кръг слушатели. Той нехайно подръпваше струните, като от време на време поглеждаше бързешком в лицето всеки новодошъл, а сегиз-тогиз все тъй морно поглеждаше небето. А и арфата му нехаеше, че покривалото ѝ бе паднало доземи, изглеждаше уморена както от очите на непознатите, така и от ръцете на своя господар. Едната му ръка свиреше по басовите струни мелодията *Замълчи, о, Мойл*^[4], а пръстите на другата след всеки пасаж препускаха по дикантите. Мелодията се лееше плътно и напевно.

Двамата млади мъже продължиха нагоре, съпровождани от тъжната музика. Като стигнаха до „Стивънсгрийн“, прекосиха улицата. Тук шумът на трамваите, светлините и тълпата ги избавиха от налегналото ги мълчание.

— Ей я там! — рече Корли.

На ъгъла на улица „Хюм“ стоеше млада жена. Беше облечена в синя рокля и носеше бяла сламена капелка. Застанала бе на бордюра и леко поклащаща в ръка чадърче. Ленехан се оживи.

— Дай да я мярна, Корли — каза той.

Корли изкосо стрелна приятеля си и по лицето му се изписа недружелюбна усмивка.

— Ще ти се май да ме изместиш? — запита го той.

— По дяволите — самонадеяно рече Ленехан. — Не ми е потрябало да ме запознаваш. Само ще я мярна и толкоз. Няма да я изям.

— Аха... да я мернеш? — отвърна Корли вече по-любезно. — Добре... Ето какво ще направим. Аз ще ида при нея и ще я заприказвам, а ти можеш да минеш край нас.

— Бива — съгласи се Ленехан.

Корли вече бе преметнал крак връз желязната верига, когато Ленехан извика:

— А после? Къде ще се срещнем?

— В десет и половина — отвърна Корли, прехвърляйки и другия си крак.

— Къде?

— На ъгъла на „Мериънска“. Ще се върнем оттам.

— Давай сега. Да не ме изложиш! — рече Ленехан на сбогуване.

Корли не отговори. Той пресече улицата, без да бърза, като клатеше глава насам-натам. Едрото туловище, спокойната походка и внушителният тропот на обувките му по настилката издаваха завоевателя. Приближи се до младата жена и без да я поздрави, веднага поведе разговор. Тя взе още по-бързо да размахва чадърчето и да се върти на токчетата си. Веднъж-дваж, когато той ѝ каза нещо съвсем отблизо, тя се изсмя и сведе глава.

Ленехан ги наблюдава няколко минути. После тръгна покрай желязната верига и след малко косо пресече улицата. Като наближи ъгъла на „Хюм“, той усети тежък мириз на парфюм и очите му бързо и изпитателно огледаха младата жена. Тя беше с празничния си тоалет. Черен кожен колан пристягаше в кръста синята ѝ вълнена пола. Голямата сребърна тока на колана, зашипала леката материя на бялата ѝ блуза, сякаш преполовяваше тялото ѝ. Отгоре носеше къс черен жакет със седефени копчета и проскубана черна боа. Краищата на тюлената ѝ якичка бяха грижливо разперени, а на гърдите ѝ бе забодена голяма китка червени цветя със стебълцата нагоре. Очите на Ленехан одобрително се спряха на късото ѝ мускулесто тяло. Лицето, закръглените червендалести бузи и дръзките очи светеха от здраве. Имаше грубовати черти, широки ноздри, голяма уста, разтворена в самодоволна усмивка, и два издадени предни зъба. На минаване край тях Ленехан свали кепето си, а след десетина секунди Корли нехайно вдигна ръка и занесено измени положението на шапката си с няколко градуса.

Ленехан продължи чак до хотел „Шелбърн“, където спря и зачака. След известно време той ги видя, че идат насреща му, а когато свиха надясно, тръгна подир тях от другата страна на площад „Мериън“, като леко стъпваше с белите си обувки. Вървеше бавно, нагаждаше хода си към техния и наблюдаваше главата на Корли, която непрекъснато се извръщаше към лицето на младата жена, подобно на голяма топка, която се върти около оста си. Той не откъсна очи от

двойката, докато не ги видя да се качват на донибрукския трамвай; след това се извърна и тръгна обратно по стъпките си.

Сега, когато остана сам, лицето му изглеждаше по-старо. Веселото му настроение сякаш го напусна и като наближи оградата на „Дюкс Лон“, той плъзна ръка по железата. Песента на арфиста подчини движенията му. Леко подплатените му обувки изпълняваха мелодията, а след всеки пасаж пръстите му бързо и небрежно изтръгваха от железата цяла поредица от вариации.

Той вяло заобиколи „Стивънс-грийн“ и после тръгна надолу по улица „Графтън“ Много подробности от тълпата, сред която се движеше, му се набиваха в очи, но той гледаше мрачно. Всичко, което трябваше да го заплени, му се струваше пошло и той не отвръщаше на погледите, които го подканваха да бъде смел. Знаеше, че би бил принуден да говори много, да съчинява и да забавлява, а мозъкът и гърлото му бяха твърде пресъхнали за подобна цел. Чудеше се и как да убие времето до срещата с Корли. Нищо друго не му идваše наум, освен да продължава да върви. Като стигна до ъгъла на площад „Рътланд“, той зави наляво и се почувства по-свободно в тихата тъмна улица, чийто мрачен вид подхождаше на настроението му. Най-сетне поспря пред витрината на неугледно заведение, над която с бели букви пишеше ГОСТИЛНИЦА. На стъклото на витрината имаше два полегати надписа: ПИВО и САЙДЕР. На огромен син поднос се мъдреха резени шунка, а близо до тях, в друга чиния, лежеше парче лек плодов сладкиш. Няколко минути той напрегнато съзерцава тая храна, а сетне, след като предпазливо погледна наляво и надясно, бързо влезе в заведението.

Беше гладен, защото, ако не се смятат бисквитите, които едва изпроси от двама навъсени келнери, не бе слагал троха в уста още от закуска. Настани се на непокрита дървена маса срещу две работнички и някакъв монтьор. Развлеченната келнерка дойде при него.

— Колко струва порция грах? — запита той.

— Пени и половина, господине — отвърна девойката.

— Дайте ми порция грах и един сайдер.

Той изрече поръчката грубо, за да разсее впечатлението от изисканата си външност, тъй като с влизането му в заведението разговорите бяха секнали. Лицето му гореше. За да изглежда непринуден, той килна кепето си назад и сложи лакти връз масата.

Монтьорът и двете работнички го огледаха от глава до пети, преди да подновят разговора си със снишен глас. Келнерката му донесе чиния с топъл грах от консерва, подправен с черен пипер и оцет, и поръчания сайдер. Той залапа храната си лакомо и тя тъй му се услади, че мислено си взе бележка за заведението. Като изяде всички грах, той отпи на няколко пъти от сайдера и известно време седя, потънал в мисли над авантюрата на Корли. Във въображението си виждаше как любовната двойка крачи по някакъв тъмен път; дочу комплиментите, които Корли редеше с настойчивия си бас, и пак видя похотливата усмивка, изписана по устните на младата жена. Това видение го накара остро да почувства колко празни са и джобовете, и духът му. Беше му омръзно да се шляе без работа, без пукнат грош, да клинчи и да хитрува. През ноември щеше да навърши тридесет и една. Никога ли нямаше да получи своята работа? Никога ли нямаше да има собствен дом? Той се размисли колко приятно би било да приседне пред топлото огнище, а на масата да го чака хубава вечеря. Предълго бе търкал подметки по улиците с приятели и момичета. Знаеше колко струват тия приятели, познаваше и момичетата. Жivotът бе озлобил сърцето му срещу света. Ала той още не бе загубил всяка надежда. След като се нахрани, му стана по-леко и той вече не се чувствува тъй уморен от живота и духовно смазан. Все още би могъл да си уреди малък уютен дом и да заживее щастливо, стига само да срещнеше някое добро, простодушно девойче с малко спестени парици.

Той плати два и половина пенса на раздърпаната прислужница и напусна заведението, за да поднови безцелното си скитане. Навлезе в улица „Кейпъл“ и тръгна към градския съвет. Сетне сви по Матроната. При ъгъла на улица „Хановерска“ срещна двамина приятели и спря да си побъбри. Беше доволен, че ще може да си отпочине от неспирното ходене. Приятелите му го запитаха виждал ли е Корли и какво ново-вехто има около него. Каза им, че прекарал деня с Корли. Приятелите му не бяха много приказливи. Поглеждаха разсеяно минувачите и от време на време правеха по някоя иронична забележка. Единият каза, че преди час видял Мак по улица „Уестморланд“. В отговор Ленехан рече, че предната вечер били заедно с Мак в кръчмата на Игън. Младежът, видял Мак по улица „Уестморланд“, попита вярно ли било, че Мак е спечелил сума пари на билярд. Ленехан не знаеше нищо; каза, че Холохан ги почерпил в кръчмата на Игън.

Раздели се с приятелите си към десет без четвърт и тръгна по „Хановерска“. При градския пазар сви наляво и продължи по улица „Графтън“.

Тълпата млади жени и мъже се бе поразделила и докато вървеше по улицата, той често дочуваше малки групи хора и двойки да си пожелават лека нощ. Стигна чак до часовника на медицинския факултет: тъкмо щеше да удари десет. С бързи стъпки премина покрай северната ограда на парка от страх да не би Корли да се върне преждевременно. Като стигна до ъгъла на „Мериънска“, той застана до фенера, извади една от цигарите, които бе запазил, и я запали. Облегна се на стълба и се вторачи в посоката, откъдето очакваше да се завърнат Корли и партньорката му.

Мислите му отново се оживиха. Питаше се дали Корли е свършил работата. Чудеше се поискал ли е вече, или пък е решил да го остави за най-после. Изпитваше всички мъки и трепети на положението, в което се намираше неговият приятел, а и той самият. Но споменът за бавно въртящата се глава на Корли донякъде го успокои: беше сигурен, че Корли няма да се изложи. Изведнъж му хрумна, че Корли може би я е изпратил по друга улица, а него е пратил за зелен хайвер. Очите му се взряха в улицата: нямаше и помен от тях. И все пак трябва да бе изминал поне половин час, откак бе видял часовника на медицинския факултет. Способен ли бе Корли на такова нещо? Той запали последната си цигара и нервно задърпа. Напрягаше очи, колчеше в далечния край на площада спреще трамвайна кола. Сигурно се бяха прибрали по друг път. Хартията на цигарата му се разпуква, той изруга и я захвърли на улицата.

Изведнъж ги видя да идат към него. Сепна се радостно и прилепен до стълба на фенера, започна да гадае за станалото по тяхната походка. Те вървяха бързо: жената с бързи къси стъпки, а Корли редом до нея със своя широк разкрак. Стори му се, че не разговарят. Някакво предчувствие за станалото го жегна като острие на скалпел. Знаеше си, че Корли няма да успее; знаеше си, че нищо няма да излезе.

Те свиха надолу по улица „Багът“ и той веднага ги последва по другия плочник. Щом спряха, спря и той. Те поговориха малко, сетне жената слезе по стълбите към къщата. Корли остана на края на плочника, недалече от предните стъпала. Изминаха няколко минути.

После входната врата се отвори бавно и предпазливо. Една жена слезе тичешком по стъпалата и се изкашля. Корли се извърна, и тръгна към нея. Едната му фигура за миг-два скри от поглед нейната, после тя пак се появи, тичайки нагоре по стъпалата. Вратата се затвори зад нея, а Корли с бързи крачки се упъти към „Стивънс-грийн“.

Ленехан забърза в същата посока. Паднаха няколко леки капчици дъжд. Той ги взе за предупреждение и като извърна поглед назад към къщата, в която бе влязла жената, за да види дали не го наблюдават, нетърпеливо изтича през улицата. Задъха се от беспокойство и от бързото тичане и извика:

— Ей, Корли!

Корли извърна глава, за да види кой го вика, сетне продължи да върви. Ленехан се втурна подир него, нагласяйки с една ръка мушамата през раменете си.

— Ей, Корли! — пак се провикна той.

Изравни се с приятеля си и се вгледа проницателно в лицето му. Нищо не можеше да разбере.

— Е — подзе той, — мина ли номерът?

Бяха стигнали до ъгъла на площад „Или“. Без да отговори, Корли рязко свърна по пресечката вляво. По лицето му бе изписана неумолима невъзмутимост. Ленехан продължаваше да крачи до своя приятел, дишайки тежко. Беше разстроен и в гласа му екна заплашителна нотка.

— Няма ли да кажеш? — рече той. — Опита ли поне?

Корли спря до първия фенер и мрачно се вгледа пред себе си. После тържествено протегна ръка към светлината, усмихна се и бавно я разтвори пред очите на своя сподвижник. В дланта му блестеше малка златна монета^[5].

---

[1] Разказът е написан след изпълнението на първоначалния замисъл: симетричен цикъл от 12 разказа, посветени съответно на детството („Сестрите“, „Среща“, „Арабия“), младостта („Евелин“, „След състезанието“, „Пансионът“), зрелостта („Схватки“, „Пръст“, „Прискърбен случай“) и обществения живот в Дъблин („В деня на бръшляновия лист“, „Майка“, „Благодат“), и подсилва най-слабата част от цикъла. „Двама кавалери“ предизвиква сериозни разногласия между Джойс и неговия издател Грант Ричардс, тъй като Ричардс

изиска съкращаване на някои алюзии и по-пиперливи пасажи, а по-късно настоява целият разказ да отпадне от сборника. Раздорът забавя публикуването на „Дъблинчани“ с около 10 години, но Джойс не отстъпва под натиска на благопристойния викторианец. През 1906 г. той пише на Ричардс: „Двама кавалери“... е един от най-важните разкази в книгата. По-скоро бих пожертввал пет от другите разкази (веднага мога да ги назова), отколкото него. След „В деня на бръшляновия лист“ аз съм най-доволен от „Двама кавалери“. Не е трудно да се съгласим със собствената му преценка. Джойс нарича разказа „ирландски пейзаж“: топографията на Дъблин е предадена с най-големи подробности и ако проследим пътя на Ленехан по картата на града, ще открием, че героят се върти в безцелен кръг, подсказан още от първото изречение. Така многозначителният подтекст и богатата символика превръщат странстването и приключенията на модерните кавалери (или рицари) в остро обвинение срещу порочния кръг, в който се върти Ирландия от началото на века. Затова и мелодията на арфата (централния символ) е тъй тъжна. Рицарят на Ирландия се оказва доносник на полицията и жиголо: Юда. ↑

[2] Голям квакерски магазин в Дъблин, сиреч Корли е имал много достопочтена служба. ↑

[3] Тоест той произнася името си Аорли. Както вече е ясно, Джойс иронично обръща с главата надолу отношението между рицаря (кавалера) и дамата на сърцето му, а тук ни връща далеч назад и намеква за небезизвестната двойка Данте — Беатриче. ↑

[4] Арфистът свири знаменитата „Песен на Фионуала“ от „Ирландски напеви“ на Томас Мур. Фионуала, дъщеря на Лир (морето в ирландската митология), била омагьосана от зла сила и превърната в лебед; трябвало да се скита над ирландските езера до приемане на християнството (обяснение на Мур). Два от стиховете в песента подсказват намерението на Джойс да придаде на образа още по-широк смисъл:

*Но Ерин още спи под мрак дълбок
и все се бави утринният зрак...*

Ерин е древното име на Ирландия, арфата — нейна традиционна емблема. ↑

[5] Вероятно златна монета от 20 шилинга. Сумата е значителна (седмичната плата на Евелин е 7 шилинга!). Прави впечатление ефектното движение на образите: романтичната луна от началото на разказа се превръща в златна монета... ↑

ПАНСИОНЪТ

Госпожа Муни беше дъщеря на месар. Тя бе жена, която наумеше ли си нещо, го постигаше сама: решителна жена. Беше се омъжила за първия помощник на баща си и бе отворила месарница близо до „Спринг Гардънс“. Но веднага след смъртта на тъста си господин Муни тръгна по кривия път. Пиеше, крадеше от чекмеджето и затъна до шия в дълг. Безпредметно бе да го карат да се зарече, че ще остави пиенето: всички знаеха, че след няколко дни пак ще захване постарому. Каравше се с жена си пред клиентите, купуваше долнокачествено месо и така опрости магазина. Една нощ погна жена си със сатъра и тя спа у съседите.

Оттогава живееха разделени. Тя отиде при свещеника и получи от него частичен развод, като децата оставаха при нея. Не желаеше да даде на мъжа си нито пари, нито храна, нито подслон и поради това той се видя принуден да стане призовкар. Беше опърпано прегърбено пиянде с тебеширено лице, с бели мустаци и бели вежди, източени над малките очички — кървяси и нагли. Той си стоеше цял ден в стаята на пристава и чакаше да го пратят някъде. Госпожа Муни беше едра внушилна жена. Тя си прибра парите, които й бяха останали, и отвори пансион на улица „Хардуик“. В дома й имаше и временни обитатели — главно туристи от Ливърпул и остров Ман, — а понякога вариететни *artistes*; имаше и постоянни пансионери — чиновници от града. Тя въртеше пансиона умело и с твърда ръка, знаеше кога да дава кредит; кога да бъде строга и кога да си затваря очите. Всички млади пансионери я наричаха *Госпожата*^[1].

Младите хора плащаха на госпожа Муни по петнадесет шилинга на седмица за храна и квартира (без бирата на вечеря). Те имаха сродни вкусове и професии и поради това си живееха дружно. Обсъждаха шансовете на фаворитите и на неизвестните коне при надбягванията. Джак Муни, синът на Госпожата, беше чиновник при един комисионер на улица „Флотска“ и известен като тежък случай. В устата му бяха все маръсни войнишки псуви, редовно се прибираще в

малките часове. Срещнеше ли приятелите си, винаги имаше за тях готов виц и винаги беше сигурен, че е надушил нещо хубаво — с други думи, обещаващ кон или обещаваща артистка, все сигурни парчета. Освен това имаше добър боксов удар и добър глас за пиянски песни. В неделни дни в салона на госпожа Муни често пъти правеха вечеринки. Артистите от вариететата също вземаха участие; Шеридан свиреше валсове и полки и импровизирани акомпанименти. Поли Муни, дъщерята на Госпожата, изпяваше по нещо. Като:

*Аз съм... лошо момиче.
Не съм невинност синеока —
познаваш ме каква съм стока.*

Поли беше стройна деветнадесетгодишна девойка. Имаше светла мека коса и малки сочни устни. Очите ѝ бяха сиви със зеленикав оттенък и когато говореше с някого, тя имаше навика да поглежда за миг нагоре, което ѝ придаваше вид на малка извратена мадона. Отначало госпожа Муни бе настанила дъщеря си като машинописка в кантората на един търговец на зърнени храни, но тъй като някакъв непрокопсан призовкар започна всеки ден да се мъкне в кантората и да иска разрешение да каже една-две думички на дъщерята, тя я прибра вкъщи и ѝ възложи част от домашната работа. Понеже Поли беше много жива и весела, Госпожата възнамеряваше да ѝ довери грижата за младите мъже. Пък и на млади мъже им е приятно да усещат, че наблизо се върти млада жена. Поли, не ще и съмнение, флиртуваща с тях, ала госпожа Муни имаше остро око и разбираше, че тия млади хора само си убиват времето; никой нямаше сериозни намерения. Доста време измина така и тя вече се канеше пак да прати Поли при пищещата машина, когато забеляза, че нещо става между Поли и един от младите мъже. Тя взе да наблюдава двойката, но се правеше, че нищо не вижда.

Поли знаеше, че я наблюдават, но добре разбираше упоритото мълчание на майка си. Между майка и дъщеря нямаше открит заговор, нямаше открито съглашателство, но въпреки че хората в пансиона вече говореха за тая връзка, госпожа Муни все още не се намесваше. Поли започна да се държи някак странно, а младият човек бе очевидно

обезпокоен. Най-сетне, когато реши, че е ударил часът, госпожа Муни се намеси. Тя се справяше с нравствените въпроси, както касапинът борави със сатъра, а в този случай вече бе взела решение.

Беше началото на лятото, слънчевата неделна утрин предвещаваше горещ ден, но подухваше и прохладен ветрец. Всички прозорци на пансиона бяха разтворени и дантелените пердeta леко се издъвхаха към улицата. Камбанарията на църквата „Св. Георги“ зовеше богомолците с неспирен звън и поединично или на групи те прекосяваха малкия площад пред храма, а къде са се отправили, личеше най-вече по смирения им вид, не само по малките томчета, понесени от ръцете в ръкавици. В пансиона закуската бе приключила и по масата в столовата още имаше чинии с жълти следи от жълтък, огризки от сланина и кожици бекон. Госпожа Муни седеше в плетеното си кресло и наблюдаваше как прислужницата Мери разтребва масата. Тя накара Мери да сбере коричките и залците, които се използваха за хлебния пудинг, поднасян всеки вторник. Когато масата бе разчистена, коричките и залците събрани, захарта и маслото сложени на сигурно място и под ключ, тя взе да си приповтаря разговора с Поли от предната вечер. Всичко се оказа точно така, както бе подозирала: тя задаваше въпросите откровено и Поли й отговаряше откровено. Е, и двете се чувстваха малко неловко. Тя — поради нежеланието си да прояви прекалено великодушие или да бъде заподозряна, че преднамерено си е затваряла очите, а Поли — не само понеже подобни намеци винаги я караха да се чувства неловко, но и поради нежеланието си да остави впечатлението, че в мъдрата си невинност бе прозряла намеренията, скрити зад майчината ѝ снизходителност.

Вunesа си госпожа Муни усети, че камбаните на „Св. Георги“ са спрели да бият, и неволно хвърли поглед към малкия позлатен часовник върху полицата над камината. Беше единадесет и седемнадесет минути; ще има предостатъчно време да се обясни с господин Доран и сетне да хване обедната служба на улица „Херцог Марлборо“. Беше уверена в победата. На първо място общественото мнение с цялата си тежест бе на нейна страна, на страната на оскърбената майка. Приела го под своя покрив, предполагайки, че е почен човек, а той направо бе злоупотребил с гостоприемството ѝ. Той беше на тридесет и четири години, тъй че не можеше да се оправдава с младостта си или да се прави на неопитен, доста си бе

поскитал. Просто се бе възползвал от младостта и неопитността на Поли: това бе очевидно. Въпросът бе как смята да изкупи вината си.

Да, длъжен бе да я изкупи. Лесно им е на мъжете: направят си удоволствието и си вземат шапката, все едно че нищо не е било, а момичето после пере пешкира. Някои майки биха били доволни да замажат работата срещу прилична сума: знаеше подобни случаи, но на нея такива не ѝ минаваха. За нея само едно възмездие би могло да изкупи изгубената чест на дъщеря ѝ — бракът.

Тя пак прецени козовете си, преди да прати Мери горе, в стаята на господин Доран, за да му каже, че иска да говори с него. Беше сигурна в победата. Той бе сериозен млад мъж, не безпътен или грубиян като другите. Ако на негово място беше Шеридан, Мийд или Бантъм Лайънс, нейната задача щеше да е много трудна. Не ѝ се вярваше, че той ще допусне работата да получи гласност. Всички пансионери знаеха по нещо за тая история: други бяха измислили вече и подробности. При това той вече тринайсет години работеше във фирмата на голям търговец на вина, католик, и за него разгласяването на случката навярно щеше да означава уволнение. Ако ли пък се съгласеше, всичко щеше да мине гладко. Във всеки случай тя знаеше, че той взима добри пари, а подозираше, че е сложил и нещо настрана.

Почти единадесет и половина! Госпожа Муни се изправи и се огледа в огледалото. Остана доволна от решителния израз на едрото си румено лице и си припомни някои майки измежду своите познати, които не можеха да пласират щерките си.

В тоя неделен предобед господин Доран наистина бе твърде угрижен. На два пъти бе започнал да се бръсне, но ръката му така трепереше, че и двата пъти трябваше да се откаже. Тридневна червеникава брада покриваше страните му, а на всеки две-три минути очилата му така се изпотяваха, че все трябваше да ги сваля и изтрива с носната си кърпичка. Споменът за изповедта от предишната вечер му причиняваше остра болка; свещеникът бе измъкнал от него и най-срамните подробности около тая история, а накрая тъй бе преувеличил греха му, че той почти изпита благодарност, задето му остави една отворена вратичка за изкупление^[2]. Пакостта бе сторена. Какво друго му оставаше сега, освен да се ожени за нея или да избяга? Не можеше да се прави на три и половина. За случилото се сто на сто щяха да пълзнат приказки и господин Ленарт не можеше да не научи. Дъблин е

толкова малък град: нищо не остава скрито-покрито, всеки знае спатиите на другия. Той усети, че сърцето му се качва в гърлото, и чуваше във възбуденото си въображение резкия, хъхрещ глас на своя работодател: *Изпратете Доран при мен, моля.*

Цялата му дългогодишна служба да пропадне за нищо! Цялото му трудолюбие и усърдие да отидат на вятъра! На младини, не ще съмнение, и той бе платил дан на разни увлечения; перчеше се със свободомислието си и отричаше съществуването на господа-бога пред приятели в кръчмите. Но всичко това бе отдавна отминало и забравено... Или почти. Той все още всяка седмица си купуваше от будката „Рейнълдс“^[3], но съблюдаваше верските обреди и в девет десети от годината водеше редовен живот. С достатъчно пари разполагаше, за да се ожени; но не беше там работата. В семейството му щяха да гледат на нея с лошо око. Преди всичко заради непрокопсания й баща, пък и на пансиона на майка й вече му излизаше едно име... Струваше му се, че е паднал в капан. Представяше си как приятелите му ще разискват случая и ще се подсмиват. Тя наистина си беше малко простовата; понякога казваше *видох и де да съм знала*. Но какво значение имаше граматиката, ако наистина я обичаше? Вътре в себе си той не можеше да реши да я обича ли, или да я презира за онова, което бе сторила. Разбира се, и той бе сторил същото. Инстинктът му подсказваше, да си остане свободен, да не се жени. Ожениш ли се, казваше му той вътрешен глас, свършено е с теб!

Докато седеше безпомощен по риза и панталони на ръба на леглото, тя леко почука на вратата и влезе. Разправи му как признала на майка си всичко от игла до конец и как майка й поискала да говори с него тая заран. Тя се разплака и обви ръце около врата му:

— Ах, Боб! Боб! Какво да правя? Какво ще стане с мен сега?

Щяла да сложи край на живота си. Той взе да я утешава с половин глас: каза й да не плаче, че всичко щяло да се уреди, нямало страшно. През ризата си усещаше как се вълнува гръдта й.

Вината за случилото се не беше само негова. Прилежната му ергенска памет грижливо бе съхранила спомена за първите случайни ласки на дрехите, дъха и пръстите й. После, късно една нощ, тъкмо когато се събличиаше да си ляга, тя плахо бе почукала на вратата му. Искала да си запали свещта от неговата, тъй като нейната била угасната от течението: тъкмо се бе изкъпала. Носеше широк отворен

пеньоар от импримиран бархет. Голите ѝ глезени просветваха над извивката на меките кожени чехлички, бе се зачервила и напарфюмираната ѝ плът. Докато запали и закрепи пламъка на свещта си, от ръцете ѝ също лъхаше лек парфюм^[4].

В ония вечери, когато той се прибираше твърде късно, тъкмо тя му притопляше вечерята. Той почти не разбираше какво яде, чувствайки я сама до себе си, през нощта, в заспалия дом. А грижите ѝ! Ако нощта беше студена, дъждовна или ветровита, него винаги го чакаше малка чаша пунш. Може би щяха да бъдат щастливи един с друг...

После заедно се качваха по стълбата на пръсти, всеки със свещ в ръка, и на третата площадка неохотно си пожелаваха лека нощ. Целуваха се. Той добре помнеше очите ѝ, допира на ръката ѝ и своята полууда.

Но опиянението преминава. Той си повтори наум думите ѝ, отнасяйки ги до себе си: *Какво да правя?* Ергенският инстинкт го предупреждаваше да се отдръпне. Но грехът оставаше; чувството за чест му подсказваше, че подобен грях изисква изкупление.

Докато двамата седяха на кревата, Мери дойде до вратата и рече, че Госпожата искала да го види в гостната. Той се надигна, за да облече жилетката и сакото си, по-безпомощен от всяко. Като се облече, се приближи до нея, за да я успокои. Всичко ще мине благополучно, не бива да се страхува. Остави я да плаче върху леглото и тихо да хленчи: *Боже мой! Боже мой!*

На слизане по стълбите очилата му така се запотиха, че трябваше да ги свали и изтрие стъклата. Копнееше да се възнесе през покрива и да отлети към някоя друга страна, където никога нищо вече не би чул за бедата си, но все пак никаква сила стъпка по стъпка го тласкаше надолу. Неумолимите лица на неговия работодател и на Госпожата втренчено наблюдаваха поражението му. На последните стъпала той се размина с Джак Муни, който идеше откъм килера, нежно прегърнал две бири. Поздравиха се студено и очите на любовника за миг-два се заковаха върху тъпото като на булдог лице и двете къси дебели ръце. Като слезе до подножието на стълбите, той погледна нагоре и видя, че Джак Муни го следи от площадката.

Изведнъж си спомни онай нощ, когато един от вариететните артисти, дребен рус лондончанин, каза нещо доста волно по адрес на

Поли. Яростта на Джак едва не провали вечеринката. Всички се мъчеха да го успокоят. Артистът от вариетето, малко по-блед от обикновено, се усмихваше и повтаряше, че не искал да каже нищо лошо; но Джак крещеше, че ако някой си позволи нещо подобно със сестра му, ще му изкърти зъбите, без да му мигне окото: и сигурно ще го направи!

.....

Поли си поплака, приседнала на ръба на леглото, сетне избрса сълзите си и отиде до огледалото. Натопи единия край на кърпата за лице в каната и освежи очите си с хладната вода. Огледа се в профил и пренатъкми една фиба над ухото. След това се върна до леглото и седна откъмния край. Дълго се вглежда във възглавките и гледката събуди в паметта й потайни приятни спомени. Опра врата си на хладната рамка на кревата и се отдаде на мечти. По лицето й вече не личеше и следа от тревога.

Тя чакаше търпеливо, почти радостна, без страх и спомените й неусетно преляха в надежди и приятни кроежи за бъдещето. Тези надежди и кроежи бяха тъй сложно преплетени, че тя вече не виждаше белите възглавки, в които бе вторачила поглед, нито пък си спомняше, че чака нещо.

Най-сетне чу, че майка й я вика. Тя скочи и изтича до перилата на стълбите.

— Поли! Поли!

— Да, мамо?

— Слез долу, мила, господин Доран иска да поговори с тебе.

И тя си спомни какво бе чакала.

---

[1] Обичайно прозвище на съдържателка на публичен дом. ↑

[2] Двамата герои схващат изкуплението по различен начин: г-жа Муни — в икономически, Доран — в геологически смисъл. ↑

[3] Булеварден вестник, затова героят го противопоставя на верските си задължения. ↑

[4] Целият пасаж „После, късно една нощ... парфюм“ е добавен при втора редакция. Джойс стриктно спазва имперсоналността на повествованието, но „сигнали“ от подобен род подсказват стремежа му да ориентира читателя и да не остави никакво съмнение (в случая кой

кого съблазнява!) — функция, изпълнявана от авторския коментар в дофлоберовия реализъм. ↑

ОБЛАЧЕ^[1]

Осем години бяха минали, откак бе изпратил приятеля си на Северния кей и му бе казал на добър час. Галахър^[2] се бе замогнал. Това веднага личеше от вида му на много пътувал човек, от добре ушития му кариран костюм и по смелия му книжовен изговор. Малко хора имаха неговите дарби, още по-малко не биха се главозамаяли от подобен успех. Галахър имаше мъжко сърце и заслужено бе преуспял. Струваше си да имаш такъв приятел.

Още от обеда мислите на Малкия Чандлър се въртяха около срещата му с Галахър, около поканата на Галахър и големия град Лондон, където живееше Галахър. Наричаха го Малкия Чандлър, понеже, макар и съвсем малко под средния ръст, правеше впечатление на дребен човек. Имаше бели и малки ръце, тънък кокал, глас тих и изискани обноски. Полагаше големи грижи за копринените си руси коси и мустачки, а и дискретно парфюмираше носната си кърпичка. Ноктите му бяха изрязани в безупречна дъга, а усмихнеше ли се, човек зърваше ред бели като на дете зъби.

Докато седеше на бюрото си в Кингс Инс^[3], той си мислеше какви промени бяха донесли тези осем години. Приятелят, когото помнеше опърпан и безпаричен, бе станал знаменитост в лондонския вестникарски свят. И той често вдигаше глава от досадните книжа и зарейваше поглед през прозореца на кантората. Върху тревата и алеите бе легнала позлатата на късния есенен залез. Той засипваше с нежен златист прашец размъкнатите бавачки и немощните старци, които дремеха по пейките, и блещукаше по всичко живо, по децата, които тичаха и крещяха из чакълестите алеи, и по всеки минувач през парка. Той наблюдаваше тая картина и размишляваше за живота: и (както винаги, когато мислеше за живота) налегна го тъга. Обзе го тиха меланхолия. Чувстваше колко е безполезно да се бори със съдбата, а това бе бремето на мъдростта, завещано му от вековете.

Припомни си томовете поезия по лавиците на своя дом. Купувал ги бе в ергенските си дни и не една вечер, както си седеше в малката стая до антрето, се бе изкушавал да свали някой том от лавицата и да прочете нещо на жена си. Ала свенливостта винаги го бе възpirала и книгите така си и оставаха по рафтовете. Понякога той си приповтаряше наум някои строфи и това го утешаваше.

Когато дойде време да си върви, той стана от бюрото и най-вежливо се сбогува с другите чиновници. Появи се изпод средновековния свод на Кингс Инс — спретната скромна личност — и забърза надолу по улица „Хенриета“. Златистият залез вече догаряше и ставаше хладно. Улицата гъмжеше от мръсни дечурлига. Те стояха или тичаха по самото платно, катереха се по стъпалата пред зейналите порти или клечаха като мишки по праговете. Малкият Чандлър не им обръщаше внимание. Ловко си проби път през гъмжилото на този мравуняк и продължи нататък под сянката на мрачните призрачни къщи, подобни на малки дворци, в които буйно бе пирувало старото дъблинско дворянство. Не го осени никакъв спомен от миналото, понеже умът му бе изпълнен с радостното настояще.

Никога не бе ходил в „Корлес“, но знаеше славата му. Знаеше, че хората отиват там след театър да ядат стриди и да пият ликьори, и беше чувал, че келнерите знаели и френски, и немски. Късно вечер, когато забързан минаваше оттам, той бе виждал как от спрелите пред входа файтони слизат богати натруфени дами и бързо влизат вътре с кавалерите си. Бяха облечени с шумящи рокли и наметнати с шалове. Лицата им бяха напудрени и при слизане те прихващаха роклите си като подплашени Аталанти^[4]. Винаги бе отминавал, без да се извръща любопитно. Беше привикнал да върви бързо по улиците дори денем, а случеше ли му се да мине през града късно през нощта, той почти подтичаше уплашен и възбуден. Понякога обаче съзнателно търсеше страшното. Избираше най-тъмните и тесни улици, но пристъпеше ли смело напред, тишината, разстлала се край стъпките му, го стряскаше; стряскаха го и смълчаните силуети на минувачите; а понякога дори изблик на бърз сподавен смях го караше да трепери като лист.

Той сви надясно към улица „Кейпъл“. Игнейшъс Галахър, журналист в Лондон! Кой би могъл да си го представи преди осем години? И все пак сега, като си припомняше миналото, в паметта на Малкия Чандлър възкръснаха много признания за бъдещото величие на

неговия приятел. Хората наричаха Игнейшъс Галахър пройдоха. Вярно, по онова време той наистина общуваше с безпътни младежи; пиеше на провала и взимаше заеми наляво и надясно. Накрая се забърка в някаква тъмна история, в някаква афера с пари: поне такова бе едно от обясненията за бягството му. Но никой не отричаше дарбите му. Винаги имаше нещо... нещо по-особено у Игнейшъс Галахър, което мимо волята правеше впечатление на всички. Дори когато тръгнеше със скъсані лакти, когато оставаше без пукната пара и си бълскаше главата отде да намери някой грош, той пак ходеше с вдигнато чело. Малкият Чандлър си спомни (и от гордост леко поруменя) какво казваше Игнейшъс Галахър, когато се видеше натясно.

— Хафтайм, момчета — безгрижно се шегуваше той. — Сега ще си поразмърдам мозъка.

Такъв си беше Игнейшъс Галахър, от глава до пети; и как да не му свалиш шапка, дявол да го вземе!

Малкият Чандлър ускори крачка. За пръв път в живота изпитваше чувство на превъзходство над хората, които отминаваше. За пръв път душата му се бунтуваше срещу сивото безличие на улица „Кейпъл“. Нямаше място за съмнение: искаш ли да успееш, трябва да се махнеш оттук. Нищо не можеш постигна в Дъблин. Като минаваше по Гратъновия мост, той се загледа надолу по реката и изпита жалост към малките недорасли крайбрежни къщурки. Те му напомняха група скитници, които, сгущени един до друг край бреговете на реката, опърпани, покрити с прах и сажди и слисани от гледката на залеза, очакват първия нощен хлад да ги накара да станат, да се поотърсят и да се пръждоскат. Запита се не би ли могъл да изрази тази мисъл в стихове. Може би Галахър щеше да намери начин да помести стихотворението му в някой лондонски вестник. Ще успее ли да напише нещо оригинално? Не му беше съвсем ясно каква точно идея иска да изрази, но мисълта, че го е осенило поетично вдъхновение, породи в него някаква детска надежда. Той храбро продължи нататък.

Всяка крачка го отнасяше по-близо до Лондон и все по-далече от собствения му трезв и прозаичен живот. Някаква светлинка затрепка в мисълта му. Не беше чак толкова стар — само на трийсет и две. Можеше да се каже, че поетичният му темперамент тъкмо навлизаше в своята зрелост. А имаше толкова различни настроения и впечатления,

които желаеше да изрази в стихове. Просто ги чувстваше в себе си. Опита се да прецени собствената си душа, за да разбере дали има душа на поет. Той си мислеше, че в характера му доминира меланхолията, но меланхолия, смекчена от чести пориви на вяра, примирение и пристрастие. Ако успееше да я изрази в една стихосбирка, хората може би щяха да се вслушат в него. Никога нямаше да стане популяррен: сам разбираще. Не би могъл да покори тълпата, но можеше и да се понрави на малък кръг сродни души. Английските критици навсякъв щяха да го причислят към групата на келтските поети^[5] поради меланхоличния тон на стихотворенията му; освен това той ще вмъкне и алюзии. Започна да съчинява фрази и изречения от критичните отзиви за книгата му. *Господин Чандлър има дарбата да пише непринудени и изящни стихове...* *Тези стихотворения са пропити с тъга и копнежи...* *Келтският елемент.* Жалко, че името му не звучеше по-ирландски. Навсякъв щеше да бъде по-добре да вмъкне майчиното си име пред презимето си: Томас Малоун Чандлър или още по-добре: Т. Малоун Чандлър. Ще поприказва с Галахър за това.

Така се бе вгълбил в бленуванията, че отмина улицата си и трябваше да се върне назад. Като наближи „Корлес“, предишното вълнение отново надделя и той спря пред входа в нерешителност. Накрая отвори вратата и влезе.

Светлините и шумът в ресторантта го накараха да поспре за малко до вратата. Огледа се наоколо, но погледът му се замъгли от блещукането на безброй червени и зелени винени чаши. Струваше му се, че ресторантът е пълен и всички го наблюдават с любопитство. Бързешком се огледа наляво-надясно (леко смръщил чело, сякаш е дошъл по важна работа), но щом погледът му се проясни донякъде, той видя, че никой не се бе извърнал към него; а ей го на, не ще и съмнение, Игнейшъс Галахър, опрял гръб в тезяха и разкрачил нозе.

— Здрави, Томи, здрави, стара кримко! Ето те и теб! Какво да бъде? Какво ще пиеш? Аз съм на уиски: бива си го, ония отвъд морето не дават такова. Сода? Минерална вода? Без минерална? И аз съм така. Тъй де, защо да го разваляме. Ей, гарсон, на две места по половин пинта от малцовото, за да те обичам. Казвай сега, как я караш, откак се виждахме последния път? Боже мили, вървят годинките!... Как ме виждаш, оstarял ли съм? Тук-там посивяло, темето лъснало, а?

Игнейшъс Галахър сне шапката си и представи едра, късо подстригана глава. Лицето му бе массивно, бледо и гладко избръснато. Очите му, оловносиви, подчертаваха нездравата бледнина и ясно блестяха над оранжева връзка^[6]. Между тези две контрастни петна устните изглеждаха твърде дълги, безформени и безцветни. Той сведе глава и жалостиво опира с два пръста пооредялата коса по темето си. Малкия Чандлър поклати глава в знак на несъгласие. Игнейшъс Галахър пак наложи шапката си.

— Съсиopia — подзе той. — Вестникарски живот. Вечно тичаш, правиш, струващ, търсиш материал, материал няма; пък и все да изровиш нещо ново. По дяволите и коректури, и печатари, знаеш, поне за няколко дни. Да ти кажа, страшно ми е драго, че пак съм си у нас. Малко отпуск сегиз-тогиз не вреди. Родих се, откакто съм пак в милия ни мръсен Дъблин... Ето и твоето, Томи. Вода? Колко?

Малкия Чандлър го остави доста да му разреди уискито.

— Не знаеш къде е хубавото, майто момче — каза Игнейшъс Галахър. — Аз си го пия чисто.

— Поначало пия малко — скромно рече Малкия Чандлър. — Чат-пат сръбвам по чашка, като срещна някого от старата тайфа, и толкоз.

— Тъй да бъде — бодро подзе Игнейшъс Галахър. — Хайде, наздраве за нас, за нова време, за старите приятели!

Чукнаха се и пиха.

— Днес срещнах някои от старата банда — каза Игнейшъс Галахър. — О'Хара, изглежда, нещо го е загазил. С какво се занимава?

— С нищо — отвърна Малкия Чандлър. — Отиде по дяволите.

— Но Хоган има хубаво местенце, нали?

— Да, работи в поземления фонд.

— Една нощ го срещнах в Лондон и ми се видя паралия... Горкият О'Хара! Да не се е пропил?

— Не само това — сухо рече Малкия Чандлър.

Игнейшъс Галахър се засмя.

— Томи — подхвана той, — ама ти тонинко не си се променил! Все си същият сериозен тип, дето четеше конски евангелия всяка неделя заран, когато главата ме цепеше и езикът ми беше като подметка. Полезно ще ти е да мръднеш малко по света. Никога ли не си ходил нейде, даже на екскурзия?

— Бил съм на остров Ман — отвърна Малкия Чандлър.
Игнейшъс Галахър се изсмя.

— Остров Ман! — рече той. — Иди в Лондон или в Париж. Ако ти падне, иди в Париж, добре ще ти се отрази.

— Ти бил ли си в Париж?

— Ти да си жив! Доста съм вършал там.

— Наистина ли е толкова красив, както разправят? — попита Малкия Чандлър.

Той отпи една-две гълтки, а Игнейшъс Галахър обърна своята на екс.

— Красив ли? — започна Игнейшъс Галахър, поспирайки, за да се наслади на аромата на питието. — Какво да ти кажа. За красив, чак толкова красив не е. Е, хубав е, разбира се... Ти гледай живота в Париж, там е истината! Като Париж втори няма — живот, динамика, сензация!

Малкия Чандлър допи уискито, с малко търпение успя да срещне погледа на бармана и пак поръча същото.

— Ходил съм в „Мулен Руж“ — продължи Игнейшъс Галахър, щом барманът отнесе чашите им, — ходил съм във всички бохемски кафани! Опасна работа! Тия хора знаят да живеят! Не е за такава божа кравица като тебе, малкия!

Томи Чандлър не продума, докато барманът не се завърна с две чаши, сетне леко се чукна с чашата на приятеля си и повтори предишната наздравица. Вече почваше да се чувства малко разочарован. Не му се нравеха нито изговорът, нито приказките на Галахър. Имаше нещо просташко у приятеля му, което му бе убягнало отпърво. Но може би то идеше от живота в Лондон, от търчането и конкуренцията в печата. Някогашното му обаяние обаче още прозираше през тия нови предвзети обносци. В края на краищата Галахър си бе поживял и бе видял света. Малкия Чандлър погледна завистливо приятеля си.

— Париж е весел град — каза Игнейшъс Галахър. — Там разбират от удоволствие. Имат право. Ако искаш да си поживееш както трябва, иди в Париж. И от мен да го знаеш, там страшно обичат ирландците. Слушай, драги, като чуха, че съм от Ирландия, щяха да ме разцелуват.

Малкия Чандлър отпи четири-пет гълтки.

— Я ми кажи — започна той, — вярно ли е, че Париж е толкова... безнравствен, както разправят?

Игнейшъс Галахър широко махна с дясната си ръка.

— Всеки град е безнравствен — рече той. — Разбира се, в Париж може да намериш и пикантни нещица. Иди например на някой студентски бал. Как да ти кажа, става доста забавно, когато кокотките почнат да се отпускат. Нали ме разбираш?

— Слушал съм за тях — отвърна Малкия Чандлър.

Игнейшъс Галахър допи уискито си и поклати глава.

— Ex — подзе той, — мисли си, каквото щеш. Няма друга жена като парижанката — какъв стил, какъв шик!

— Значи, градът е безнравствен — с плаха настойчивост рече Малкия Чандлър, — имам предвид в сравнение с Лондон и Дъблин.

— Лондон! — възклика Игнейшъс Галахър. — Хвани единия, та удари другия! Питай Хоган, момчето ми. Поразведох го малко из Лондон, като беше там. Той ще ти отвори очите... Слушай, Томи, това да не ти е пунш: я пий като мъж!

— Не, недей...

— Хайде, не се занасяй, нищо няма да ти стане от още една. Какво да бъде? Същото, нали?

— Ами... тъй да бъде.

— François, повтори го!... Ще запалиш ли, Томи?

Игнейшъс Галахър извади кутия с пури. Двамата приятели запалиха и запуфкаха мълчаливо, докато им поднесоха питието.

— Виж какво ще ти кажа — рече Игнейшъс Галахър, като се измъкна подир време от облаците дим, зад които се бе скрил. — Объркан свят! Говорим за безнравственост? Слушал съм за такива случаи — впрочем, какво казвам? — виждал съм такива случаи на... безнравственост...

Игнейшъс Галахър замислено засмука пурата си, сетне невъзмутимо, като историк, започна да описва пред своя приятел покварата, която се ширела в чужбина. Той набързо изреди пороците на много столици и изглеждаше склонен да присъди палмата на първенството на Берлин. Не можел да твърди със сигурност за някои неща (за тях бил слушал от приятели), но други знаел от личен опит. Не щадеше нито чин, нито титла. Разголи много от тайните на европейските манастири, описа някои модни пороци на висшето

общество и завърши, като му разказа с подробности скандалната история за някаква английска херцогиня — история, за която положително знаеше, че е вярна. Малкия Чандлър се смая.

— Ex, нашият стар Дъблин си я кара полечка-лечка — продължи Игнейшъс Галахър, — за такива работи никой не е и чувал.

— Скучно трябва да ти е тук — забеляза Малкия Чандлър — след всичко, което си видял.

— Как да ти кажа — отвърна Игнейшъс Галахър, — просто е отмора да се върнеш тук, разбиращ ме, нали? И в края на краишата това е родината, както му е думата, не е ли така? Щеш не щеш, нещо все те тегли към нея. Човешина... Но разкажи ми нещо за себе си. Хоган ми каза, че си вкусил от... брачното блаженство. Преди две години, така ли?

Малкия Чандлър се изчерви и се усмихна.

— Да — потвърди той. — Ожених се миналия май преди година.

— Значи още не е много късно да ти честитя — рече Игнейшъс Галахър. — Не знаех адреса ти, инак щях още навремето да пиша.

Той подаде ръка и Малкия Чандлър я стисна.

— И тъй. Томи — продължи другият, — пожелавам на теб и на семейството ти всичко най-хубаво, стари момко, цял куп пари и смърт да не видиш, докато аз не те застрелям. Това са пожелания на искрен приятел, на стар приятел. Вярваш ми, нали?

— Вярвам ти — рече Малкия Чандлър.

— Бебешори? — запита Игнейшъс Галахър.

Малкия Чандлър пак се изчерви.

— Имаме едно дете — рече той.

— Син или дъщеря?

— Момченце.

Игнейшъс Галахър шумно плесна приятеля си по гърба.

— Браво! — похвали го той. — Не съм се съмнявал в тебе, Томи.

Малкия Чандлър се усмихна, вгледа се смутено в чашата си и захапа долната си устна с три бели като на дете зъба.

— Надявам се, ще ни погостуваш някоя вечер, преди да си отидеш — покани го той. — Жена ми много ще се радва. Ще си попеем.

— Много ти благодаря, стари момко — каза Игнейшъс Галахър.

— Съжалявам, че не се видяхме по-рано. Но аз си заминавам утре

вечер.

— А тази вечер...

— Страшно съжалявам, момчето ми. Там е работата, че съм дошъл тук с един познат, много интересна личност, и се уговорихме да отидем на карти. Да не беше това...

— Е, в такъв случай...

— Но чакай да видим — внимателно рече Игнейшъс Галахър. — Догодина пак може да прескоча за малко, щом веднъж счупих леда. Само ще отложа удоволствието.

— Добре — съгласи се Малкия Чандлър. — Следващия път непременно ще ни дойдеш на гости. Разбрахме се, нали?

— Дадено! Дойда ли догодина, *parole d'honneur*^[7].

— И за да полеем сделката — подзе Малкия Чандлър, — ще вземем още по една.

Игнейшъс Галахър извади голям златен часовник и го погледна.

— Нали ще е последна? — рече той. — Защото, както знаеш, имам среща.

— Да, да, разбира се — каза Малкия Чандлър.

— Добре тогава — съгласи се Игнейшъс Галахър. — Нека пийнем още по една за *deos an doruis*^[8] — нали върви добре по вашенски за едно уиски?

Малкия Чандлър поръча питието. Руменината, която малко преди това бе плъзнала по бузите му, сега заливаше цялото му лице. От всяка дреболия се изчервяваше: заливаше го топлина и възбуда. Трите малки уискита го бяха ударили в главата и силната пура на Галахър бе замътила мозъка му, защото беше с крехко здраве и пиеше от дъжд на вятър. Да се срещне с Галахър след тия осем години, да бъде заедно с Галахър в „Корлес“ сред шум и светлини, да слуша историйките на Галахър и за кратко време да изживее с Галахър перипетиите на неговия скитнишки и славен живот, бе за него истинско приключение, което наруши равновесието на чувствителната му натура. Той остро усещаше голямата отлика между своя живот и живота на приятеля му и това му се струваше несправедливо. Галахър стоеше по-долу от него и по произход, и по образование. Уверен бе, че има сили да постигне нещо повече от онова, което приятелят му бе постигнал или изобщо би могъл да постигне, нещо по-високо от просташката журналистика, стига само да му се удавеше случай. Какво му пречеше? Злощастната

плахост? Искаше да се реабилитира по някакъв начин, да отстои мъжкото си достойнство. Разбираше какво се крие зад отказа на Галахър да приеме поканата му. Галахър просто го удостояваше с приятелското си разположение точно както удостояваше Ирландия със своето посещение.

Барманът донесе питието. Малкия Чандлър тикна едната чаша към приятеля си и бойко взе другата.

— Знам ли? — рече той, като вдигна чашата. — Като дойдеш додогодина, може би ще имам удоволствието да пожелая дълъг живот и много щастие на господин и госпожа Игнейшъс Галахър.

Както пиеше, Игнейшъс Галахър изразително смигна над ръба на чашата си. След като отпи глътка-две, той решително млясна, остави чашата и рече:

— Няма такава опасност, момчето ми. Първо ще си поживея, ще видя нещичко от живота и едва тогава ще си сложа главата в торбата, ако изобщо някога го сторя.

— И това ще стане някой ден — спокойно каза Малкия Чандлър.

Игнейшъс Галахър извърна оранжевата си връзка и оловносивите си очи право към лицето на своя приятел.

— Тъй ли мислиш? — рече той.

— Ще си сложиш главата в торбата — решително повтори Малкия Чандлър — като всеки друг, стига да попаднеш на свистно момиче.

Бе изрекъл тия думи малко по-натъртено и съзнаваше, че се е издал; но макар руменината по бузите му да се бе сгъстила, той не отмести очи от вторачения взор на своя приятел. Галахър го погледа известно време, сетне каза:

— Ако все пак някога се случи, можеш да се обзаложиш на халкичката си, че няма да има никакво цуни-гуни. Решил съм да се оженя за пари. Тя или ще има добра и тъпла сметчица в банката, или много ѝ здраве.

Малкия Чандлър поклати глава.

— Слушай, приятел — разгорещено възклика Игнейшъс Галахър. — Ти какво си мислиш? С пръстче да мръдна, и още утре ще имам и жената, и парите. Не вярваш ли? Знам аз как стоят нещата. Има стотици — какво казвам? — има хиляди богати немкини и еврейки, гъбави с пари, които ще подскокнат от радост... Почакай малко,

момчето ми; ще видиш дали няма да си изиграя картите както трябва. Ти мене слушай: намисля ли нещо, здраво пипам. Почакай, ще видиш.

Той надигна чаша, допи питието и шумно се изсмя. Сетне се загледа умислено пред себе си и заговори с по-спокоен тон:

— Много не съм се разбързал. Те могат да почакат. Никак не ми се ще да се вържа с една жена, нали ме разбиращ?

Той помръдна с уста, сякаш опитваше нещо, сетне направи недоволна гримаса.

— Трябва първо да поотлежа — рече той.

.....

Малкия Чандлър седеше с дете на ръце в стаичката до антрето. Те нямаха слугиня за икономия, но Моника, по-младата сестра на Ани, идваше заран за час-два и вечер за час-два, за да помога. Ала Моника отдавна си бе отишла. Беше девет без четвърт. Малкия Чандлър бе закъснял за вечеря и при това бе забравил да купи на Ани кафе от „Бюли“. Естествено, тя бе в лошо настроение и му отговаряше едносрочно. Каза, че ще мине и без чай, но като наближи времето, когато затваряха дюкянчето на ъгъла, реши сама да отиде за чай и захар. Сръчно положи спящото дете в ръцете му и рече:

— Дръж. Гледай да не го събудиш.

Малка лампичка с бял порцеланов абажур стоеше на масата и хвърляше светлина върху фотопортрет, поставен в рогова рамка. Беше портретът на Ани. Малкия Чандлър го погледна и задържа очи върху тънките свити устни. Беше облечена в бледосинята лятна блуза, която й бе подарил една събота. Дал бе за нея десет шилинга и единайсет пенса; но колко нерви му бе струвала тя! Как бе страдал оня ден, когато чакаше пред вратата магазинът да се поопразни, сетне, когато застана пред щанда и се мъчеше да изглежда спокоен, докато момичето трупаше дамски блузи пред него, когато плащаше на касата и забрави да си вземе рестото, а касиерката го викна обратно, и накрая, когато на излизане от магазина, за да прикрие изчеряването си, сведе очи уж да види добре ли е завързан пакетът. Като отнесе блузката вкъщи, Ани го целуна и рече, че била много хубава и модна. Но щом чу цената, тя хвърли блузата на масата и каза, че било пладнешки грабеж да вземат десет шилинга и единайсет пенса за нея. Отпърво искаше да я върне в магазина, но реши да я изпробва и остана възхитена, особено от

линията на ръкавите, сетне го целуна и каза, че било много мило от негова страна да помисли за нея.

Хм!...

Той се вгледа хладно в очите на портрета и те отвърнаха с хладен поглед. Безспорно, хубавички бяха, а и самото лице бе хубавко. Но сега той откри нещо пошло в чертите. Защо бе тъй неодухотворено и благовъзпитано? Спокойствието в погледа ѝ почна да го дразни. Очите ѝ го отблъскваха и предизвикваха: нямаше страст в тях, нямаше въздорг. Той си припомни думите на Галахър за богатите еврейки. Ония тъмни ориенталски очи, мина му през ума, колко са пълни със страст, със сластен копнеж!... Защо ли се бе оженил за очите в този портрет?

Сам се сепна от въпроса и уплашено огледа стаята. Хубавите мебели, които бе купил за дома си на изплащане, сега му се видяха пошли. Лично Ани ги бе избирала и те му напомниха за нея. Бяха прекалено предвзети и благообразни. У него взе да се заражда някаква глуха злоба срещу живота, който водеше. Не можеше ли да побегне от своя малък дом? Нима бе вече късно да започне нов живот, смело и славно като Галахър? Какво му пречеше да отиде в Лондон? Мебелите още не бяха изплатени. Само да можеше да напише една книга и да я издадат, така би могъл да си пробие път.

На масата пред него лежеше томче със стихове от Байрон. Внимателно, за да не събуди детето, той го разтвори с лявата си ръка и зачете първото стихотворение:

*Утихна вятърът и вечерта
заглъхна над леса, когато спрях
край гроба Маргаритин и цветя
разхвърлих върху свидния ѝ прах. [9]*

Той поспря. Усещаше ритъма на стиховете край себе си. Колко меланхолични бяха те! Би ли могъл и той да пише така, да изрази в стихове меланхолията на своята душа? Толкова много неща искаше да обрисува: например чувството, което бе изпитал преди няколко часа на Гратъновия мост. Да можеше само отново да се върне към онова настроение...

Детето се събуди и почна да плаче. Той извърна очи от страницата и се опита да го умири. Започна да го люлее на ръце, но то заплака още по-пискливо. Залюля го по-бързо, а в това време очите му зачетоха второто четиристишие:

*И земната ти плът, бидейки пръст,
в килията лежи...*

Нямаше смисъл. Не можеше да чете. Нищо не можеше да върши. Плачът на детето пронизваше тъпанчетата на ушите му. Нямаше смисъл. Нямаше никакъв смисъл. Той бе затворник до живот. Ръцете му трепереха от гняв и внезапно, навеждайки се към лицето на детето, той кресна:

— Стига!

Детето поспря за миг, сгърчи се от страх и почна да пищи. Той скочи от стола и бързо се заразходжа напред-назад из стаята с детето на ръце. То се разхълца сърцераздирателно, като се давеше по за пет-шест секунди, сетне отново се разхълцваше. Тънките стени на стаята трепереха. Опита се да го поуспокои, но то се разхълца още поконвулсивно. Той се вгледа в сгърченото и потръпващо лице и започна да се тревожи. Детето изхълца седем пъти поред и от уплаха той го притисна до гърдите си. Ами ако умре!...

Братата се отвори с трясък и в стаята задъхана се втурна млада жена.

— Какво му е! Какво му е! — викна тя.

Като дочу майчиния си глас, детето нададе още по-страшен вой.

— Нищо му няма, Ани... нищо му няма... разплака се.

Тя захвърли пакетите на пода и грабна детето от ръцете му.

— Какво си му направил? — викна тя и свирепо го изгледа.

Малкия Чандър издържа за миг вторачения й поглед и сърцето му се сви на топка, като видя омразата в очите й. Сетне заекна:

— Нищо му няма... то... то... почна да плаче... не можех...

Нишо не съм му направил... Какво?...

Без да му обръща внимание, тя тръгна нагоре-надолу из стаята, здраво прегърнала детето в ръце, като тихо шепнеше:

— Малкото ми мъжле! Пишончето на мама! Хайде, маминото!
А-а-а!... Нани-на! Милото ми агънце!... А-а-а!

Малкия Чандлър почувства, че бузите му се обагрят от срам, и се дръпна встрани от светлината на лампата. Той стоеше и слушаше, а плачът на детето ставаше все по-слаб и по-слаб. И очите му се напълниха със сълзи на разкаяние.

---

[1] Подобно на „Двама кавалери“, „Облаче“ също е писан след завършването на 12-те разказа и също е едно от любимите „деца“ на Джойс. Той споделя, че всяка страница от „Облаче“ го „радва повече от всичките (му) стихове“. Дали защото разказът драматизира някои от причините, накарали Джойс да поеме пътя на Стивън Дедалус?

Заглавието на разказа е от Трета книга Царства. 18,44. Ахав и народът Израилев са се отвърнали от господа и се кланят на чужди богове. Пророк Илия казал на Ахав, че в земята му няма да има нито роса, нито дъжд освен по негова дума (3 Цар., 17,1). Илия надвила на Вааловите пророци, народът се обръща към Йехова и дългата суша трябва да свърши: слугата на Илия съобщава, че „от морето се по дига малко облаче, колкото човешка длан“, и скоро „заваля силен дъжд“. Заглавието е иронично, а разказът е великолепна разработка на темата за културно-историческото и психологическо раздвоение и напрежение в сърцето на ирландеца. ↑

[2] Прототип на образа е известен дъбински журналист, сътрудник и на ирландски, и на английски вестници. ↑

[3] Адвокатските кантори в Дъблин. ↑

[4] Красива ловджийка от старогръцката митология: била предупредена да не се омъжва и условието, което поставяла на кандидатите си, било да я надбягат, иначе трябвало да умрат. ↑

[5] Групата на келтските поети (начело с У. Б. Йейтс) се формира през 90-те години; те се насочват към сюжети от ирландската митология и се стремят да възкресят миналото. Поезията им е подчертано меланхолична. Отзовите, които героят си представя, съвсем спокойно биха могли да бъдат от съвременни рецензии. ↑

[6] Цветът на връзката намеква, че Галахър е изменил на родината си, защото оранжистите (по името на Уилям Орански) са били привърженици на англо-ирландския протестантизъм. ↑

[7] Честна дума (фр.). ↑

[8] За сбогом. Буквално: „питието на вратата“ (ирл.). ↑

[9] Първата строфа от стихотворението, което в повечето издания стои начало на стихосбирката „Безделни часове“. ↑

СХВАТКИ^[1]

Звънешът ядно иззвъня и когато госпожица Паркър отиде до тръбата, яден глас с пронизващ ълстърски акцент кресна от фунията:

— Пратете Фарингтън при мен!

Госпожица Паркър се върна при машината си и каза на мъжа, който пишеше на бюрото си:

— Господин Алейн ви вика горе.

Човекът измърмори под нос в *ада да се продъни!* и бутна стола си назад, за да стане. Като се изправи на крака, изглеждаше висок и много едър. Имаше умърлувено лице с тъмновинен цвят и руси вежди и мустаци; очите му бяха леко изпъкнали и бялото им беше мръснобяло. Той вдигна преградната дъска, заобиколи клиентите и с тежка стъпка напусна канцелариета.

Потътри се тежко нагоре по стълбището до втората площадка, където на една врата висеше месингова плоча с надпис г-н АЛЕЙН. Тук той поспря, задъхан от умора и раздразнение, сетне почука. Пискливият глас извика:

— Влезте!

Човекът влезе в стаята на господин Алейн. Почти в същия миг господин Алейн — дребно човече, което носеше очила с позлатени рамки връз гладко избръснатото лице — стрелна глава над цял куп книжа. Главата му бе толкова розова и бледа, че приличаше на голямо яйце, смесено върху книжата. Господин Алейн не загуби нито секунда.

— Фарингтън? Какво значи това? Защо трябва винаги да съм недоволен от вас? Мога ли да ви запитам защо не сте снели препис от оня договор между Бодли и Къруан? Нали ви казах, че трябва да е готов до четири?

— Но господин Шели каза, сър...

— Господин Шели каза, сър... Слушайте добре какво ви казвам аз, а не какво господин Шели каза, сър. Винаги си намирате някакво

извинение, за да клинчите от работа. Имайте предвид, че ако договорът не бъде преписан до довечера, ще уведомя господин Кросби... Сега ясно ли е?

— Да, сър...

— Сега ясно ли е?... И още нещо. Отваряйте си ушите, не говоря на стената. Разберете веднъж завинаги, че за обед ви се дава половин час, а не час и половина. По колко ястия си поръчвате, питам аз... Сега разбрахте ли ме?

— Да, сър.

Господин Алейн пак наведе глава над купчината книжа. Човекът впери поглед в изльскания череп, който ръководеше делата на „Кросби & Алейн“, преценявайки неговата трошливост. Пристъп на ярост задави за миг гърлото му и премина, като оставил подир себе си остро чувство на жажда. Човекът позна това чувство и реши, че трябва здравата да си пийне тая нощ. Отминал бе първата половина на месеца и ако смогнеше да приготви онъя препис навреме, може би господин Алейн щеше да му даде авансов ордер за касиера. Стоеше неподвижен, вперил поглед в главата над купчината книжа. Изведнъж господин Алейн взе да рови из книжата, търсейки нещо. Сетне, сякаш едва сега забелязал присъствието на человека, той пак стрелна глава нагоре и рече:

— Ее? Цял ден ли ще стърчите тука? Честна дума, Фарингтън, вие никак, ама никак не си давате труд!

— Чаках да видя...

— Няма какво да чакате. Вървете долу и се залавяйте за работа.

Човекът тръгна с тежки стъпки към вратата и на излизане от стаята чу господин Алейн да вика, че ако договорът не бъде преписан до вечерта, господин Кросби ще бъде уведомен.

Той се върна на бюрото си в долната канцелария и преброи колко страници му остават. Взе перото и го натопи в мастилото, но продължи да се взира глуповато в последните думи, които бе написал: *В случай че горепоменатият Бърнард Бодли бъде...* Здрачът припадаше и само подир няколко минути щяха да запалят светилния газ: тогава би могъл да пише. Чувстваше нужда да угаси жаждата в гърлото си. Надигна се от бюрото, вдигна пак преградката и тръгна да излезе от канцеларията. На излизане главният писар го изгледа въпросително.

— За минутка само, господин Шели — рече човекът и означи с пръст целта на пътешествието си.

Главният писар хвърли поглед към окачалката с шапките, но като видя, че всички са на местата си, не направи друга забележка. Щом излезе от стаята, човекът измъкна от джоба си кариран овчарски каскет, наложи го и бързо припна надолу по паянтовото стълбище. От уличната врата той продължи крадешком по вътрешната страна на плочника към близкия ъгъл и веднага хълтна в някакъв вход. Сега се намираше в безопасност в задната стая на „О’Нийл“ и пламналото му лице с цвят на тъмно вино или тъмно месо запълни прозорчето към тезяха.

— Пат, налей халба портер, ти си мой човек! — викна той.

Келнерът му донесе халба бира. Човекът я изпразни на един дъх и поиска да му дадат зрънце кимион^[2]. Положи едно пени на тезяха и като остави келнера да го търси пипнешком в сумрака, напусна той уют, както бе влязъл, крадешката.

Тъмната, примесена с гъста мъгла, взимаше връх над февруарския сумрак и лампите по улица „Юстъс“ бяха вече запалени. Човекът тръгна нагоре покрай самите стени и като приближи вратата на кантората, взе да се пита би ли могъл да свърши преписа навреме. По стълбището в носа го лъхна оствър влажен аромат на парфюм: очевидно госпожица Делакур бе дошла, докато е бил навън, в „О’Нийл“. Той пак натика каскета си в джоба и с разсеян вид влезе в канцеларията.

— Господин Алейн ви търси няколко пъти — строго му рече главният писар. — Къде бяхте?

Човекът стрелна с поглед двамината клиенти, застанали пред гишето, сякаш намекваше, че тяхното присъствие не му позволява да отговори. Тъй като и двамата клиенти бяха мъже, главният писар си позволи да се изсмее.

— Тия номера не ми минават — рече той. — Пет пъти на ден е малко множко... Хайде, не се потривайте, ами намерете за господин Алейн копие от преписката ни по делото Делакур.

Това отношение към него пред клиенти, търчането нагоре по стълбите и бирата, която бе гаврътнал тъй набързо, объркаха човека и като седна зад бюрото си да намери исканите документи, той разбра колко безнадеждна е задачата да завърши преписа на договора до пет и половина. Тъмната и влажна нощ вече наставаше и на него страшно му

се искаше да я прекара в кръчмите, да пие с приятелите си сред ярката светлина на газовите лампи и дрънкането на чаши. Измъкна преписката по делото Делакур и излезе от канцеларията. Надяваше се, че господин Алайн няма да открие липсата на последните две писма.

Влажният оствър аромат го преследва по целия му път нагоре до кабинета на господин Алайн. Госпожица Делакур бе жена на средна възраст с външност на еврейка. Говореше се, че господин Алайн е увлечен по нея — или по парите ѝ. Тя идваше често в кантората и всеки път се задържаше дълго. Сега седеше до бюрото му, обвита от благоуханието на парфюми, и гладеше дръжката на чадъра си, а голямото черно перо на шапката ѝ кимаше нагоре-надолу. Самодоволно преметнал десния си крак връз лявото коляно, господин Алайн беше извъртял стола си, за да я гледа в лицето. Човекът положи книжата върху бюрото и почтително се поклони, ала нито господин Алайн, нито госпожица Делакур обърнаха внимание на поклона му. Господин Алайн потупа с пръст по книжата, сетне го стрелна към него, сякаш да каже: „Добре, свободен сте.“

Човекът се върна в долната канцелария и пак седна зад бюрото. Вторачено се загледа в незавършената фраза: *В случай че горепоменатият господин Бърнард Бодли бъде...* и му се стори много странно, че последните три думи започват с една и съща буква. Главният писар заподканя госпожица Паркър да побърза, като ѝ рече, че тя едва ли ще може навреме да натрака писмата за пощата. Човекът се заслуша няколко минути в тракането на машината, сетне се зае да довърши преписа. Но главата му не бе бистра и мислите му блуждаеха далеч, към шумотевицата и ярките светлини на кръчмите. А нощта плачеше за горещ пунш. Храбро продължи да преписва, но когато часовникът удари пет, му оставаха още четири надесет страници. По дяволите! Не би могъл да го завърши навреме. Страшно му се искаше да изругае гласно, тежко да стовари юмрук върху нещо. Тъй бе ядосан, че написа *Бърнард Бърнард* вместо *Бърнард Бодли*, и трябваше да започне отначало на чист лист.

Чувстваше се достатъчно силен сам да разбишка цялата кантора. В него напираше някакъв нагон да стори нещо, да хукне навън и да се отдаде на буйство. Тоя унизителен живот го вбесяваше... Дали не би могъл тайно да помоли касиера за малък аванс? Не, касиерът не бе цвете за мирисане, хич даже: няма да му даде... Знаеше къде може да

срещне компанията: Ленард и О'Халоран и Флин Гагата. Барометърът на чувствата му предвещаваше запой.

Толкова се бе заплеснал, че го повикаха на два пъти, преди той да отговори. Господин Алайн и госпожица Делакур стояха отвъд преградката и всички писари се бяха извърнали и чакаха да стане нещо. Човекът се надигна от бюрото. Господин Алайн изсипа порой ругатни върху него, защото липсвали две писма. Човекът отвърна, че нищо не знае за тях и че най-съвестно е снел преписи от всички книжа. Тирадата продължи; беше толкова злъчна и необуздана, че човекът едва възпираще юмрука си да не се стовари върху главата на дребосъка пред него.

— Нищо не зная за никакви други писма — глуповато рече той.

— *Нищо... не... знаете*. Разбира се, че нищо не знаете — каза господин Алайн. — Я ми кажете — добави той, предварително изпросил одобрение от дамата до него с бърз поглед, — за какъв ме смятате? За пълен глупак?

Човекът премести поглед от лицето на дамата върху яйцевидната глава и пак към дамата; и почти без да създава какво върши, езикът му се възползва от сгодния случай.

— Извинете, сър — каза той, — не е честно да задавате такъв въпрос на подчинен.

Писарите затаиха дъх. Всички бяха смаяни (авторът на остроумието не по-малко от близкните си), а по лицето на госпожица Делакур, пълна, добродушна жена, се разля широка усмивка. Господин Алайн почервения като дива роза и устните му се сгърчиха като на разярен гном. Той размаха свит пестник под носа на човека с такава бързина, че накрая ръката му затрептя като кълбовидния електрод на някакъв електрически апарат.

— Нагъл простак! Безочлив грубиян! Ще ти видя сметката! Стой да видиш! Или ще се извиниш за наглостта си, или моменталически напускаш канцеларията! Или ще искаш извинение, или ще напуснеш веднъж завинаги!

.....

Стоеше в един вход срещу кантората и чакаше да види дали касиерът ще излезе сам. Всички чиновници излязоха и накрая касиерът излезе заедно с главния писар. Нямаше смисъл да го заговаря, щом главният е с него. Човекът създаваше, че положението е лошо. Бяха го

принудили да поиска унизително извинение от господин Алайн за дързостта си, но знаеше, че отсега нататък място няма да може да си намери в кантората. Спомняше си как Алайн пропъди малкия Пийк, за да открие място за своя племенник. Мъчеха го и ярост, и жажда за мъст, сам не можеше да се понася и светът му беше крив. Господин Алайн нямаше да го остави нито за миг на мира. Оттук нататък животът му щеше да бъде ад. Тоя път съвсем се бе овътрил. Не можеше ли да стиска предни зъби? Впрочем двамата с господин Алайн никога не се бяха погаждали, особено от деня, когато Алайн дочу как той подражаваше неговия ълстърски говор, за да прави смях на Хигинс и госпожица Паркър; оттам бе почнало всичко. Да беше опитал да изкрънка нещо от Хигинс, но Хигинс май никога нямаше грош у себе си, пък и как ще има човек като него, с две къщи на ръце.

Той пак почувства как едрото му тяло до болка копнее за разтухата на кръчмата. Мъглата почваше да го щипе и той се замисли не би ли могъл да накара Пат, келнера на „О'Найл“, да му пусне нещо. Не можеше да измъкне от него повече от шилинг — а само с един закъде? И все пак трябваше на всяка цена да намери отнякъде пари: беше дал и последното си пени за халбата бира, а скоро щеше да стане твърде късно, за да търси пари откъдето и да е. Внезапно, както си играеше със златната верижка на часовника, той се сети за заложната къща на Тери Кели на „Флотска“. Разбира се! Спасение! Как не му дойде наум по-рано?

Бързо премина през тясната „Темпъл Бар“, като си мърмореше, че всички те могат да вървят по дяволите, но той тая нощ ще го удари на живот. Служителят в къщата на Кели рече *нет*, но вештото лице склони на шест шилинга и накрая шестте шилинга му бяха наброени до стотинка. Излезе от заложната къща с радостно чувство, подредил монетите на стълбче между палеца и пръстите си. „Уестморландска“ беше гъчкана от млади мъже и жени, които се връщаха от работа, а дрипави хлапета щъкаха насам-натам и крещяха заглавията на вечерните вестници. Човекът си пробиваше път през тълпата, наблюдавайки това зрелище с гордо задоволство, и властно оглеждаше девойките от разните кантори. Главата му шумеше от трамвайните гонгове и свирещите колела, а носът му вече надушваше къдравите изпарения на пунша. И докато вървеше нататък, той предварително обмисляше изразите, с които щеше да разкаже случката на момчетата:

— И тъй, аз само го погледнах — съвсем хладно, значи, погледнах и нея. Сетне пак се вгледах в него — без да бързам, значи. *Извинете, сър, не е честно да задавате такъв въпрос на подчинен, казвам.*

Флин Гагата седеше в обичайния си ъгъл в кръчмата на Дейви Бърн и като чу разказа, почерпи Фарингтън^[3] едно малко уиски и му рече, че не бил слушал по-остроумно нещо до тоя ден. Фарингтън също го почерпи. След малко пристигнаха О'Халоран и Пади Ленард и случката отново бе разказана пред тях. О'Халоран почерпи всички по едно голямо грязно малцове и заразправя как срязал началника си, когато работел във фирмата на Калън на улица „Фаунс“; но тъй като отговорът бе по в стила на пасторалната поезия^[4], той трябаше да признае, че не е тъй остроумен като отговора на Фарингтън. При тия думи Фарингтън каза на момчетата да обърнат чашите, за да повторят.

И докато всеки си избираше пиячка по свой вкус, не щеш ли, в кръчмата влиза не друг, а Хигинс. Иска ли питане, и той трябаше да бъде включен в почерпката. Накараха го да разкаже своята версия на случката и той го стори много красноречиво, въодушевен от петте чаши грязно уиски пред себе си. Всички избухнаха в гръмогласен смях, когато той им показа как господин Алейн размахвал юрук в лицето на Фарингтън. Сетне взе да имитира Фарингтън, казвайки: *И нашият герой, без да му мигне окото*, а в това време Фарингтън оглеждаше дружинката изпод натежалите си мътни очи, подсмихващ се и от време на време изсмукуваше с долната си устна по някоя и друга капчица алкохол, случайно попаднал в мустаците му.

След този тур настъпи застой. О'Халоран имаше пари, но очевидно нито един от другите двама не можеше да се похвали със същото; и тъй цялата дружинка не без съжаление напусна пивницата. При ъгъла на „Графска“ Хигинс и Флин Гагата свърнаха наляво, а другите трима се върнаха към центъра. По студените улици ръмеше дъждец и когато наблизиха Параходството, Фарингтън предложи да се отбият в Шотландския клуб. Пивницата бе пълна с народ и ехтеше от гълъч и звън на чаши. Тримата се провряха покрай кибритопродавачите, които скимтяха до входа, и се уединиха в единия край на бара. Почнаха да си разправят вицове. Ленард ги представи на някакво младо, каза си името, Уедърс, играел в „Тиволи“ като акробат и в пантомимата. Фарингтън почерпи всички наред. Уедърс каза, че би предпочел едно

малко ирландско със сода. Фарингтън отлично знаеше кое колко струва и запита другарите си искат ли уиски със сода, но те поръчаха на Тим греяни, без сода. Разприказваха се на театрални теми. О'Халоран почерпи всички поред, сетне Фарингтън ги почерпи още веднъж въпреки протестите на Уедърс, че това ирландско гостолюбие бие всичко. Той обеща да ги вика зад кулисите и да ги запознае с някои приятни девойки. О'Халоран рече, че той и Ленард ще дойдат, обаче Фарингтън не би дошъл, понеже е женен мъж, но Фарингтън се ухили с натежал и мръсен поглед в знак, че разбира, когато го пързаят. Уедърс настоя да пийнат само по една гълтка за негова сметка и обеща да се срещне с тях по-късно у Мълиган, на „Пулбег“.

Когато затвориха „Шотландците“, те се прехвърлиха при Мълиган. Настаниха се в задния салон и О'Халоран поръча на всеки по едно малко греяно. Вече се чувстваха размекнати и разнежени. Фарингтън тъкмо заръчваше още по едно на всички, когато Уедърс се върна при тях. За облекчение на Фарингтън той път той изпи чаша портер. Финансите намаляваха, но още имаха достатъчно да продължат. Изведенъж влязоха две млади жени с големи шапки ведно с млад мъж в кариран костюм и се настаниха близо до тях. Уедърс ги поздрави и каза на компанията, че са от „Тиволи“. Фарингтън час по час поглеждаше към една от двете млади жени. Имаше нещо поразително в нейната външност. Грамаден шарф от пауновосин муселин бе увит около шапката ѝ и завършваше с огромна фланга под брадичката, а ръкавиците ѝ бяха светложълти и стигаха до лактите. Фарингтън се бе втренчил с възхищение в пълничката ръка, която тя движеше твърде често и много грациозно; и когато подир някое време тя отвърна на погледа му, той още повече се възхити от големите ѝ кафяви очи. Косият ѝ предизвикателен поглед го зашеметяваше. Тя погледна на няколко пъти към него и когато спътниците ѝ тръгнаха да си вървят, роклята ѝ леко бръсна стола му и тя каза: *O, pardon* — с лондонски акцент. Проследи я с очи, докато излизаше от салона, с надеждата, че ще извърне глава, но остана разочарован. Взе да проклина безпаричието си, да проклина и всички почерпки, които бе заплатил, и особено всичките чаши уиски със сода, изпити от Уедърс за негова сметка. Най мразеше навлеците, муфтаджиите. Тъй бе ядосан, че загуби нишката на разговора, поведен от приятелите му.

Когато Пади Ленард го назова по име, той схвани, че разправят кой колко е як. Уедърс им показваше бицепса си и тъй се хвалеше, че другите двама бяха поканили Фарингтън да защити националната им чест. И така, Фарингтън засука ръкав и им показа своя бицепс. Разгледаха двете ръце, сравниха ги и накрая решиха, че трябва да премерят сили. Поразтребиха масата, двамата опряха лакти връз нея и вкопчиха ръцете. Щом Пади Ленард кажеше хайде — всеки от тях трябваше да се опита да свали ръката на другия до масата. Фарингтън изглеждаше сериозен и пълен с решителност.

Схватката започна. След около тридесет секунди Уедърс бавно сведе ръката на противника си до масата. Лицето на Фарингтън, и бездруго тъмновинено на цвят, още повече потъмня от гняв и от унищожението, че е победен от някакво пале.

- Не бива да натискате с тялото. Играйте честно — рече той.
- Кой не играе честно? — отвърна другият.
- Хайде пак. Две от три.

Схватката започна отново. Вените изпъкнаха по челото на Фарингтън, а бледото лице на Уедърс доби божурен оттенък. И китките, и лактите им трепереха от усилието. След дълга борба Уедърс за втори път бавно сведе ръката на противника си до масата. Сред зрителите се разнесе одобрителен шепот. Келнерът, застанал до масата, кимна с рижата си глава към победителя и с глупава фамилиарност рече:

- Да, това му е цаката!
- Кво разбиращ ти бе? — свирепо му се сопна Фарингтън. — Я си затваряй плювалника!
- Шт, шт — рече О'Халоран, като забеляза гнева, изписан по лицето на Фарингтън. — Плаща, момчета! Да пийнем по гълтка и да си вдигаме чуковете.

Един много навъсен човек стоеше на ъгъла при моста „О'Конъл“ в очакване малкият сандимаунтски трамвай да го откара вкъщи. Беше пълен със затаен гняв и жажда за мъст. Чувстваше се унижен и недоволен: дори пиян не беше; и в джоба си имаше само две пенита. Проклинаше всичко и всички. Здравата се беше натопил в службата, заложил бе часовника си и бе профукал всичко, а дори не се бе напил. Отново го налегна жажда и той пак закопня за топлата и душна

пивница. Беше загубил славата си на каяк, на два пъти бе победен от никакво си хлапе. Сърцето му кипеше от ярост, а като си припомни жената с голямата шапка, как роклята ѝ бръсна неговия стол и нейното *pardon*, едва не се задуши от бяс.

Трамваят го стовари на „Шелбърн-роуд“ и той повлече огромното си тяло в сянката на казармената ограда. Противно му бе да се прибере вкъщи. Влезе през черния вход, но в кухнята нямаше никой, а и огънят в печката бе почти загаснал. Той кресна нагоре по стълбите:

— Ада! Ада!

Жена му, дребна женица с остри черти на лицето, тормозеше мъжа си, когато бе трезвен, и бе тормозена от него, когато бе пиян. Имаха пет деца. По стълбите надолу припна малко момченце.

— Кой е? — рече човекът, взирайки се в тъмната.

— Аз, тате.

— Кой си ти? Чарли?

— Не, тате. Том.

— Къде е майка ти?

— Отиде на черква.

— Отишла... А сети ли се да ми остави нещо за вечеря?

— Да, тате. Аз...

— Запали лампата. Защо в кухнята е тъмно? Другите легнаха ли?

Докато момченцето запали лампата, човекът тежко се тръшна на стола. Почна да имитира говора на синчето си и заповтаря повече на себе си: *На черква! На черква отишла, моля ви се!* Когато лампата светна, той удари с юмрук по масата и викна:

— Къде ми е вечерята?

— Аз... аз ще я пригответя, тате — рече момченцето.

Човекът разярено скочи на крака и посочи огъня.

— На тоя огън? Оставил си огъня да изгасне. Бога ми, сега ще ти дам да разбереш!

Той отиде до вратата и грабна бастуна, оставен зад нея.

— Ще ти дам да разбереш как се оставя огънят да загасне! — рече той и запретна ръкава си, за да не му пречи.

Момченцето извика: *O, tате!* — сетне взе да скимти и да тича около масата, но човекът тръгна по него и го хвана за дрехата.

Момченцето отчаяно се заоглежда на всички страни, но като не намери начин да се спаси, падна на колене.

— На сега, та пак да оставяш огъня да загасне! — рече човекът и яростно гошибна с бастуна. — На ти и тоя, и тоя, кутре такова!

Момчето силно изписка от болка, когато бастунът се впи в бедрата му. Сбра ръчички високо във въздуха и гласът му затрепери от страх.

— Ах, тате — проплака то. — Не ме бий, тате! И аз... аз... ще кажа една *Аве Мария* за тебе... ще кажа една *Аве Мария* за тебе, тате, само не ме бий... Ще кажа една *Аве Мария*...

---

[1] Оригиналното заглавие на разказа — *Coonters* — би могло да се преведе още „Двойници“, „Съответствия“ или „Дубликати“ в зависимост от това дали заглавието се схваща във връзка с характерологията и психологията, строежа на разказа или дейността на героя в първата част. В случая запазихме експресивното решение на А. Христофоров, което стои по-близо до социалнополитическото напрежение и конфликта в разказа: между проанглийския, предимно протестантски Север и католическия Юг; между Англия и зависима Ирландия; между работодателя с божествени атрибути (името Алайн подсказва „Всевиждащ“) и Човека Фарингтън и влиянието на социално-политическия гнет върху характера и поведението на героя. В отношението на Джойс прозира чеховски хуманизъм — в писмо до брат си той пише: „Както знаеш, аз ненавиждам деспотизма, но ако много мъже са зверове, такива ги прави атмосферата, в която живеят (*vide* «Схватки»), и малко жени и домове могат да удовлетворят копнежа им за щастие.“ ↑

[2] За да не го усетят по дъха. ↑

[3] Фарингтън е личност само в кръчмата: докато в първата част навсякъде в повествованието той е човекът, в кръчмата става Фарингтън, но у дома отново е човекът... ↑

[4] Намек за елегантното волнодумство в ренесансовия пасторал. Подобни думи казва Кралицата в „Хамлет“. ↑

ПРЪСТ^[1]

Икономката ѝ бе разрешила да излезе веднага щом жените си изпият чая, и Мария нетърпеливо очакваше свободната си вечер. Кухнята светеше от чистота: готвачката рече, че човек би могъл да се огледа в медните казани. В печката гореше весел огън, а на една от масите бяха наредени четири големшки квасени питки. Тия питки изглеждаха цели, но по-отблизо се виждаше, че са нарязани равномерно на дълги дебели резени, готови за раздаване с чая. Мария сама ги бе нарязала.

Мария беше от дребна по-дребна на ръст, но имаше много дълъг нос и много дълга брадичка. Говореше малко носово и винаги успокоително: *Да, мила моя* и *Не, мила моя*. Винаги нея пращаха, когато жените се сдърпваха за коритата, и тя винаги успяваше да ги умири. Веднъж икономката ѝ рече:

— Мария, ти си истинска миротворка^[2]!

И помощницата на икономката, и двете дами от управата бяха дочули тия похвални думи. А и Рижа Шашавата все казваше, че ако не била Мария, кой знае какво щяла да стори на онова глухонямо чучело, дето се грижи за ютиите. Мария всички я обичаха.

Жените щяха да вечерят към шест и тя би могла да излезе още преди седем. Двайсет минути от Болзбридж до Колоната; двайсет минути от Колоната до Дръмкондра: и двайсет минути за покупките. Щеше да стигне преди осем. Тя извади портмонето си със сребърната закопчалка и отново прочете думите *Подарък от Белфаст*. Това портмоне ѝ беше много скъпо, тъй като Джо ѝ го бе донесъл преди пет години, когато той и Алфи ходиха на екскурзия в Белфаст навръх свети Дух. В портмонето имаше две половин крони и няколко медни петачета. След като си плати трамвая, щяха да ѝ останат чисти пет шилинга. Каква хубава вечер ще прекарат и децата ще пеят! Само дано Джо да не си дойде пиян. На човек не приличаше, като се напие.

Той често я бе карал да дойде да живее при тях; но тя се боеше, че ще им пречи (макар жената на Джо да бе толкова добра с нея), пък и беше привикнала с живота в пералнята. Джо имаше добро сърце. Тя бе отгледала и него, и Алфи и Джо обичаше да казва:

— Мама си е мама, но Мария ми е истинската майка.

Когато домът, им се бе разтурил и всеки тръгна по свой път, момчетата я бяха настанили на тая работа в пералнята „Под фенерите на Дъблин“ и това й хареса. По-рано гледаше с много лошо око на протестантите, но сега виждаше, че са много мили хора, е, малко тихи и сериозни, но все пак много мили хора, като живееш при тях. При това имаше си и цветя в зимната градина и й беше драго да се грижи за тях. Имаше си чудни папрати и восьче, а дойдеше ли някой да ги види, тя винаги му даваше едно-две коренчета от оранжерията си. Само едно нещо не й се нравеше и това бяха душеспасителните брошурки^[3], но затова пък беше тъй приятно да имаш работа с икономката, тя бе истинска лейди.

Щом готовачката й каза, че всичко е готово, тя влезе в стаята на жените и удари големия звънец. Подир няколко минути жените заприиждаха на групи от по две-три, бързеха димящите си ръце във фустите и придърпваха ръкавите на блузите си върху димящите лакти. Всички се настаниха пред огромните канчета и готовачката и глухоняматата взеха да ги пълнят с топъл чай, предварително подсладен и примесен с мляко в огромните гюмове. Мария надзираше раздаването на тестеното и се грижеше всяка от жените да получи четирите си резена. Вечерята премина с много смях и закачки. Лизи Флеминг рече, че пръстенът^[4] сто на сто ще се падне на Мария, и въпреки че Флеминг всяка година казваше това срещу Всех светии, Мария трябваше да се засмее и каза, че не й е потрябал никакъв пръстен или мъж; а когато тя се смееше, в сиво-зелените й очи искряха разочаровани момински надежди, а върхът на носа й почти опираше в крайчеца на брадичката й. Сетне Рижа Шашавата вдигна своето канче чай и предложи да пият за здравето на Мария и докато всички жени тропаха с канчетата си по масата, тя каза, че съжалявала, дето нямало и гълтка портер, за да полее случая. Мария отново се засмя, тъй че върхът на носа й още веднъж почти опря в крайчеца на брадичката й и дребничкото й тяло се разтресе от глава до пети, понеже знаеше, че Рижа го каза с добро чувство, но нали си е проста, все така си говори.

Но колко се зарадва Мария, щом жените се навечеряха, а готвачката и глухонямата почнаха да разтребват масите! Тя отиде в малката си стая и като си припомни, че на следващата заран трябва рано да иде на черква, премести стрелката на будилника от седем на шест. Сетне свали работната пола и домашните обувки, разстла новата си пола върху леглото и сложи пред него официалните си обувчици. Смени и блузата си и застанала пред огледалото, си спомни как едно време, като младо момиче, се обличаше за черква в неделя; и се вгледа с нежна тъга в това мъничко телце, което тъй обичаше да гизди. Въпреки годините то все още ѝ се струваше хубавко, стегнато малко телце.

Когато излезе навън, улиците лъщяха от дъжд и тя се зарадва, че бе взела старата си кафява мушама. Трамвайт беше пълен и трябваше да седне на малкото столче в края на вагона с лице към пътниците, а краката ѝ едва опираха в пода. Тя си повтори наум всичко, което имаше да върши, и реши, че е много по-добре да си независим и да си имаш свои пари в джоба. Колко хубаво щяха да си прекарат, сигурна беше, но неволно сянка помрачи мислите ѝ, като си спомни, че Алфи и Джо сега не си говорят. Те все се караха, а като бяха малки, нямаше по-добри приятели от тях: ех, такъв е животът.

Тя слезе от трамвая при Колоната и бързо се запровира през тълпата. Влезе в сладкарница „Даунс“, но вътре имаше толкова народ, че мина доста време, преди да ѝ обърнат внимание. Купи дузина различни пасти от по едно пени и накрая се измъкна от сладкарницата, натоварена с голяма книжна кесия. Сетне се замисли какво друго ѝ остава да купи: искаше да бъде нещо наистина хубаво. Ябълки и орехи сигурно щеше да има предостатъчно. Трудно ѝ бе да реши и едничкото нещо, което ѝ дойде наум, беше кейк. Намисли да купи кейк със стафиди, но Даунс не поръсваше кейка с достатъчно бадеми и затова тя отиде в друга сладкарница на улица „Хенри“. Нужно ѝ бе доста време, докато реши на какво да се спре, а наконтената млада дама зад тезгая, явно пораздразнена от нея, я запита сватбена торта ли ще купува. Мария се изчерви и се усмихна на младата дама: но младата дама погледна сериозно на всичко и накрая отряза дебело парче кейк със стафиди, уви го и рече:

— Два шилинга и четири пенса, моля.

Стори ѝ се, че ще трябва да стои права в трамвая за Дръмкондра, понеже нито един от младите мъже не даваше вид, че я е забелязал, но един възрастен господин ѝ отстъпи място. Беше пълничък човек с кафяво бомбе; лицето му бе червендалесто и почти квадратно, а мустасите — възсиви. Мария реши, че господинът прилича на полковник, сетне се замисли колко по-вежлив е той от младите мъже, които седяха, забили поглед пред себе си. Господинът я заговори за празника Всех святих и за дъждовното време. Той предположи, че чантата е пълна с лакомства за малчуганите, и рече, че е напълно в реда на нещата децата да се порадват, докато са деца. Мария също мислеше така и в отговор срамежливо кимаше. Той бе много мил с нея и когато дойде време да слезе при моста на канала. Мария му благодари и се поклони, а и той ѝ се поклони, сне бомбето от главата си и се усмихна; и докато вървеше нагоре покрай къщите, свела мъничката си глава под дъжда, тя си мислеше, че истинският джентълмен от пръв поглед се познава, дори да си е малко пипнал.

Когато влезе в къщата на Джо, всички извикаха: *Aх, ето я Мария!* Джо тъкмо се бе върнал от работа, а всички деца бяха пременени. Бяха дошли две големи съседски момичета и игрите бяха вече в разгара си. Мария даде кесията с лакомствата на Алфи, най-голямото от момчетата, да ги раздели по равно, а госпожа Доњли ѝ каза, че много ги глези, като носи чак толкова кесия със сладкиши, след което накара децата да кажат:

— Благодарим, Мария.

Но Мария рече, че е донесла нещо по-особено за татко и мама, нещо, което положително ще се понрави и на двамата, и веднага започна да търси кейка със стафидите. Потърси го в кесията от „Даунс“, сетне и в джобовете на мушамата си, и върху закачалката, но никъде не го намери. Тогава запита децата дали някое от тях не е изяло кейка — по погрешка, разбира се, — но децата до едно отрекоха и се нацупиха, сякаш искаха да кажат, че не им е притрябал никакъв кейк, щом ще ги обвиняват в кражба. Всеки предложи някакво обяснение на загадката, а госпожа Доњли рече, че Мария очевидно е забравила пакета в трамвая. Като си припомни колко я бе смутил господинът с възсивите мустаси, Мария почервения от срам, от досада и разочарование. И тя почти се разплака, като разбра, че малката ѝ

изненада се е провалила и че двата шилинга и четирите пенса са отишли на вятъра.

Но Джо каза, че това няма значение, и я сложи да седне до огнището. Държеше се много мило с нея. Разправи ѝ всичко, което ставаше в кантората, и повтори пред нея колко остроумно отговорил веднъж на началника си. Мария не разбра защо тъй много се смя Джо на отговора си, но му рече, че той началник сигурно обича да командва. Джо каза, че не бил чак толкова лош, ако знаеш как да го подхванеш, даже всъщност бил добър човек, стига да не го настъпиш. Госпожа Доњли посвири на пианото и децата потанцуваха и пяха. Сетне двете съседски момичета раздадоха орехите. Никой не можа да намери орехотрошачката и Джо почти се разсърди и взе да ги пита как според тях Мария ще си хапне от орехите без помощта на орехотрошачка. Но Мария рече, че не обича орехи и няма защо да се беспокоят. Тогава Джо попита би ли изпила една бира, а госпожа Доњли каза, че вкъщи имало и портвайн, ако предпочита вино. Мария отвърна, че няма нужда да я черпят; но Джо настоя на своето.

И така, Мария трябваше да отстъпи, те седнаха край огнището, разприказваха се за едно време и тогава Мария намисли да вмъкне една-две добри думи за Алфи. Но Джо викна бог да го убие, ако изобщо продума на брат си, и Мария взе да се извинява, задето бе отворила дума за това. Госпожа Доњли каза на мъжа си, че е срамота да говори така за родна кръв, а Джо рече, че Алфи не му бил никакъв брат, и двамата едва не се сдърпаха. Но Джо каза, че няма да си разваля празника, и накара жена си да отвори още няколко бири. Двете съседски момичета бяха подхванали игрите по случай празника и скоро всички пак се развеселиха. На Мария ѝ стана много драго, че децата са тъй весели и Джо и жена му са в добро настроение. Съседските момичета сложиха няколко чинийки на масата и след това поведоха децата към масата със завързани очи. Едно намери молитвеника, други три напипаха водата; а когато на едно от съседските момичета се падна пръстенът, госпожа Доњли заклати пръст към изчервилото се момиче, сякаш искаше да каже: *Ex, зная аз, всичко зная!* После всички настояха да вържат очите на Мария и да я отведат до масата, за да видят какво ще ѝ се падне; и докато ѝ слагаха кърпата, Мария тъй се разсмя, че накрая върхът на носа ѝ почти опря в крайчеца на брадичката ѝ.

Поведоха я към масата сред смях и закачки и тя вдигна ръка над нея, както ѝ заръчаха. Помаха с ръката насам-натам из въздуха и после я спусна и хвана една от чинийките. Пръстите ѝ напипаха нещо меко и мокро^[5] и тя се зачуди защо никой не продумва и не ѝ свалят кърпата. Настъпи мълчание; сетне настана някакво боричкане и се разнесе шепот. Някой рече нещо за градината, а накрая госпожа Доњли каза нещо доста сърдито на едно от съседските момичета и ѝ нареди веднага да го изхвърли навън: с такива работи шега не бива. Мария разбра, че е станала грешка, и затова трябваше да повтори всичко отначало: тоя път ѝ се падна молитвеникът.

След това госпожа Доњли изsviri на децата шотландската тропанка „Госпойца Маклауд“, а Джо накара Мария да изпие чаша вино. Скоро всички отново се развеселиха и госпожа Доњли рече, че на Мария било писано да влезе в манастир още преди да изтече годината, понеже ѝ се паднал молитвеникът. Мария не помнеше Джо някога да е бил тъй мил с нея, както тая вечер, какво ли не ѝ разказа, какво ли не си спомни. Тя каза, че всички са толкова добри с нея.

Най-сетне децата се поизмориха и им се доспа и Джо подкани Мария да изпее някоя малка песничка, преди да си върви, някоя от старите песнички. Госпожа Доњли каза: *Хайде, Мария, моля ти се!* И тъй, Мария трябваше да стане и да отиде до пианото. Госпожа Доњли заръча на децата да мируват, за да чуят песента на Мария. Сетне тя изsviri въстъплението и рече: *Хайде. Мария!* И Мария, страшно изчервена, започна да пее с тънък треперлив гласец. Тя пееше „Насън бях принцеса“^[6]... и като стигна до втората строфа, пак запя първата:

*Насън бях принцеса, видях се в палат —
в поклони се свита привежда...
За роб и за рицар, за стар и за млад
бях гордост, любов и надежда.*

*С богатства несметни, бях щерка на дом
с потомствено царствено име,
но радост едничка изпълни ме, щом
ти влезе и каза: „Любима!“^[7]*

Ала никой не ѝ посочи грешката, а когато тя свърши песента си, Джо бе трогнат до сълзи. Каза, че за него няма по-хубави дни от едно време, нито по-хубава музика от песните на бедния стар Болф, каквото и да говорят някои хора; и очите му тъй се напълниха със сълзи, че не можа да намери онова, което бе затърсило, и накрая трябваше да помоли жена си да му каже къде е тирбушонът.

---

[1] Зад класическата за прозата на натурализма обстановка — героинята живее в общежитие на превъзпитани проститутки или, ако си послужим с думите на Джойс, сред „грешни и паднали жени, събрани от благотворителен комитет, за да перат мръсните ни ризи“ — в разказа прозира интересна символика, свързана с фолклора и християнската митология. Заглавието намеква за известното „пръст си и в пръст ще се върнеш“ (Бит., 3, 19) и е свързано с играта на децата в края на разказа. Действието се развива вечерта срещу празника Всех святих, когато според поверията се появявали вещици, и читателят ще забележи, че външно героинята прилича на вещица. Името ѝ, ведно с характера и отношението на околните към нея („миротворка“, „майка“), подсказва аналогия с Богородица. Най-важна обаче е аналогията с Бедната стара жена, или Ирландия: Мария работи при протестанти, от които е финансово зависима, а и портмонето ѝ е подарък от Белфаст; търговците я унижават, ласкателствата на военния — объркват; „синовете“ ѝ — по правило пияни — са в раздор, каква „миротворка“ е Мария? При играта тя избира смъртта и молитвеника: бедна Ирландия!... ↑

[2] „Блажени миротворците, защото те ще се нарекат синове Божии“ (Мат., 5, 9). ↑

[3] Обикновено листовки, които вещаят края на света и призовават към покаяние. ↑

[4] Питите (по-късно игрите) съответстват на нашата баница с късмети. ↑

[5] Пръст-та ↑

[6] Вж. бел. 5 към „Евелин“. Втората строфа е още по-мъчителна, затова Мария „несъзнателно“ я пропуска. ↑

[7] Стиховете преведе Спас Николов. ↑

ПРИСКЪРБЕН СЛУЧАЙ^[1]

Господин Джеймс Дъфи живееше в Чаплизод^[2], понеже искаше да живее колкото се може по-далеч от града, чийто гражданин бе и той самият, и понеже всички останали предградия на Дъблин му се струваха пошли, модерни и предвзети. Той живееше в стара мрачна къща, а прозорците му гледаха към изоставената спиртоварна и към плитката река, покрай която е застроен Дъблин. Стаята му бе с високи стени без картини, подът — без килим. Той сам бе купил всички вещи и мебели в стаята: черен железен креват, железен умивалник, четири плетени стола, закачалка, кофа за въглища, решетка и прибори за камината и квадратно писалище с пюпитър. Няколко дървени небоядисани лавици, вградени в една ниша, служеха за библиотека. Леглото бе оправено с бели покривки, а пред него бе постлано чердже на черни и червени ивици. Над умивалника висеше малко огледалце, а денем връз рафта над камината, като единствено укражение, стоеше лампа с бял абажур. Книгите по светлите дървени лавици бяха наредени от долу на горе според големината им. В единия край на най-ниския рафт бяха подредени томовете от пълното издание на Уърдзуърт, а в края на най-горния рафт, вшит в сукнената обложка на някакъв тефтер, стоеше Мейнутският катехизис. Върху пюпитъра винаги имаше писмени принадлежности. Вътре се намираше ръкописен превод на Хауптмановия „Михаел Крамер“^[3], с ремарки в червено мастило, и малко снопче листчета, прищипнати с месингова скоба. На тия листчета той вписваше от време на време по някоя мисъл, а навярно в мигове на иронично настроение към първото от тях бе залепено заглавието на реклама: ЖЕЛЕ ЗА ЖЛЪЧКА. При повдигане капака на пюпитъра извътре идеше слабо ухание — уханието на нови моливи от кедрово дърво, на шишенце лепило или на презряла ябълка, случайно оставена и забравена там.

Господин Дъфи ненавиждаше всичко, издаващо физически или духовен беспорядък. Средновековният лекар би казал за него, че е

роден под знака на Сатурн^[4]. Лицето му, по което бе изписана цялата повест на неговия живот, имаше кафявия оттенък на дъблинските улици. Връз дългнестата му и доста голяма глава растеше суха черна коса, а светлокрафявите мустаци не можеха напълно да скрият от погледа неприятната уста. Изпъкналите скули също придаваха нещо сурво на лицето му; ала нищо сурво нямаше в погледа, който зорко следеше света изпод кафеникавите вежди и издаваше човека, приветстващ всеки чужд стремеж към свято съвършенство, но честичко разочарован. Той живееше на разстояние от тялото си и отстрани се вглеждаше в собствените си дела с критично недоверие. Имаше странната автобиографична склонност да съчинява от време на време наум кратки изречения за самия себе си, но с подлога в трето лице и сказуемото в минало време. Никога не даваше милостиня на просяци и ходеше стегнато с тежък лесков бастун в ръка.

От дълги години той беше касиер в една частна банка на улица „Багът“. Всяка заran пристигаше на работа с трамвай от Чаплизод. По пладне отиваше да обядва при Дан Бърк — бутилка светла бира и чинийка нишестени бисквити. След четири беше свободен. Вечеряше в една гостиличка на „Хановерска“, където се чувствуваше далеч от златната младеж, и сметката, по простому, бе честна и почтена. Вечерите си прекарваше или пред пианото на хазайката си, или в скитане из покрайнините на града. Любовта към Моцарт понякога го отвеждаше в операта или на концерт: едничките развлечения в живота му.

Той беше без другари и приятели, без църква и без вяра. Духовният му живот минаваше, без да общува с хора — единствено ходеше у роднините си по Коледа и ги придружаваше до гробищата при смърт. Изпълняваше тези две обществени задължения само в името на традициите, но не правеше никаква друга отстъпка на условностите, които ръководят граждansкия живот. Понякога си позволяваше да мисли, че при известни обстоятелства би могъл да ограби банката си, но тъй като тези обстоятелства изобщо не възникваха, животът му протичаше гладко и еднообразно — като скучен разказ.

Една вечер той се видя седнал до две дами в Ротондата. Залата, полупразна и смълчана, печално предвещаваше провал. Дамата до него огледа веднъж-дваж празните места и каза:

— Жалко, че публиката е тъй малко. Трудно е да караш хората да пеят на празна зала.

Той прие забележката ѝ като покана за разговор. Беше изненадан, че се държи толкова свободно. Докато разговаряха, той се опитваше да запечата образа ѝ в паметта си. Като разбра, че младата девойка до нея е нейна дъщеря, реши, че тя трябва да е една до две години по-млада от него. Лицето ѝ, което трябва да е било красиво някога, бе съхранило своята одухотвореност. То бе овално и с изразителни черти. Очите бяха тъмносини и спокойни. Погледът ѝ, отпърво предизвикателен, скоро се замъгляваше, сякаш гледецът съзнателно потъваше в ириса и за миг разкриваше една чувствителна натура. Скоро обаче гледецът пак се налагаше и тоя само загатнат темперамент отново ставаше подвластен на благоразумна предпазливост; възпълничкият ѝ бюст стоеше като излян в астраганения жакет, все тъй предизвикателен и смел.

Подир няколко седмици той отново я срещна на концерт в Ърлзфорт Теръс и се възползва от кратките мигове, когато вниманието на дъщеря ѝ бе отвлечено, за да се сближи малко повече с нея. Тя намекна един-два пъти за съпруга си, но го стори с тон, в който не звучеше никакво предупреждение. Казваше се госпожа Синико. Прадядото на нейния съпруг бил от Ливорно. Съпругът ѝ бил капитан на търговски кораб, който правел курсове от Дъблин до Холандия; имали само едно дете.

Когато случайно я срещна за трети път, той намери смелост да ѝ определи среща. Дойде. Това бе първата от много среци; срещаха се винаги привечер и избираха за разходките си най-тихите квартали. Господин Дъфи обаче нямаше вкус към подмолни работи и като разбра, че трябва по неволя да се срещат потайно, просто я принуди да го покани у тях. Капитан Синико насырчи визитите му, понеже смяташе, че се касае за ръката на дъщеря му. Той тъй чистосърдечно бе прокудил жена си от списъка на собствените си удоволствия, та дори и през ум не му минаваше мисълта, че някой друг би могъл да прояви интерес към нея. Понеже съпругът често отсъстваше, а дъщерята даваше уроци по музика навън, господин Дъфи често имаше случай да се радва на обществото на тая дама. Нито един от двамата не бе имал подобно приключение в миналото и нито той, нито тя съзираха нещо нередно. Лека-полека той преплете мислите си с нейните. Заемаше ѝ

книги, внушаваше ѝ идеи, споделяше с нея духовния си живот. Тя слушаше всичко.

От време на време в замяна на неговите теории тя му разказваше по нещичко из собствения си живот. Подканваше го с почти майчинска загриженост напълно да ѝ разкрие душата си: стана негова изповедница. Той ѝ разправи, че известно време бил посещавал събранията на една ирландска социалистическа партия, но се чувстввал чужда птица сред десетките трезви работници в някаква мансарда, осветявана от слаба газена лампа. Когато партията се разцепила на три отделни фракции, всяка със свой отделен водач и в своя мансарда, той престанал да посещава събранията^[5]. Разискванията на работниците, каза ѝ той, се водели с прекалено плах тон; прекомерен интерес отдавали на въпроса за надниците. Той чувстввал, че те са груби материалисти и въстават срещу реда, създаван от едно свободно време, с което те не разполагат. Нямало никакви изгледи, каза ѝ той, през следващите няколко века в Дъблин да се разрази социална революция.

Тя го запита защо не запише мислите си. За какво, отвърна той със сдържано презрение. За да се състезава с фразьори, неспособни да разсъждат последователно в продължение на шестдесет секунди? Да се подложи на критиката на затъпелите еснафи, които поверяват своя морал на полицая и художествения си вкус — на импресариото?

Той често посещаваше малката им вила извън Дъблин; и често прекарваха вечерите си сами. Лека-полека, с постепенното преплитане на мислите им, те почнаха да водят разговори на не тъй отвлечени теми. Общуването с нея беше за него като благотворна почва за някое екзотично растение. Тя често оставяше тъмната да ги обгради и дълго не палеше лампата. Тъмната и тиха стая, тяхното усамотение и музиката, която продължаваше да трепти в ушите им, сближаваше душите им. Тая близост го възвисяваше, изглаждаше ъгловатия му нрав и обогатяваше вътрешния му живот. Понякога той долавяше, че сам се вслушва в собствения си глас. Струваше му се, че в нейните очи ще се въздигне до ангелски чин; но като привързваше жарката натура на своята приятелка все по-тясно към себе си, той дочуваше някакъв странен безличен глас — неговия собствен, — който твърдеше, че човешката душа е неизличимо самотна. Ние не можем да се отдадем другому, казваше гласът: на себе си принадлежим. Тези разговори завършиха с това, че една вечер, през която тя бе проявила не един

признак на необичайна възбуда, госпожа Синико страстно грабна ръката му и я притисна до бузата си.

Господин Дъфи бе твърде изненадан. Това тълкуване на думите му го разочарова. Той не я посети цяла седмица; сетне ѝ писа и я замоли да се срещнат. Понеже не желаеше последният им разговор да бъде смущаван от влиянието на разрушената им изповедня, те се срещнаха в малка сладкарница близо до вратите на парка. Беше студен есенен ден, но въпреки студа те вървяха цели три часа нагоре-надолу по алеите на парка. Уговориха се да преустановят всякакви сношения: всяка връзка, каза той, вещае скръб. Като излязоха от парка, те мълком тръгнаха към трамвая; но сега тя почна тъй силно да трепери, че опасявайки се от нова криза у нея, той набързо се сбогува и я остави сама. Подир няколко дни получи пакет, в който тя му връща книгите и нотите.

Изминаха четири години. Господин Дъфи се бе върнал към своя безметежен живот. Стаята му все тъй свидетелстваше за любовта му към реда. Няколко нови музикални пиеси обременяваха етажерката за ноти в гостната, а върху рафтовете личаха два тома от Ницше: „Тъй рече Заратустра“ и „Веселата наука“^[6]. Той вече рядко вписваше нещо в снопчето листове в писалището. Една от мислите, написана два месеца подир последния му разговор с госпожа Синико, гласеше: *Любовта между двама мъже е невъзможна, понеже не бива да има полово сношение, а приятелството между мъж и жена е невъзможно, защото трябва да има полово сношение.* Престана да ходи на концерти, за да не би да я срещне. Баща му се помина; младшият съдружник в банката излезе в оставка. А той все още отиваше всяка заран с трамвай в града и всяка вечер се връщаше пеша вкъщи след скромна вечеря на улица „Хановерска“, при която за десерт прочиташе вечерния вестник.

Една вечер, тъкмо когато се канеше да сложи къс солено говеждо със зеле в устата си, ръката му се спря във въздуха. Очите му се заковаха в едно съобщение във вечерния вестник, който бе подпрял на гарафата за вода. Той положи хапката си в чинията и внимателно зачете. Сетне изпи чаша вода, отмести чинията, сгъна вестника на две отпреде, между лактите си, и на няколко пъти препречете текста. Зелето в чинията му се залои. Сервитьорката дойде при него и го попита да не би храната му да не е приготвена както трябва. Той каза,

че е добра, и с мъка, изяде няколко хапки. Сетне плати сметката и излезе.

Крачеше бързо в ноемврийския сумрак, като почукваше равномерно по земята с дебелия си лесков бастун, а от страничния джоб на тясното му двуредно пардесю едва се подаваше сдипленият жълтеникав брой на „Куриер“^[7]. Като навлезе в усамотения път, който води от парка към Чаплизод, той забави ход. Бастунът му не почукваше тъй строго по земята, а дъхът му, сега неравномерен и звучащ почти като въздишка, се сгъстяваше на пара в зимния въздух. Щом стигна до жилището си, той веднага се качи в своята спалня и като извади вестника от джоба си, отново зачете при гаснещата виделина на прозореца. Не четеше на глас, а само мърдаше устни, както правят свещениците, когато четат молитвите secreto^[8]. Ето самото антрефиел:

КОНЧИНА НА ДАМА КРАЙ СИДНИ ПАРЕЙД

ПРИСКЪРБЕН СЛУЧАЙ

Днес в градската болница на Дъблин помощник-следователят (в отсъствието на г-н Леверет) проведе разследване за причините на смъртта на покойната госпожа Емили Синико, четиридесет и три годишна, убита вчера привечер на гара Силни Парейд. Данните сочат, че при опит да прекоси линията покойната дама е била бълсната от локомотива на пътническия влак, пристигащ в десет часа от Кингстън, и е получила наранявания в главата и в дясното рамо, вследствие на които е настъпила смъртта.

Машинистът Джеймс Ленън заяви, че е на служба в железниците от петнадесет години. Щом чул свирката на диспечера, той пуснал в движение машината, но само след секунда-две я спрял, защото чул силни викове. Влакът се движел бавно.

П. Дън, преносвач на гарата, заяви, че в момента, когато влакът потеглял, видял как една жена се опитва да прекоси линията. Той се втурнал към нея и се развикал, но

още преди да я стигне, тя била подхваната от буфера на локомотива и паднала на земята.

Съдебен заседател: Видяхте ли дамата да пада?
Свидетелят: Да.

Сержант Кроли от полицията даде клетвени показания, в смисъл че като пристигнал там, намерил покойната да лежи на перона очевидно мъртва. Той разпоредил да отнесат тялото в чакалнята в очакване да пристигне линейка.

Полицай 57^E потвърди гореказаното.

Д-р Халпин, помощник-хирург в градската болница на Дъблин, заяви, че покойната е получила фрактури на две долни ребра и тежки контузии по дясното рамо. При падането главата ѝ е била наранена отляво. Нараняванията не били достатъчни, за да причинят смъртта на човек в нормално състояние. Според него смъртта по всяка вероятност е настъпила поради шока, предизвикал внезапно спиране действието на сърдечния мускул.

Г-н Х. Б. Патерсън Финли изрази дълбоки съжаления за произшествието от името на железопътната компания. Компанията винаги вземала всички възможни предохранителни мерки, за да възпрепятства прекосяването на релсите от пътници, освен по съответните надлези както чрез поставянето на обяви във всички гари, така и чрез употребата на автоматични бариери при прелезите. Покойната имала навика късно през нощта да прекосява линиите от един перон до друг и предвид на някои други обстоятелства в случая той не мисли, че железопътните служители имат никаква вина.

Капитан Синико, от Лиовил, Сидни Парейд, съпруг на пострадалата, също даде показания. Той заяви, че покойната е негова съпруга. Той не бил в Дъблин по време на злополуката, тъй като едва тая заран пристигнал от Ротердам. Двамата били женени от двадесет и две години и живеели щастливо допреди две години, когато у жена му се

забелязали отклонения от дотогавашните ѝ строго трезви навици.

Г-ца Мери Синико заяви, че напоследък майка ѝ честично излизала вечерно време, за да си купува алкохол. Тя, свидетелката, често се била опитвала да повлияе на майка си и я карала да се зачисли към някое въздържателно дружество. Прибрала се вкъщи едва един час подир злополуката.

Съдът издаде присъда в съответствие с медицинското заключение и напълно освободи от вина Ленън.

Помощник-следователят каза, че това е прискърен случай, и поднесе съчувствията си на капитан Синико и дъщеря му. Той подкани железопътната компания да вземе сериозни мерки за осуетяването на подобни злополуки в бъдеще. Никой не е подведен под отговорност.

Господин Дъфи вдигна очи от вестника и се вгледа през прозореца към безрадостния вечерен пейзаж. Реката тихо течеше покрай изоставената спиртоварна и сегиз-тогиз малка светлинка проблясваща в някоя къща по улица „Лукан“. Какъв край! Разказът за нейната кончина го отвращаваше; отвращаваше го и мисълта, че изобщо ѝ е говорил за неща, тъй свети за него самия. Шаблонните фрази, безсъдържателните изрази на съчувствие, предпазливите думи на репортъра, придуман да прикрие подробните около една най-обикновена просташка смърт, го жегнаха — стомахът му се сви. Тя не само бе опозорила себе си, опозорила бе и него. Той виждаше блатото на порока ѝ жалко и зловонно. Духовната му спътница! Припомни си нещастниците, които се кандилкат към кръчмата с празни кани и шишета. Прави боже, какъв край! Тя очевидно е била негодна да живее, безхарактерна и безводна, жертва на низки влечения, развалина, върху каквito почива цивилизацията. Но да падне чак дотам? Възможно ли бе така дълбоко да се е лъгал в нея? Той си спомни изблика ѝ в оная нощ и го изтълкува много по-сурово отпреди. Сега не му бе никак трудно да одобри своята линия на поведение.

С припадането на здрача мислите му започнаха да блуждаят, стори му се, че ръката ѝ докосва неговата. Погнусата, която отначало

го бе присвила в стомаха, сега разстройващо нервите му. Той набързо сложи пардесюто и шапката си и излезе навън. Студеният въздух го срещна на прага и пролази в ръкавите на дрехата му. Като стигна до кръчмата на моста „Чаплизод“, той влезе в нея и си поръча топъл пунш.

Собственикът работелно изпълни поръчката, но не посмя да го заговори. В кръчмата имаше пет-шестима работници, които спореха за цената на някакво имение в графство Килдеър. От време на време отпиваха от огромните си халби и пушеха, храчеха по пода и понякога заравяха храчките в дървените стърготини с тежките си обуща. Господин Дъфи си седеше на стола и се взираше в тях, ала без да ги вижда и чува. След известно време те си тръгнаха и той си поръча още един пунш. Дълго стоя над него. В кръчмата бе тихо. Собственикът се бе отпуснал на тезгяха, преглеждаше „Хералд“ и се прозяваше. От време на време по пустата улица изсвистяваше трамвай.

Както седеше и отново изживяваше живота си с нея, събуджайки в себе си ту единия, ту другия ѝ образ, той осъзна, че тя бе мъртва, че бе престанала да съществува и се бе превърнала в спомен. Стана му тежко. Запита се би ли могъл тогава да постъпи другояче. Не можеше да продължава повече тая комедия от лъжи: не би могъл и открито да заживее с нея. Направил бе онова, което му се струваше най-добро. Мигар имаше някаква вина? Сега, когато тя си бе отишла, той си даде сметка колко самотен трябва да е бил нейният живот, седнала там нощ подир нощ, сама в онази стая. И неговият живот също щеше да е самотен, докато и той на свой ред умре, престане да съществува и се превърне в спомен — стига някой да си спомни за него.

Минаваше девет, когато излезе от кръчмата. Нощта бе студена и мрачна. Той влезе в парка през първата врата и тръгна под измършавелите дървета. Мина през пустите ветровити алеи, където заедно се бяха разхождали преди четири години. Тя като че бе близо до него в тъмната. Навремени му се струваше, че гласът ѝ докосва ухото му, че ръката ѝ докосва неговата. Заставаше на място, за да се ослуша. Защо ѝ бе отнел живота? Защо я бе осъдил на смърт? Чувстваше, че духовният му мир се разпада.

Когато се изкачи по билото на Магъзин-хил, той поспря и се загледа покрай реката към Дъблин, чиито светлинки проблясваха червеникаво и гостоприемно в студената нощ. Погледна надолу по

склона и в самото му подножие, скрити в сянката на парковата ограда, видя да лежат няколко силуeta. Тия плътски прегрешения го хвърлиха в отчаяние. Той стисна зъби и сякаш загриза високата нравственост на своя живот; струващо му се, че е прокуден от пиршеството на живота. Едно човешко същество като че го бе обикнало, а той му бе отказал живот и щастие: сам я бе обрекъл на позор, на срамна смърт. Знаеше, че двойките, проснати долу край оградата, го наблюдават и искат да си върви. Никой не го искаше: той беше прокуден от пиршеството на живота. Извърна очи към сивата светлееща река, която се виеше надолу към Дъблин. Отвъд реката някакъв товарен влак излезе от завоя при гара Кингсбридж и залъкатуши в тъмната като огнеглав червей, упорито и мъчително. Влакът бавно се скри от погледа му, но тежкото монотонно пъшкане на локомотива продължаваше да повтаря в ушите му отново и отново сричките на нейното име.

Той се извърна и тръгна бавно назад, но шумът на локомотива още кънтеше в ушите му. Започна да се съмнява действително ли е онова, което му навяваха спомените. Поспра под едно дърво и зачака да секне неспирният тътен. Сега не я усещаше близо до себе си в мрака, гласът ѝ вече не докосваше ухото му. Почака още малко и все се ослушваше. Нищо не чуваше: нощта бе съвършено тиха. Пак се ослуша: съвършено тиха. И усети, че е сам.

---

[1] Братът на Джойс отбелязва в спомените си, че сам е послужил за прототип на г-н Дъфи (с отношението си към социалистите, навика да си записва сентенции и пр.). С някои свои черти обаче г-н Дъфи е и ироничен автопортрет, вж. по-долу. Джойс е бил недоволен от разказа и нарича „Прискърбен случай“ и „След състезанието“ „най-слабите творби“ в „Дъблиничани“. Сюжетът, особено вмъкването на антрефилето, и реакцията на героя силно напомнят аналогичната ситуация от „Портретът на Дориан Грей“. Независимо от иронията над нищшеванството и естетизма на героя Джойс все още не е напълно намерил себе си като пародист. ↑

[2] Западно предградие на Дъблин; името му иде от легендата за Тристан и Изолда, иронично противопоставена в подтекста на „любовта“ на героя. ↑

[3] Младият Джойс високо цени Герхарт Хауптман, счита го за пръв измежду наследниците на Ибсен и още на 19-годишна възраст

превежда на английски „Михаел Крамер“. С някои свои черти г-н Дъфи напомня героя на Хауптман.[↑]

[4] Тоест човек с муден, мрачен темперамент.[↑]

[5] Вероятно става дума за Ирландската социалистическа републиканска партия, основана в 1896 г. от Джеймс Конъли. Английският историк марксист Т. А. Джаксън отбелязва, че независимо от влиянието на Конъли партията не успява да спечели много привърженици извън Дъблин и Корк и в началото на века се разпада, след като Конъли бива принуден да емигрира. Приблизително по същото време, когато работи над разказа, Джойс пише на брат си: „Ти често проявяваш враждебно отношение към социалистическите ми въждения. Но нима не ти е ясно, че забавянето на пролетарската еманципация би означавало настъпление на клерикалната, аристократическата и буржоазната реакция, завой към тирания.“[↑]

[6] Самоиронията в портрета на г-н Дъфи показва, че Джойс рано успява да преодолее юношеското си увлечение по ницшеанская мода.[↑]

[7] В оригинала „Mail“ — консервативен вестник, противник на патриотичното движение.[↑]

[8] Така свещеникът чете първата част от евхаристийната молитва.[↑]

В ДЕНЯ НА БРЪШЛЯНОВИЯ ЛИСТ [1]

Старият Джак разрови позагасналите въглени с парче мукава и равномерно ги разстла върху тлеещата купчина жар. Когато тънкият пласт покри купчината, лицето му потъна в мрачевина, но щом той пак подзе да раздухва огъня, сгърбената му сянка пролази нагоре по отсрешната стена и лицето му бавно се освети. То беше лице на стар човек, много кокалесто и космато. Влажните сини очи примигваха срещу огъня, а влажната уста сегиз-тогиз се разтваряше, после се затваряше и неволно предъвкваше един-два пъти. Когато въглените се разпалиха, той оставил парчето мукава до стената, въздъхна и рече:

— Тъй е по-добре, господин О'Конър.

О'Конър, млад човек с прошарени коси и лице, загрозено от множество петна и пъпки, тъкмо си бе свил елегантна цилиндрична цигара, но разbral, че го заговарят, разсеяно развали творението си. Сетне отново започна разсеяно да си свива цигара и след миг размисъл се реши да оближе хартийката.

— Каза ли господин Търни кога се връща? — запита той с пресипнал фалцет.

— Не каза.

О'Конър сложи цигарата в устата си, взе да рови в джобовете си и извади тесте тънки картички.

— Ще ви намеря кибрит — рече старецът.

— Няма смисъл и това ще свърши работа — каза О'Конър.

Той избра една от картичките и прочете напечатаното:

ОБЩИНСКИ ИЗБОРИ

ИЗБИРАТЕЛЕН РАЙОН КЪМ КРАЛСКАТА БОРСА

Г-н Ричард Дж. Търни, П. Н.^[2] най-почтително моли за Вашия глас и Вашето съдействие при предстоящите избори в района на Кралската борса.

О'Конър беше нает от агента на господин Търни да агитира хората в част от района, но понеже времето беше студено и дъждовито, а и обувките му пропускаха, той прекара голяма част от деня седнал пред огъня в комитетската стая на улица „Уиклоу“ с Джак, стария пазач. Те си стояха така, откак късият ден бе взел да се смрачава. Денят беше 6 октомври и навън бе студено и неприветливо.

О'Конър откъсна ивица хартия от картичката, запали я и си запали цигарата с нея. Пламъкът освети върху ревера на сакото му лъскав и тъмен бръшлянов лист. Старецът внимателно го наблюдаваше, сетне пак взе парчето мукава и бавно зараздуха огъня, докато събеседникът му пушеше.

— Да, тъй си е — подзе той, продължавайки разговора. — Просто да се чуди човек как да възпитава децата. Кой да знае, че ще се извъди такъв! Пратих го при Христовите братя и направих де щоможах за него, а ето че все на пиене го кара. Исках да го направя щогде почен човек.

Той бавно постави мукавата на мястото ѝ.

— Да не бях стар човек, щях да му запея на друг глас. Щях да грабна тоягата и да удрям, доде имам сили — по-рано често съм го правил. Майка му, нали разбирате, само му пуска фитили...

— Ей това разваля децата — рече О'Конър.

— Точно тъй си е — каза старецът. — Храни куче да те лае. Види ли, че съм си посръбнал, на главата ми се качва. Накъде отива светът, щом синовете държат такъв език на бащите?

— На колко е години? — запита О'Конър.

— Деветнайсет — отвърна старецът.

— Защо не го наредиш на някаква работа?

— Какво ли не съм му говорил на това пиянище, откак напусна училището? *Няма да те храня, казвам му. Намери си работа.* Но май щом се хване на работа, става по-лошо — всичко изпива.

О'Конър съчувствено поклати глава, а старецът се смълча и пак се загледа в огнището. Някой отвори вратата на стаята и викна:

— Здравейте! Това да не е франкмасонско събрание?

— Кой е? — запита старецът.

— Какво правите на тъмно? — обади се гласът.

— Вие ли сте, Хайнс? — запита О'Конър.

— Да. Какво правите на тъмно? — каза Хайнс, пристъпвайки към светлината.

Беше висок и строен млад човек със светлокавяви мустачки. От периферията на шапката му висяха дъждовни капчици, аха-аха да паднат, сакото му бе с вдигната яка.

— Казвай. Мат — рече той на О'Конър, — как вървят работите?

О'Конър поклати глава. Старецът се вдигна от огнището, запрепъва се из тъмното, после се върна с два свещника, поднесе ги един подир друг към огъня и ги постави на масата. Те осветиха почти празната стая и огънят загуби веселия си цвят. Стените на стаята бяха голи, ако изключим един екземпляр от предизборен манифест. По средата на стаята имаше малка маса, отрупана с книжа.

Хайнс се облегна на камината и попита:

— Плати ли ти?

— Още не — отвърна О'Конър. — Дано не ни върже тенекията тая вечер.

Хайнс се изсмя.

— Все ще ти плати. Не бери грижа — рече той.

— Ако е сериозен, дано да побърза.

— А ти как мислиш, Джак? — насмешливо каза Хайнс, обръщайки се към стареца.

Старецът се върна към мястото си до огнището и рече:

— Не е да ги няма. Не е като другия негодник.

— Кой друг негодник? — запита Хайнс.

— Колгън — презрително отвърна старецът.

— Защото Колгън е работник, затова ли го казваш? Има ли никаква разлика между добрия и честен зидар и кръчмаря, а? Та нима работникът няма същото право да бъде в кметството като всеки друг, а? Та ако щеш и повече право от ония парвенюта, които клатят шапка на всеки с пет метра титла! Не съм ли прав, Мат? — обърна се Хайнс към О'Конър.

— Май че си прав — отвърна О'Конър.

— Единият от тях си е обикновен честен човек, у когото няма шикалкавене. И отива там, за да представлява трудовите класи. А той службогонец, за когото работиш, иска само да се намести някъде на топло.

— Разбира се, че трудовите класи трябва да бъдат представени — рече старецът.

— Работникът — подзе Хайнс — само опъва кайша за тоя, що духа. Но всички чакаме на него. Работникът не търси тълсти служби за син, племенник и шурей. Работникът няма да стъпче честта на Дъблин в калта, за да угоди на един немски монарх^[3].

— Какво? Какво? — попита старецът.

— Не знаеш ли, че са намислили да връчат приветствен адрес на крал Едуард^[4], ако дойде тук догодина? Защо ни е потрябало да правим метани на чужд крал?

— Нашият човек няма да гласува за адреса — рече О'Конър. — Той излиза с патриотическа платформа.

— Няма ли? — каза Хайнс. — Само почакай да видиш дали няма да гласува. Знам си го аз. Нали знаеш приказката — Търни лъже, дето свърне.

— Бога ми! Може би си прав, Джо! — рече О'Конър. — Както и да е, дано се вести с пароците.

Тримата мъже се смълчаха. Старецът взе да ръчка въглените. Хайнс си свали шапката, поизтърси я, сетне оправи яката на сакото си и на ревера му се показа бръшлянов лист.

— Ако този човек беше жив^[5] — рече той, сочейки бръшляновия лист, — и дума нямаше да става за някакъв приветствен адрес.

— Така си е — рече О'Конър.

— Здраве да е и дано бог ни върне ония времена! — каза старецът. — Тогава имаше плам в тая работа.

В стаята пак настана тишина. Подир малко през вратата се втурна дребен човечец с хремав нос и премръзнали уши. Той забърза към огнището и тъй взе да търка ръце една о друга, сякаш възнамеряваше да изкара искри от тях.

— Няма пара, момчета — рече той.

— Седнете тук, господин Хенчи — каза старецът и му предложи своя стол.

— Стой си на мястото, Джак, стой си на мястото — отвърна Хенчи.

Той кимна едва-едва към Хайнс и седна на оправнения от стареца стол.

— Обходи ли „Ейндър“? — запита той О’Конър.

— Да — каза О’Конър и почна да рови в джобовете си за бележника.

— Посети ли Граймс?

— Посетих го.

— Е, той как е?

— Не даде дума. *Никому няма да кажа как ще гласувам*, казва. Но мисля, че с него е наред.

— Откъде знаеш?

— Попита ме кой издига кандидатурата. Казах му и споменах името на отец Бърк. Мисля, че с него всичко е наред.

Хенчи взе да подсмърча и започна страшно бързо да разтърква ръце над огнището. Сетне рече:

— За бога, Джак, донеси малко въглища. Все нещо е останало.

Старецът излезе от стаята.

— Не върви — рече Хенчи и заклати глава. — Питам аз оня тарикат, а той ми казва: *Вижте какво, господин Хенчи, когато видя, че работите потръгнат, няма да ви забравя, можете да разчитате на мен*. Мръсен дребен негодник! Тъй де, какво можеш да очакваш от такъв?

— Казах ли ти, Мат? — рече Хайнс. — Търни лъже, дето свърне.

— Охо, и още как! — каза Хенчи. — Гледай го само как те гледа с тия свински очички. Да пукне дано! Та не можеше ли да се разплати като хората, вместо да казва: *Вижте какво, господин Хенчи, ще трябва да поговоря с господин Фанинг... доста пари похарчих...* Проклетият му тарикат! Забрави как баща му беше вехтошар на „Мерилейн“.

— Абе това вярно ли е? — запита О’Конър.

— Вярно е я — отвърна Хенчи. — За пръв път ли го чуваш? Неделя заran, преди да отворят кръчмите, ходеха при него да си купят жилетка или панталони, уж де! Но старият гявол все си имаше по някоя бутилчица, скътана на страна. Сега ясно ли ви е? Там най-напред му се отвориха очите.

Старецът се върна с няколко бучки въглища и ги разхвърли тук-там по огъня.

— И таз хубава! — рече О'Конър. — Той да не си мисли, че ще му работим даром.

— Нищо не мога да направя — каза Хенчи. — Като се върна у дома, току-виж, съм заварил съдия-изпълнителя да описва мебелите.

Хайнс се изсмя, дръпна се от камината и се накани да си върви.

— Като дойде крал Еди, всичко ще се нареди — рече той. — Та така, момчета, засега ще си вървя. Пак ще се видим. Довиждане.

Той бавно излезе от стаята. Нито Хенчи, нито старецът обелиха зъб, но точно преди вратата да се затвори, О'Конър, който се бе загледал мрачно в огнището, внезапно извика:

— Довиждане. Джо!

Хенчи изчака, сетне кимна към вратата.

— Я кажи — рече той, — тоя приятел ще туха? И какво иска от нас?

— Ех, бедният Джо! — възкликна О'Конър и хвърли фаса си в огнището. — И той го е закъсал като всички ни.

Хенчи смръкна тъй енергично и се изхрачи тъй обилно, че за малко не загаси огъня, който възропта със съскане.

— Откровено да ви кажа личното си мнение — подзе той, — за мен тоя е с ония. Ако питате мен, той е доносник на Колгън. *Хайде, наобиколи оттатък и виж да надушиш как вървят техните работи, те няма да те усетят.* Загряваш ли?

— Не, на Джо му е чист косъмът — каза О'Конър.

— Баща му беше честен почен човек — призна Хенчи. — Бедният Лари Хайнс! Извършил е не едно добро дело, дордето беше жив! Нашият приятел е голямо бижу, но боя се, не от деветнайсет карата диамант. Дявол да го вземе, знам какво е да си без пари. Но от къде на къде някой ще живее на чужд гръб. Как може да няма капчица мъжко достойнство.

— Абе то и мен не ми харесва, дето се мъкне туха — каза старецът. — Да си работи там за своите, а не да идва туха да ни шпионира.

— Не знам — колебливо подзе О'Конър, докато водеше тютюн и хартия. — Според мен Джо Хайнс е честен човек. И какво перо има! Спомняте ли си онай работа, дето я написа?

— Някои от тия радикали и фенианци^[6] са големи лисици, мен ако питате — каза Хенчи. — Откровено да ви кажа личното си мнение за тия хитреци на дребно, според мене половината от тях са на заплата в полицията.

— Де да знае човек — рече старецът.

— Казвам ви, с положителност знам, че е истина — рече Хенчи.

— Ченгета са... Абе не искам да кажа, че Хайнс... По дяволите, не ми се вярва да е паднал дотам... Но има едно дребно кривогледо аристократче^[7], нали се сещате за кой родолюбец намеквам?

О'Конър кимна.

— Ето ти прятк потомък на майор Сир^[8], ако искаш да знаеш. Чистокръвен патриот! Готов е да продаде родината си за трийсет сребърника — аха — и ще падне на колене да благодари на Иисуса Христа, че си има отечество за продан.

Някой почука на вратата.

— Влез! — каза Хенчи.

На вратата се появи човек, който приличаше на беден свещеник или беден актьор. Черната му дреха бе плътно закопчана около късото му тяло и трудно бе да се отгатне дали носи яка на духовник или на мирянин, понеже яката на дриглавия му сюртук, чито изльскани копчета отразяваха светлината на свещите, бе вдигната около врата му. Носеше шапка от твърд черен филц. Лицето му, цялото лъснало от дъждовни капчици, приличаше на влажен кашкал освен там, гдето изпъквала двете розови петна на ябълчните кости. Внезапно той разтвори широко дългата си уста, за да изрази разочарование, и в същото време ококори сините си блеснали очи, за да изрази радост и изненада.

— Ах, отец Кион! — възклика Хенчи, скачайки на крака. — Вие ли сте! Влезте!

— Не, не, не — бързо рече отец Кион, свивайки устни, сякаш говореше на дете.

— Няма ли да влезете, да поседнете?

— Не, не, не — рече отец Кион със сдържан, сниходителен, кадифен глас.^[9] — Не искам да ви беспокоя сега! Само надникнах за господин Фанинг...

— Той е наблизо, в „Черният орел“ — каза Хенчи. — Но няма ли да дойдете и да поседнете за малко?

— Не, не, благодаря. Имах малко работа с него — каза отец Кион. — Благодаря, наистина ви благодаря.

Той се отдръпна към вратата, а Хенчи грабна един от свещниците и отиде да му свети по стълбището.

— Моля, не си правете тоя труд!

— Не, по стълбището е много тъмно.

— Не, не, добре виждам... Благодаря, наистина ви благодаря.

— Стигнахте ли вече?

— Да, благодаря... Благодаря.

Хенчи се върна със свещника, остави го върху масата и пак седна до камината. Настъпи кратко мълчание.

— Кажи ми, Джон — поде О'Конър, докато си палеше цигарата с друга картонена картичка.

— Мм?

— Що за човек е той?

— Питай нещо по-лесно — отвърна Хенчи.

— Двамата с Фанинг май са много гости. Често ги виждам заедно в „Кавана“. Свещеник ли е наистина?

— Мммм, абе май че е... Нали знаеш, стадо без мърша не може. Не са много, слава богу, ама се намират... Нещо не му е провървяло...

— Как свързва двата края? — запита О'Конър.

— И това е тайна.

— Свързан ли е с някаква черква или конгрегация.

— Не — прекъсна го Хенчи. — Според мен работи за своя сметка. Бог да ме прости, помислих си, че е дошла бирата.

— Има ли изгледи да пийнем нещичко? — попита О'Конър.

— И мене ми пресъхна гърлото — рече старецът.

— Три пъти му казах на оня тарикат — започна Хенчи — да ни прати една каса бира. Преди малко пак го питах, но той се облегнал връз тезяха, приказва си с градския съветник Каули и се прави на утрепан.

— Трябваше да му напомниш — каза О'Конър.

— Нали ти казвам, че говореше със съветника Каули. Почаках малко, дорде да хвана окото му, и викам: *Какво става с оная малка работа, дето бяхме говорили с вас, господин Търни... а той: Всичко е в ред, господин Хенчи.* По дяволите, тоя завързак не се и сеща за нас.

— Ония там са намислили нещо — замислено рече О'Конър. — Вчера ги видях тримцата да си шепнат при ъгъла на „Сафък“.

— Знам аз каква им е играта — каза Хенчи. — В днешно време трябва да дължиш пари на градските старейшини, ако искаш да станеш кмет. Като нищо ще те направят кмет. Дявол го взел, хубаво съм си намислил и аз да стана градски старейшина. Какво ще кажете, бива ли ме за тая работа?

О'Конър се засмя.

— Ако е само да дължиш пари...

— Да изляза с фиакъра от кметството, потопен в съдийския си форматни, пардон, хермелин, и с нашия Джак, застанат прав зад мен с напудрена перука, а?

— А мене ще вземеш за частен секретар, Джон.

— Непременно. Отец Кион ще го направя мой частен изповедник. Ще си устроим семейно пиршество.

— Бога ми, господин Хенчи — каза старецът, — и няма да се стискате като някои от тия сегашните. Оня ден говорих със стария Кигън, портиера. *И как ти харесва новият господар, Пат?* — питам го. — *Май вече нямате много гощавки, казвам. Какви ти гощавки!* — вика. *Стига му да помирише един парцал с олио и е сут!* Да знаете какво ми каза. Ама аз, кълна се, хич не му повярвах.

— Какво? — запитаха Хенчи и О'Конър.

— *Как би погледнал, казва, на един кмет на Дъблин, който праща да му купят половин кило пържоли за вечеря? Това имаш ли го за баровски живот?* Брей, не думай, казвам му. *Половин кило пържоли, казва, за господин кмета.* Брей, викам, какъв народ се навъди!

В тоя момент се почука и едно момче си подаде главата на вратата.

— Какво има? — попита старецът.

— От „Черният орел“ — рече момчето, влезе с рамото напред и със звън на бутилки остави на пода кошница.

Старецът помогна на момчето да прехвърли шишетата от кошницата на масата и ги преbroи. После момчето окачи кошницата през ръка и запита:

— А бутилките?

— Какви бутилки? — рече старецът.

— А че остави ни първо да ги изпием — рече Хенчи.

— Заръчаха ми да питам за бутилки.

— Ела утре — каза старецът.

— Ей, момче — рече Хенчи, — я изтичай до О'Фаръл и го помоли да ни услужи с един тирбушон — за господин Хенчи, тъй да му кажеш. Веднага ще го върнем, кажи. Остави кошницата тук.

Момчето излезе, Хенчи взе радостно да потрива ръце и каза:

— Е, няма що, не бил чак толкова лош, поне си държи на думата.

— Няма чаши — каза старецът.

— Не се тревожи за това, Джак — отвърна Хенчи. — Баща ти все от чаша ли е пил?

— Както и да е, по-добре тъй, отколкото никак — каза О'Конър.

— Абе той не е лош човек — рече Хенчи, — само дето е заборчлясал на Фанинг. Той доброто ни мисли, ама толкова му стига ръка.

Момчето се върна с тирбушона. Старецът отвори три бутилки и вече се канеше да върне тирбушона, когато Хенчи запита момчето:

— Ами ти, младо, ще пийнеш ли за компания?

— Много сте любезен, господине — отвърна момчето.

Старецът неохотно отвори друга бутилка и му я подаде.

— На колко си години? — запита го той.

— На седемнайсет — каза момчето.

Понеже старецът не продума повече, момчето взе бутилката, рече: *най-дълбоките ми почитания, сър*, на Хенчи, изпи бирата, оставил бутилката на масата и избърса уста с ръкава си. Сетне взе тирбушона и излезе с рамото напред, като мърмореше нещо за сбогуване.

— Ето как започва — каза старецът.

— Това са първите стъпки — добави Хенчи.

Старецът раздаде трите бутилки, които бе отворил, и тримата едновременно отпиха от тях. После всеки постави бутилката си върху полицата над камината, да му е подръка, и със задоволство дълбоко пое дъх.

— Е, днес свърших добра работа — рече Хенчи след кратко мълчание.

— Тъй ли, Джон?

— Да, осигурих му няколко сигурни гласа на улица „Досън“ заедно с Крофтън. Между нас казано, Крофтън е добро момче, но не

струва пет пари като агитатор. Няма приказка на кучето си да викне, камо ли с човек да говори. Оставя ме да приказвам, а той стои и зяпа.

В тоя миг в стаята влязоха двама мъже. Първият от тях беше толкова дебел, че синият му шевиотен костюм се пукаше по шевовете на приведеното му туловище. Имаше едро лице с изражение на биче, опулени сини очи и прошарени мустаци. Другият, много по-млад и слаб от първия, имаше тясно и добре избръснато лице. Той носеше много висока обърната яка и бомбе с широка периферия.

— Здрави, Крофтън — рече Хенчи на дебелака. — За вълка говорим, а той...

— Отде дойде пиенето? — запита младият. — На кой му се е отелил волът?

— Мм, да, разбира се, на Лайънс окото все в пивото — рече О'Конър и се засмя.

— Тъй ли агитирате вие двамцата? — каза Лайънс. — А ние с Крофтън да търсим гласове в студа и дъжда!

— Я върви по дяволите! — рече Хенчи. — Аз за пет минути ще събера повече гласове, отколкото вие двамата за цяла седмица.

— Отвори две бутилки, Джак! — рече О'Конър.

— Че как — обади се старецът. — Как да ги отворя, като няма тирбушон.

— Чакай малко, чакай малко — каза Хенчи и бързо стана. — Виждал ли си тоя фокус?

Той взе две бутилки от масата, отнесе ги до камината и ги постави върху решетката. Сетне си седна край огъня и отпи няколко гълтки от своята бутилка. Лайънс седна на ръба на масата, килна шапката на тила си и почна да клати крака.

— Коя е моята бутилка? — запита той.

— Ей тая, малкият — отвърна Хенчи. Крофтън приседна върху един сандък и се вторачи в другата бутилка връз решетката. Той мълчеше по две причини. Първата, достатъчна сама по себе си, бе, че изобщо нямаше какво да каже; втората причина беше, че считаше събеседниците си за по-нискостоящи. Той събираще гласове за Уилкинс, консерватора, но когато консерваторите оттеглиха кандидата си и избрали по-малката от две злини, подкрепиха кандидата на патриотическата партия, той бе нает да работи за господин Търни.

Подир няколко минути се чу извинително — пук! — тапата изхвръкна от бутилката на Лайънс. Лайънс скочи от масата, отиде до камината, взе бутилката си и я отнесе обратно.

— Току-що им разправях, Крофтън — подзе Хенчи, — че днес събрахме доста гласове.

— Кои? — запита Лайънс.

— Първо хванах Паркс, вторият беше Аткинсън: после хванах и Уорд от улица „Досън“. Няма що, бива си го той старец — истински джентълмен. Стара консерва. Но нали вашият кандидат е от патриотите, казва. Той е почен човек, отговарям. И държи за всичко, което ще е от полза за страната. Плаща големи общински данъци, продължавам, има доста недвижими имоти в центъра и три кантори и няма ли да е в негова полза да гледа да не се покачват общинските данъци? Той е виден, уважаван от всички гражданин и е приютски настоятел. Не се числи към никоя партия, добра, лоша или средна. Ей тъй трябва да им се говори.

— А какво ще кажеш за приветствения адрес до краля? — запита Лайънс, като отпи няколко гълтки и чмокна с устни.

— Ето какво ще ви кажа — подзе Хенчи. — Ако тая страна има нужда от нещо, както казах на стария Уорд, то е капитал. Идването на краля тук ще означава приток на пари в Ирландия. Дъблиничани ще спечелят. Погледни ги всички ония фабрики по крайбрежието — стоят! Помисли колко пари има в тази страна, стига само да пуснем старите предприятия, мелниците, корабостроителниците и другите фабрики. Само капитал ни трябва.

— Чакай малко, Джон — рече О'Конър. — Защо да приветстваме краля на Англия? Нали сам Парнел...^[10]

— Парнел умря — рече Хенчи. — Ето как виждам тая работа аз. Идва тоя симпатяга на трона, след като старата му майка го държа далече от него до бели кости. Той е светски човек и ни мисли доброто. Ако искате да знаете, голям добряк си е и почен човек. И стига с тия врели-некипели за него. Ето че си казва: *Старата не се накани да иде да види тия диви ирландци.*^[11] В името на Христа сам ще отида да видя що за хора са те. И нима ще вземем да обидим човека, щом е рекъл да дойде при нас като приятел. Е? Не съм ли прав, Крофтън?

Крофтън кимна.

— Но в края на краищата — заядливо подзе Лайънс — животът на крал Едуард, както знаете, не е много...^[12]

— Било, каквото било — рече Хенчи. — лично аз се възхищавам от човека. Той си е най-обикновена хайта като тебе и мене. Обича си чашката с грот, пада малко нещо коце и играе джентълменски. Дявол да го вземе, та не можем ли и ние, ирландците, да бъдем джентълмени?

— Всичко това е хубаво — заяви Лайънс. — Но да вземем случая с Парнел.

— Милостиви боже! — възклика Хенчи. — Какво общо има между двата случая?

— Искам да кажа — рече Лайънс, — че ние си имаме свои идеали. Тогава защо да приветстваме човек като него? А мислиш ли сега, че след всичко, което направи. Парнел е бил годен да ни води? И от къде на къде тогава ще приветстваме Едуард Седми?

— Днес е годишнината на Парнел — рече О'Конър. — та нека да не повдигаме стари дрязги. Сега всички го уважаваме, след като умря и вече го няма, даже и консерваторите — добави той, обръщайки се към Крофтън.

ПУК! Закъснялата тапа отхвръкна от бутилката на Крофтън. Крофтън стана от сандъка и отиде до камината. На връщане с трофея си той рече с басов глас:

— Нашите хора в парламента го уважават, понеже той беше джентълмен.

— Прав си, Крофтън — рече Хенчи със страст. — Само той можеше да внушава респект на оная зверилница. *Млък, псета!* Чиба, палати! Ето как се отнасяше той с тях. Ела, Джо, ела — викна той, зърнал Хайнс на входа.

Хайнс влезе с бавни стъпки.

— Отвори още една бутилка, Джак — каза Хенчи. — Ах, забравих, че нямаше тирбушон. Чакай, подай ми една оттам и аз ще я сложа на огъня.

Старецът му подаде още една бутилка и той я постави връз решетката.

— Сядай, Джо — рече О'Конър. — Тъкмо си говорехме за нашия вожд.

— Да, да! — каза Хенчи.

Хайнс седна на ръба на масата, близо до Лайънс, но не продума.

— Впрочем има поне един, който не се отрече от него — каза Хенчи. — Боже мили, ти си това. Джо. Да, самата истина е, че ти държа докрай за него, като истински мъж!

— Слушай, Джо — внезапно рече О'Конър, — я кажи онova, дето го написа за него! Нали се сещаш? Помниш ли го?

— Вярно! — рече Хенчи. — Давай! Ти чувал ли си го, Крофтън? Слушай сега: прекрасна работа!

— Хайде! — каза О'Конър. — Карай, Джо!

Хайнс сякаш не можа веднага да си припомни за какво говорят, но като помисли малко, рече:

— А, онova ли... абе то е вече старо.

— Казвай го бе, човек! — рече О'Конър.

— Шт, шт — каза Хенчи.

— Хайде, Джо!

Хайнс се поколеба още малко, сетне сне шапката си сред настъпилата тишина, сложи я на масата и стана прав. Той като че ли приповтаряше нещо наум. След дълга пауза извести:

СМЪРТТА НА ПАРНЕЛ

6 ОКТОМВРИ 1891

Той се поокашля и задекламира:

*Твоят Некоронован Крал
умря, о, Ерин! Лей сълзи,
плачи от скръб, че си земя,
де лицемерна сган пълзи.*

*Зли псета го убиха — сам
издигнал бе ги от калта;
надежди. Ерин, зарови
на своя крал под пепелта.*

*Ерин в палати и бордей —
сърце ирландско дето бий —
оплаква свиден син, призван
да води съдбините и.*

*Той, Ерин, щеше да развей
зеленият ти дивен флаг
и да прослави всеки твой
поет, водител и юнак.*

*С мечти свещени той живя
за Свобода, но подъл звяр
най-ревностния й пророк
уби в самия й олтар.*

*По юдински, с кинжал в гърба,
продаде гнусният злодей
героя ни на чужденец
и чернокапец-фарисей.*

*В позор да плюе паметта
на всички, дето хвърлят кал
върху Човека, който, горд,
с достойнство беше ги презрял.*

*И той умря с чутовна смърт —
не знаеше какво е страх.
С праха на славни прадеди
се смеси неговият прах.*

*Сега почива несмутен
в съня на вечен упокой —
приживе още до върха
на славата бе стигнал той.*

*Врагът постигна своята цел —
без време го положи в гроб.*

*но Фениксът от пепелта
се вдига — падналият роб*

*ще се възправи, разярен.
ще вили Ерин свобода —
за Парнел поменен бокал
ще вдигат нейните чада! [13]*

Хайнс отново седна на масата. След като свърши декламацията, настъпи кратко мълчание, после избухнаха ръкопляскания. Даже Лайънс изръкопляска. Аплодисментите продължиха още малко. Когато свършиха, всички слушатели мълчаливо отпиха от бутилките си.

ПУК! Тапата изхвърча от бутилката на Хайнс, но Хайнс продължаваше да седи гологлав и с пламнало лице на масата. Той като че не бе чул поканата.

— Бива те, Джо — рече О'Конър и взе да вади тютюневата си кесия и хартийките за цигари, та по-добре да прикрие вълнението си.

— Как ти се струва това, Крофтън? — провикна се Хенчи. — Нали е прекрасно? А?

Крофтън каза, че било много добре написано.

---

[1] Според първоначалния замисъл на писателя трите последни разказа са посветени на три аспекта от обществения живот в Дъблин: политиката („В деня на бръшляновия лист“), изкуството („Майка“) и религията („Благодат“). „В деня на бръшляновия лист“, може би най- силният разказ на Джойс, изисква детайлно познаване на политическата обстановка в Ирландия от края на миналия и началото на нашия век.

Заглавието на разказа е свързано с обичая на парнелистите да носят на 6 октомври бръшлянов лист в памет на своя вожд, Чарлз Стюарт Парнел, невидимия главен герой на разказа. Изключителното влияние на Парнел върху Джойс и честите споменавания на различни епизоди от живота и дейността му в „Дъблинчани“ и „Портрет на художника“ налагат накратко да изложим биографията му.

Роден в протестантско семейство, Чарлз Стюарт Парнел (1846–1891) съвсем млад бива избран в парламента, а към края на 70-те

години застава начало на радикалното крило в движението за самоуправление. След общите избори в 1880 властта в Англия минава в ръцете на Гладстон и либералната партия, а Парнел става лидер на ирландската парламентарна партия. Настъпителната политика на Парнел и нарастващото му влияние бързо го превръщат в опасност номер едно за британския империализъм. В 1882 в дъблинския парк биват убити британският министър за Ирландия и неговият помощник. В продължение на няколко години английските власти раздухват широка кампания, за да „докажат“ връзката на Парнел с атентаторите, но безуспешните им машинаци само затвърждават популярността на Парнел и го превръщат в национален герой с прозвището „Некоронования крал на Ирландия“. В началото на 90-те години обаче британският империализъм все пак намира начин да се справи със своя враг. Парнел е обвинен в прелюбодеяние при бракоразводния процес на капитан Уилям О'Шей, един от политическите му поддръжници, обеднял аристократ и опортюнист. Истината е, че от началото на 80-те години Парнел живее с Катрин О'Шей и отношенията им са известни на всички, свързани с него, включително капитан О'Шей, който първоначално дори поощрява връзката с надежда за финансови облаги. Парнел е държал да узакони отношенията си с Катрин О'Шей, независимо от риска да урони репутацията си при евентуално дело предвид религиозните предразсъдъци в страната. Различни политически и здравословни причини обаче го възпират и подсторен от враговете му, капитан О'Шей раздухва скандала. От гордост Парнел не се защища в съда, въпреки че О'Шей е подсказвал готовността си да оттегли обвинението срещу прилична сума. Междувременно Гладстон се възползва от създалото се положение и ултимативно настоява пред партията Парнел да се оттегли, като заплашва, че ще престане да подкрепя движението за самоуправление. Решителният удар е нанесен на 3 декември 1890, когато ирландското духовенство излиза с манифест срещу Парнел. Той бива изоставен и от най-близките си поддръжници и по-малко от година по-късно умира. Английският марксист Т. А. Джаксън отбелязва: „Парнел бе опасен — за Британската империя, за английския капитализъм, за самия Гладстон и политическите му маши, — затова той трябваше да падне. Процесът бе необходим и навременен повод... Младежта, трудовите маси, работници и селяни, бяха на страната на Парнел; едрана и

средната градска и селска буржоазия се подчини на повика на църквата и уловките на политиците.“ (T. A. Jackson, *Ireland Her Own*, Seven Seas Publishers, Berlin, 1976, стр. 354, 356.) Смъртта на Парнел нанася непоправим удар на ирландското патриотично движение. Като дете Джойс става свидетел на тия бурни събития, чийто отзук в семейството е блестящо пресъздаден в знаменитата сцена на коледната трапеза в „Портрет на художника“. С гордостта и непреклонността си и в качеството си на жертва на британския имперализъм и ирландското духовенство Парнел оставя незаличима следа в съзнанието на писателя. Именно неговата трагична съдба обяснява настойчивото повтаряне на мотива „предателство“ в „Портрет на художника“. Деветгодишният Джойс пише по повод изменничеството на Тим Хайли, първия помощник на Парнел, стихотворение, озаглавено „Et tu. Healy“ (по аналогия с приписаното на Цезар „И ти ли, Бруте“), а баща му, убеден парнелист, разпространява стихотворението из цял Дъблин. Години по-късно писателят Джойс не само отново и отново ще споменава Парнел в творчеството си, но и сам ще се идентифицира с него. ↑

[2] Приютски настоятел; съгласно т. нар. Закон за бедните, в сила от 1834 до 1948, във Великобритания се учредяват „работнически домове“ за бедните, порядките в които са познати на читателя от „Оливър Туист“ на Дикенс. ↑

[3] Едуард VII, крал на Англия, 1901–1910, син на кралица Виктория, която се омъжва за принц Алберт от династията на Кобургите. ↑

[4] Едуард VII посещава Ирландия в 1903 г. ↑

[5] Парнел. ↑

[6] Фенианците (Ирландско републиканско братство) са тайна революционна организация, основана в 1858 с цел въоръжена борба срещу колонизатора. Един от основателите на братството е О’Донован Роса (вж. бел. З към „Арабия“), който през 1856 организира тайното общество „Феникс“, поставило си за цел да възроди от пепелта, подобно на митичната птица, движението Млада Ирландия. Фениксът и огънят са най-важните символи в разказа. През 1857 г. „Феникс“ се свързват чрез Джеймс Стивънс с основаната в САЩ тайна въоръжена организация, наречена на името на ирландския митологичен герой Фин Маккул — Фиана или фенианци. ↑

[7] Виктория и Едуард с широка ръка са раздавали дребни благороднически звания на послушни дъблински политици и търговци.

↑

[8] Майор Сир наследява баща си като шеф на дъблинската полиция. Отличава се с усърдието си при потушаването на въстанието от 1798 и оттогава името му става нарицателно за ирландец предател. ↑

[9] В първоначалната редакция на разказа изречението продължава с думите „... какъвто обикновено притежават само изповедникът и содомитът“. ↑

[10] Когато Уелският принц (по-късно Едуард VII) посещава Ирландия в 1885, Парнел се обявява против официалното му посрещане. ↑

[11] В действителност Виктория прави официално посещение в Ирландия в 1900 г. ↑

[12] Като Уелски принц частният живот на Едуард често е скандализирал викторианското благоприлиchie. Намеците по адрес на монарха в този разказ стават причина и втората издателска фирма, с която Джойс преговаря за „Дъблинчани“ да откаже отпечатването на сборника. ↑

[13] Стиховете преведе Спас Николов. ↑

МАЙКА

Холохан, помощник-секретар на дружество „Ейре Абу“, вече близо месец кръстосваше Дъблин с ръце в джобове, пълни с мръсни хартийки, за да урежда поредицата концерти. Куцаше с единия крак и затова приятелите му често му викаха не Холохан, а Хоппалан. Безспир кръстосваше насам-натам, с часове висеше по ъглите да разисква въпроса и си взимаше бележки. Ала в края на краищата не той, а госпожа Кърни уреди всичко.

Госпожица Девлин се бе превърнала в госпожа Кърни само от проклетия. Тя бе възпитана в аристократически манастир с преподаване на френски и музика. Понеже бе по природа невзрачна и малко инат, почти не завърза съученически приятелства. Като ѝ дойде времето да се омъжи, въведоха я в обществото, където умението ѝ да свири и маниерите ѝ, фини като слонова кост, будеха всеобщо възхищение. Тя седеше, оградена с ледената стена на своите съвършенства, в очакване някой поклонник да се престраши и да ѝ предложи блъскав живот. Но все срещаше най-обикновени млади хора и не ги поощряваше, а тешеше романтичните си копнежи, като скришом си похапваше ракат локум в доволна мяра. Но когато се появи опасност да си остане стара мома и приятелките ѝ взеха да си чешат езиците за нейна сметка, тя им запуши устата, като се омъжи за господин Кърни, моделиер на обувки на Ормъндския кей.

Той бе много по-възрастен от нея. При разговор, а той говореше винаги сериозно, думите му излизаха на пресекулки и се губеха в голямата му кафява брада. След първата година брачен живот госпожа Кърни схвана, че такъв мъж струва повече от някоя романтична личност, но самата тя никога не изостави романтичните си блънове. Той беше трезв, пестелив и набожен; причествяваше се всеки първи петък^[1], понякога с нея, повече сам. Все пак тя не остави религиозните си чувства да повехнат и му беше добра жена. На гости в чужда къща достатъчно бе само леко да помръдне с вежди и той ставаше да се сбогува, а когато кашлицата го душеше, тя покриваше краката му с

пухеник и му правеше пунш от силен ром. Той от своя страна бе образцов патер фамилиас. Ежеседмично внасяше малка сума в едно дружество, която обезпечаваше и на двете му дъщери зестра от по сто лири, щом навършеха двадесет и четири години. Изпрати по-голямата, Катлин, в един добър манастир с преподаване на френски и музика, а после я издържаше в консерваторията. Всяка година през месец юли госпожа Кърни намираше повод да каже на някоя приятелка:

Ако не беше Скериз, бе или Хоут, или Грейстоунс.^[2]

Когато движението за национално възраждане^[3] се разрасна, госпожа Кърни реши да се възползва от името^[4] на дъщеря си и доведе у дома си учител по ирландски. Катлин и сестра й изпращаха на приятелките си картички с ирландски изгледи и в отговор получаваха други картички с ирландски изгледи. В ония неделни дни, когато господин Кърни отиваше с домочадието си в църквата, която служеше за катедрала^[5], след литургия на ъгъла при улица „Катедрална“ се стълпяваше малка група. Бяха все приятели на семейството — свързваха ги музиката или патриотичните възгледи, а след като си разменяха всевъзможните клюки, те се ръкуваха едновременно и прихваха от смях при гледката на толкова кръстосани ръце, сетне си казваха сбогом на ирландски. В скоро време името на госпожица Катлин Кърни взе честичко да се чува. Хората казваха, че тя е много музикална, че е много мила девойка и при това вярна последователка на движението за родна ирландска реч. Госпожа Кърни бе много доволна от това. Затова никак не се изненада, когато един ден при нея дойде господин Холохан и предложи дъщеря й да води акомпанимента с пиано на четири галаконцерта, които неговото дружество щяло да изнесе в Стария музикален салон. Тя го въведе в гостната, покани го да седне и изкара гарафата и сребърния поднос за бисквити. Увлече се с цялата си душа в подробностите на това начинание, съветваше и разубеждаваше и накрая сключиха писмен договор, съгласно който Катлин щеше да получи осем златни гвинеи за участието си като акомпаняторка в четирите галаконцерта.

Понеже Холохан беше новак в такива тънки работи като съчиняването на афиши и подреждането на отделните пиеци в програмата, госпожа Кърни му оказваше помощ. Тя беше жена с такт. Знаеше на кои артисти се полагат главни букви и кои артисти могат да се задоволят с дребен шрифт. Знаеше, че първият тенор не би искал да

излезе веднага подир хумореската на господин Мийд. За да не секва приятното настроение в залата, тя вмъкна съмнителните номера от програмата между любими стари шлагери. Холохан идваше всеки ден, за да се съветва с нея по някоя подробност. Тя бе винаги любезна и готова със съвет — с една дума, истинска приятелка. Току побутваше гарафата към него и казваше:

— Хайде, налейте си още една, господин Холохан.

И докато той си наливаше, тя добавяше:

— Не бойте се! От него не боли!

Всичко потръгна добре. Госпожа Кърни купи от Браун Томас^[6], галантериста, прелестен розов атлаз, за да го встави в предницата на Катлинината рокля. Излезе ѝ скъпичко, но има случаи, когато известни разходи са оправдани. Тя купи дузина билети от по два шилинга^[7] и ги разпрати на приятели, които според нея инак и не биха отишли. Нищо не забрави тя и благодарение на нея всичко, което можеше да се направи, бе сторено.

Концертите трябваше да бъдат изнесени в сряда, четвъртък, петък и събота. Когато сряда вечерта госпожа Кърни пристигна с дъщеря си в Стария музикален салон, видяното не я възрадва. Неколцина млади мъже с яркосини значки по реверите се мотаеха в преддверието и нито един от тях не беше с фрак. Тя мина край тях с дъщеря си и бегъл поглед през отворената врата на залата ѝ обясни защо бездействат разпоредителите. Отпърво се позачуди да не би да е събрала часа. Не, беше осем без двайсет.

В гримърната зад кулисите я представиха на секретаря на дружеството, господин Фицпатрик. Тя се усмихна и му подаде ръка. Той беше дребничък на ръст, с бяло, занесено лице. Направи ѝ впечатление, че меката му кафява шапка е небрежно килната встрани и че говори безизразно, с необразована реч. Той държеше програмата в ръка и докато разговаряше с нея, сдъвка единия край и го превърна на каша. Имаше вид на човек, който леко понася разочарования. През минута, през две Холохан идваше в гримърната със сведения от касата. Артистите нервно разговаряха помежду си, поглеждаха от време на време към огледалото и току сгъваха и разгъваха нотите си. Когато стана почти осем и половина, малцината посетители в залата взеха да проявяват признания на нетърпение. Господин Фицпатрик влезе, огледа стаята с безучастна усмивка и рече:

— И тъй, госпожи и господа, комай е време да отпочнеме...

Госпожа Кърни възнагради просташкия му говор с бърз презрителен поглед, сетне окуражително рече на дъщеря си:

— Готова ли си, мила?

Като намери сгоден момент, тя извика Холохан настрана и го замоли да й каже какво означава всичко това. Холохан не знаеше какво означава.

Той каза, че комитетът е сторил грешка, като е уредил четири концерта: четири били премного.

— Ами артистите! — подзе госпожа Кърни. — Разбира се, те дават всичко, което е по силите им, но всъщност никак не ги бива.

Холохан призна, че артистите никак не ги бива, но в комитета, рече той, били решили да оставят първите три концерта да минат как да е и да запазят звездите за събота. Госпожа Кърни не каза ни дума, но тъй като посредствените номера се редяха един подир друг на сцената и малцината посетители в залата все повече оредяваха, тя започна да съжалява, че се е впуснала в разходи за такъв един концерт. Имаше нещо в цялата работа, което никак не й се нравеше, а безучастната усмивка на господин Фицпатрик страшно я дразнеше. Тя обаче продължаваше да мълчи и чакаше да види как ще свърши всичко. Малко преди десет дойде сетното издихание на концерта и всички бързо се разотидоха.

В четвъртък вечер имаше повече публика, но госпожа Кърни веднага забеляза, че залата е пълна с гратисчии. Публиката се държеше неблагопристойно, сякаш се намираше не на официален концерт, а на репетиция. Господин Фицпатрик изглеждаше доволен от живота. Той въобще не подозираше, че госпожа Кърни гневно следи всяка негова стъпка. Стоеше зад кулисите и от време на време пъхаше глава навън, за да размени по някоя ухилена мимика с двамина свои приятели, седнали в ъгъла на балкона. Тая вечер госпожа Кърни научи, че петъчният концерт нямало да се състои и че хората от комитета щели да вдигнат и живите, и мъртвите, за да напълнят залата събота вечер. Като чу това, тя тръгна да търси Холохан. Спипа го тъкмо когато той куцаше бързешком към изхода с чаша лимонада за някаква млада дама, и го запита дали е вярно. Да, вярно било!

— Но това, разбира се, с нищо не изменя условията на договора — рече тя. — Договорът беше за четири концерта.

Холохан като че не бързаше: той я посъветва да се отнесе до господин Фицпатрик. Сега госпожа Кърни започна да се беспокои. Тя придърпа господин Фицпатрик зад сцената и му каза, че дъщеря ѝ е подписала договор за четири концерта и съгласно условията на договора тя, разбира се, би трябвало да получи първоначално определената сума независимо дали дружеството ще изнесе четирите концерта. Господин Фицпатрик, който не можа веднага да схване за какво точно става дума, се оказа неспособен сам да разреши възникналото затруднение и рече, че ще постави въпроса пред комитета. Бузите на госпожа Кърни пламнаха от яд и тя едва се въздържа да не запита:

— И кой е *кум'тета*, моля?

Но знаеше, че това не подобава на една дама, и си премълча.

В петък от ранни зори по главните улици на Дъблин плъзнаха момченца с купища листовки. Във всички вечерни вестници се появиха шумни реклами, които напомняха на любителите на музиката какви наслади ги очакват следващата вечер. Госпожа Кърни се успокой донякъде, но намери за уместно да сподели с мъжа си част от своите подозрения. Той я изслуша внимателно и рече, че може би било по-добре той да отиде с нея събота вечер. Тя се съгласи. Уважаваше своя съпруг точно тъй, както уважаваше и Кралската поща — като нещо голямо, надеждно и непоклатимо; и макар да знаеше колко ограничени са дарбите му, тя го ценеше в качеството му на лице от мъжки пол. Радваше се, че той бе предложил да я придружи. И отново обмисли своя план.

Дойде и нощта на галаконцерта. Госпожа Кърни със съпруга и дъщеря си пристигна в Стария музикален салон три четвърти час преди започването на концерта. За зла чест вечерта бе дъждовита. Госпожа Кърни повери на мъжа си дрехите и нотите на дъщеря си и тръгна да дири Холохан или господин Фицпатрик из цялата сграда. Не можа да намери никого от двамата. Запита разпоредителите има ли в залата някой член на комитета и след много разправии един от тях ѝ доведе някаква дребна женица на име госпожица Биърн, на която госпожа Кърни обясни, че желае да се срещне с някой от секретарите. Госпожица Биърн ги очаквала всяка минута и попита с какво може да ѝ бъде полезна. Госпожа Кърни се вгледа изпитателно в посъстареното ѝ

лице, по което се бе изписал израз на надежда и въодушевление, и отговори:

— Не, благодаря!

Дребната женица се надявала, че салонът ще се напълни. Тя се загледа навън, в дъжда, докато унилата гледка на мократа улица изтри и надеждата, и въодушевлението от сбръчканото ѝ лице. Сетне леко въздъхна и рече:

— Ех, бог ми е свидетел, че сторихме всичко по силите си.

Госпожа Кърни трябваше да се върне в гримърната.

Артистите пристигаха. Басът и вторият тенор бяха вече дошли. Басът, господин Дуган, бе строен млад мъж с черни рунтави мустаци. Беше син на портиер в търговска кантора и още като момче мощният му бас огласяше стаичката на баща му. От това незавидно място той се бе издигнал до положението на първокласен артист. Беше пял и в операта. Една вечер, когато басът на операта внезапно бе заболял, той се бе нагърбил с ролята на краля в „Маритана“^[8], в Кралския театър. Той изпя партията си с много чувство и дълбочина и бе горещо аплодиран от галерията; но за зла беда сам помрачи доброто впечатление, като един-два пъти по невнимание си избърса носа с ръкавицата. Беше непридиличив и много не приказваше. Казваше „язе“, но тъй тихо, че просторечието му оставаше незабелязано, и заради гласа си никога не пиеше нещо по-силно от мляко. Господин Бел, вторият тенор, беше светлокос възниsicък мъж, който всяка година се състезаваше за наградите на Дъблинския фестивал. На четвърти опит бе получил бронзов медал. Беше крайно раздразнителен и крайно завистлив спрямо всички останали тенори, но прикриваше завистта си с излиятна любезнота. Той много държеше хората да знаят какво тежко изпитание представлява за него всеки концерт. Затова, щом зърна Дуган, отиде при него и го запита:

— И вие ли участвате?

— Да — отвърна Дуган.

Господин Бел се усмихна на своя събрат по страдание, протегна ръка и рече:

— Съчувствам ви!

Госпожа Кърни мина покрай двамата млади мъже и отиде зад кулисите, за да хвърли поглед към залата. Хората бързо заемаха местата си и в салона се носеше приятна гълъч. Тя се върна и поговори

насаме с мъжа си. Разговорът им очевидно се въртеше около Катлин, тъй като и двамата честичко я попоглеждаха, докато тя си бъбреше с една от своите съмишленички в патриотичното движение, контраалтото госпожица Хийли. В стаята влезе непозната дама с бледо лице. Жените зорко проследиха поизбелялата синя рокля, провисната върху кълощавото тяло. Някой рече, че непозната била мадам Глин, сопраното.

— Чудя се откъде са я изровили — каза Катлин на госпожица Хийли. — Никога нищо не съм чувала за нея.

Госпожица Хийли се усмихна принудено. В той миг в гримърната куцук-куцук влезе Холохан и двете млади дами го запитаха коя е непознатата. Холохан им каза, че била Мадам Глин от Лондон. Мадам Глин застана в един от ъглите, здраво стиснала пред себе си свитък ноти, като от време на време сменяше посоката на подплашения си поглед. Сянката поскри избелялата ѝ рокля, но отмъстително падна върху изхвръкналата ѝ ключица. Шумът откъм залата се засили. Първият тенор и баритонът пристигнаха заедно. И двамата бяха добре облечени, тъптички, самодоволни и внесоха в стаята полъх на охолство.

Госпожа Кърни заведе дъщеря си при тях и любезно ги заговори. Искаше да бъде в добри отношения с тях, но докато се мъчеше да е вежлива, очите ѝ следяха Холохан, който хромо кривеше насам-натам. При първия сгоден случай тя се извини и тръгна по дирите му.

— Искам да поприказвам за малко с вас, господин Холохан — рече тя.

Те се отправиха към един уединен ъгъл на коридора. Госпожа Кърни го запита кога ще си получи парите дъщеря ѝ. Холохан каза, че с това се занимава господин Фицпатрик. Госпожа Кърни заяви, че не я интересува никакъв господин Фицпатрик. Дъщеря ѝ е подписала договор за осем гвинеи и парите трябвало да ѝ бъдат платени. Холохан отвърна, че това не било негова работа.

— Как така не е ваша работа? — запита госпожа Кърни. — Нали лично вие ѝ донесохте договора? Впрочем, ако това не е ваша работа, то е моя работа и аз ще се погрижа да я уредя.

— Ще сторите по-добре да поговорите с господин Фицпатрик — студено каза Холохан.

— Не искам да знам нищо за никакъв Фицпатрик — повтори госпожа Кърни. — Имам си договор и ще се погрижа той да бъде изпълнен.

Когато се върна в гримърната, бузите ѝ бяха леко зачервени. В стаята беше оживено. Двама мъже с палта бяха заели място до камината и свойски си бъбреха с госпожица Хийли и баритона. Бяха репортърът от „Общоградски вести“ и господин О’Мадън Бърк. Репортърът бе дошъл да съобщи, че не можел да остане за концерта, тъй като трябвало да направи дописка за сказката на някакъв американски пастор в кметството. Каза им да оставят дописката в редакцията на вестника на негово име и обеща да я вмъкне. Беше човек с посивели коси, с меден глас и шлифовани обноски. Държеше в ръка угасната пура и ароматът се носеше край него. Нямал намерение да остава нито за миг, тъй като концертите и артистите само му навявали скука, но все пак продължаваше да стои, облегнат на камината. Госпожица Хийли стоеше пред него, бъбреше и се смееше. Той беше достатъчно стар, за да отгатне конкретната причина за вежливостта ѝ, но и достатъчно млад духом, за да не се възползва от случая. Топлината, ароматът и самият цвят на кожата ѝ завладяваха сетивата му. Приятно му бе да знае, че гръдта, която бавно се надигаше и снишаваше пред очите му, в този миг се надига и снишава за него и смехът, ароматът и кокетните погледи също се поднасят нему. Когато не можеше повече да остане, той неохотно се сбогува с нея.

— О’Мадън Бърк ще напише дописката — обясни той на Холохан, — а аз ще я пусна в броя.

— Много ви благодаря, господин Хендрик — рече Холохан. — Знам, че ще я пуснете. Мога ли да ви предложа нещичко, преди да ни оставите?

— С удоволствие — каза господин Хендрик.

Двамата мъже минаха по някакви криволичещи коридори, изкачиха се по тъмно стълбище и влязоха в уединена стая, където един от разпоредителите отпушваше бутилки за неколцина господа. Един от тия господа бе О’Мадън Бърк, инстинктивно надушил стаичката. Той беше мазен стар хитрец, който поклащаше внушителното си туловище и го крепеше в равновесие, когато бе в покой, с помощта на голям копринен чадър. А високопарното му име бе моралният чадър, с който крепеше разклатените си финанси. Радваше се на всеобщо уважение.

Докато Холохан черпеше журналиста, госпожа Кърни приказваше тъй разпалено с мъжа си, че той трябва да я помоли да сниши глас. Разговорът на другите в гримърната вече бе пресилен. Господин Бел, номер едно в програмата, стоеше готов с ноти в ръка, но пианистката не помръдваше. По всичко личеше, че нещо не е в ред. Господин Кърни гледаше право пред себе си и си гладеше брадата, а госпожа Кърни шепнешком внушаваше нещо в ухото на Катлин. Откъм залата се дочуваха нетърпеливи викове, ръкопляскания и тропане с крака. Първият тенор, баритонът и госпожица Хийли стояха един до друг и чакаха спокойно, но нервите на господин Бел бяха силно изопнати, понеже се опасяваше публиката да не помисли, че е закъснял.

В стаята влязоха Холохан и О'Мадън Бърк. Холохан веднага усети настъпилото мълчание. Той отиде при госпожа Кърни и взе настойчиво да ѝ говори. Докато те разговаряха, шумът в залата се засили. Холохан се разгорещи и зачерви като рак. Той говореше и говореше, но от време на време госпожа Кърни рязко го пресичаше:

— Тя няма да излезе. Първо трябва да си получи осемте гвинеи.

Холохан отчаяно сочеше залата, където публиката ръкопляскаше и тропаше с крака. Той се обърна към господин Кърни и Катлин. Но господин Кърни все тъй си поглеждаше брадата, а Катлин гледаше в земята и леко помръдваше връхчето на новата си обувка: вината не била нейна. Госпожа Кърни повтори:

— Тя няма да излезе, без да си е получила парите.

След бърза словесна схватка Холохан бързо закуцука навън. Всички мълчаха. Когато напрегнатото мълчание стана почти тягостно, госпожица Хийли се обърна към баритона и рече:

— Виждали ли сте госпожа Пат Камбъл тая седмица?

Той не я бил виждал, но му казали, че била много добре. Разговорът секна. Първият тенор наведе глава и почна да брои брънките на златната верижка, която висеше на корема му, като се усмихваше и си тананикаше напосоки, за да установи в ред ли е фронталният му синус. От време на време всички поглеждаха към госпожа Кърни.

Шумът от залата бе станал вече оглушителен, когато господин Фицпатрик се втурна в стаята, следван по петите от Холохан, който едва поемаше дъх. Покрай ръкопляскането и тропането с крака сегиз-

тогиз се чуваше и остро свиркане. Господин Фицпатрик държеше в ръка няколко банкноти. Той отброя четири от тях в ръцете на госпожа Кърни и рече, че тя ще получи другата половина през антракта. Госпожа Кърни каза:

— Давате ми с четири шилинга по-малко! [9]

Но Катлин събра полите си и рече: *Хайде, господин Бел*, на първия в програмата, който трепереше като лист. Певецът и пианистката излязоха заедно. Шумът в залата постепенно утихна. Възцари се тишина, после се чу пианото.

Първата част на концерта мина много добре, с изключение номера на Мадам Глин. Злощастната дама изпя „Киларни“ [10] с безплътен глас-въздишка, с всички старовремски предвзетости, които навсярно мислеше, че придават изящество на пеенето ѝ. Тя сякаш бе възкръснала из някой стар театрален гардероб и галерията открито се подиграваше с високите ѝ жаловити трели. Първият тенор и контраалтото обаче пожънаха гръмогласни овации. Катлин изsviri потпури от ирландски мелодии и те бяха щедро аплодирани. Първата част завърши с вълнуващ патриотичен рецитал на млада дама, която уреждаше любителски театрални представления. Тя бе заслужено аплодирана, а щом завърши, господата от залата доволни излязоха да пушат.

През това време гримърната приличаше на възбунен кошер. В единия ъгъл стояха Холохан и Фицпатрик, госпожица Биърн, двамина разпоредители, басът и О’Мадън Бърк. О’Мадън Бърк казваше, че никога не е виждал по-скандално поведение. След всичко това музикалната кариера на госпожица Катлин Кърни в Дъблин била обречена. Запитаха баритона какво мисли за поведението на госпожа Кърни. Той не пожела да отговори. Бяха му изплатили хонорара и искаше да живее в мир и любов с всички. Каза все пак, че госпожа Кърни би трябвало да се съобразява и с артистите. Разпоредителите и секретарите разгорещено спореха как да действат, щом настъпи антрактът.

— Съгласен съм с госпожица Биърн — каза О’Мадън Бърк. — Не ѝ плащайте нищо.

В другия край на стаята се намираха госпожа Кърни и нейният съпруг, господин Бел, госпожица Хийли и младата рецитаторка на патриотичните стихове. Госпожа Кърни каза, че комитетът се е отнесъл

с нея скандално. Тя не щадила нито труд, нито пари, а ето как ѝ се отплащали.

Сигурно са си мислили, че ще имат работа само с някакво девойче и следователно лесно ще могат да го преметнат. Но тя щяла да им покаже колко грешна сметка са си направили. Те не биха се осмелили да се отнасят тъй с нея, ако била мъж. Но тя щяла да се погрижи за правата на дъщеря си: няма да се остави да я изиграят. Ако не ѝ изплатели всичко до последната парса, щяла да проглуши Дъблин. Разбира се, съжалявала заради артистите. Но би ли могла да постъпи по друг начин? Тя се обърна към втория тенор, който рече, че те не били постъпили добре с нея. Сетне се обърна и към госпожица Хийли. На госпожица Хийли ѝ се искаше да се присъедини към другата група, но не можеше да го стори, тъй като двете с Катлин бяха големи приятелки, а и често я канеха в дома на Кърни.

Веднага щом свърши първата част, господин Фицпатрик и Холохан отидоха при госпожа Кърни — и ѝ заявиха, че другите четири гвинеи щели да бъдат изплатени след заседанието на комитета в идущия вторник и че ако дъщеря ѝ реши да не свири през втората част, комитетът ще счита договора за развален и нищо няма да ѝ плати.

— Не искам да знам за никакъв комитет — гневно заяви госпожа Кърни. — Дъщеря ми си има договор. Тя трябва да получи четири лири и осем шилинга или кракът ѝ изобщо няма да стъпи на сцената.

— Вие ме учудвате, госпожо Кърни — рече Холохан. — И през ум не ми е минавало, че ще постъпите тъй с нас.

— А как постъпихте вие с мен? — попита тя.

Лицето ѝ бе пламнало от гняв и тя сякаш мигом бе готова да се хвърли върху някого с голи ръце.

— Държа на правата си — каза тя.

— Бихте могли да проявите известно благоприличие — рече Холохан.

— Така ли? Виж го ти!... А като питам кога ще платят на дъщеря ми, не мога да получа дори възпитан отговор.

Тя вирна глава и заговори надменно:

— Трябва да поговорите със секретаря. Не е моя работа. Де ще намерите друг като мен, тъй паметлив, тъй работлив, тра-ла-ла-ла.

— Мислех ви за истинска дама — каза Холохан и рязко ѝ обърна гръб.

Сега вече поведението на госпожа Кърни бе единодушно осъдено; всеки одобряваше решението на комитета. Тя стоеше до вратата, побеляла от ярост, караше се с мъжа си и дъщеря си и размахваше ръце. Изчака до започването на втората част с надеждата, че секретарите ще я потърсят. Госпожица Хийли обаче любезно се бе съгласила да акомпанира на един-двама изпълнители. Госпожа Кърпи бе принудена да се отдръпне, за да стори път на баритона и неговата акомпаняторка. За миг тя стоя неподвижна като разгневен каменен истукан, но щом първите ноти на песента стигнаха до ушите ѝ, грабна наметката на дъщеря си и рече на своя съпруг:

— Повикай файтон!

Той веднага излезе. Госпожа Кърни обви дъщеря си с наметката и го последва. На минаване през вратата тя поспря и свирепо се вгледа в лицето на Холохан.

— Още не съм си разчистила сметките с вас — рече тя.

— Но аз си разчистих сметките с вас — каза Холохан.

Катлин покорно тръгна подир майка си. Холохан взе да крачи нагоре-надолу из стаята, за да се успокои, понеже едва се сдържаше в кожата си.

— И това ми било дама — рече той. — Няма що, истинска дама!

— Вие постъпихте правилно, Холохан — каза О’Мадън Бърк и се подпрая на чадъра си в знак на одобрение.

---

[1] Причестяването в първия петък на месеца е свързано с култа към Светото сърце (вж. бел. 2 към „Евелин“). Според едно от обещанията пред Мария Маргарет Алакок всеки, причестил се девет последователни първи петъка, нямало да умре неподготвен.

— Добрият ми мъж ни праща за няколко седмици в Скериз. ↑

[2] Курорти близо до Дъблин. ↑

[3] Става дума за Галската лига, основана в 1893 г. Движението за национално възраждане си поставя целта да създаде интерес към самобитната ирландска култура (почти унищожена от английското нашествие) и възкреси западащия ирландски език (от келтската група). Лигата пожънва големи успехи: консолидира националното съзнание, преоткрива забележителни паметници на старата ирландска литература, под нейно влияние възниква групата на келтските поети (вж. бел. 4 към „Облаче“). Джойс има противоречиво отношение към

движението. Радетел за европеизирането на Ирландия, той с основание не приема крайния национализъм и изолационализъм на някои негови представители, които изпадат в ретроградна идеализация на миналото и в нихилизъм спрямо достоянията на английската култура. В същото време обаче той е склонен да подценява положителните страни на движението. Ако съдим по „Портрет на художника“, неприязненото му отношение има до известна степен чисто лични подбуди. ↑

[4] Името „Катлин“ е свързано с легендите за Бедната стара жена (всъщност кралица), която олицетворява Ирландия (вж. коментара към „Пръст“). У. Б. Йейтс ѝ посвещава две от най-хубавите си писи. ↑

[5] Дъблинската катедрала „Св. Патрик“ е била на разположение на протестантите. ↑

[6] Прочут търговец на ирландски дантели. ↑

[7] Вероятно най-скъпите. ↑

[8] Сантиментална опера от Уилям Винсънт. ↑

[9] Осем гвинеи (договореният хонорар) са равни на осем лири и осем шилинга. ↑

[10] Много популярна балада от Майкъл Болф. ↑

БЛАГОДАТ^[1]

Двама господа, които по това време се намираха в умивалнята, се помъчиха да го вдигнат, но той беше съвсем безпомощен. Лежеше свит в подножието на стълбите, по които бе паднал. Успяха да го обърнат. Шапката му се бе търкулнала на няколко крачки встани, а дрехите му бяха изпоцапани от мръсотията и водата по пода, където бе лежал възнак. Очите му бяха затворени и дишаше с хриптене. Тънка струйка кръв се процеждаше от ъгъла на устата му.

Тия двама господа и един от келнерите го отнесоха нагоре по стълбите и отново го доложиха върху пода на ресторана. След минута около него се насьбра цял куп хора. Управлятелят на ресторана заразпитва всички кой е той и кой е бил с него. Никой не знаеше кой е, но един от келнерите рече, че бил поднесъл на господина малък ром.

— Сам ли беше? — запита управителят.

— Не, господине, аз ми се чини, че беше с двама други.

— А къде са те?

Никой не знаеше; някой се обади:

— Дайте му да дишаш. Та той е в несвист!

Кръгът от зяпачи еластично се разтегли и пак се сви. Малка локва кръв се бе образуvalа до главата на человека върху мозаичния под. Уплашен от сивата бледост по лицето му, управителят изпрати да доведат някой полицай.

Разкопчаха яката на ризата му и развързаха връзката. За миг той отвори очи, въздъхна и пак ги затвори. Един от господата, които го бяха отнесли горе, държеше в ръка овехтял цилиндър. Управляителят на няколко пъти запита никой ли не познава ранения и къде са отишли приятелите му. Вратата на ресторана се отвори и вътре влезе грамаден полицай. При входа се струпа тълпата, която бе вървяла подир него по тясната улица, и всеки се опитваше да надзърне вътре през стъклена врата.

Управителят веднага заразказва онова, което знаеше. Полицаят, млад човек с едро невъзмутимо лице, го слушаше. Той бавно въртеше глава наляво и надясно и от управителя към човека на пода, сякаш се боеше да не е станал жертва на някаква измама. Сетне си свали ръкавицата, измъкна малък бележник от джоба си, близна молива и се приготви да записва. После запита подозрително с провинциален акцент:

— Кой е той човек? Как се назава и къде живее?

През кръга зяпачи си проправи път млад човек с костюм на велосипедист. Той бързо приклекна до ранения и поиска вода. Полицаят също клекна, за да оказва помощ. Младият човек изми кръвта от устата на пострадалия, после поиска коняк. Полицаят на няколко пъти повтори наређдането с властен глас и най-сетне един от келнерите дотърча с чашата. С мъка наляха малко коняк в гърлото на човека. Подир няколко секунди той отвори очи и се огледа. Погледна кръга от лица и сетне, схванал какво бе станало, се опита да се изправи на крака.

— По-добре ли сте сега? — запита младият човек с костюм на велосипедист.

— Ба, 'ищо ми 'яма — рече раненият човек, опитвайки се да стане.

Помогнаха му да се изправи. Управителят спомена нещо за болница, а и някои от зяпачите дадоха съвети. Сложиха изпомачкания цилиндър върху главата на човека. Полицаят запита:

— Къде живеете?

Без да отговори, човекът взе да засуква краищата на мустаците си. Той омаловажи произшествието. Дребна работа било, рече: малко премеждие. Говореше с много надебелял език.

— Къде живеете? — повторно го запита полицаят.

Човекът каза да му намерят файтон. Докато се разискваше по въпроса, някакъв висок, чевръст, русоляв господин, облечен в широко горно палто, се зададе откъм другия край на ресторанта. Като видя картинката, той извика:

— Хей, Том, старо! Какво се е случило!

— Ба, 'ищо ми 'яма — каза човекът. Новодошлият огледа окаяното същество пред себе си, сетне се обрна към полицая и рече:

— Всичко е в ред, старши. Аз ще го отведа до дома му.

Полицаят докосна каската си и отвърна:

— Тъй вярно, госдин Пауър.

— Хайде, Том — каза Пауър и хвана приятеля си под ръка. —

Нямаш счупени кости. Какво? Можеш ли да вървиш?

Младият човек с костюм на велосипедист хвана пострадалия за другата ръка и тълпата се отдръпна.

— Как можа да се насадиш така? — запита Пауър.

— Господинът падна по стълбището — рече младият човек.

— М'ого съм 'и за'зълен, госп'ине — каза пострадалият.

— Няма защо.

— 'яма ли 'а пий'ем по е'но?

— Друг път, друг път.

Тримата мъже напуснаха ресторанта и тълпата се изнiza през вратите в тясната уличка. Управителят заведе полицая до стълбите, за да огледа местопроизшествието. И двамата бяха на мнението, че човекът трябва да е стъпил накриво. Посетителите се върнаха при тезгяха, а един келнер се зае да заличи следите от кръв по пода.

Като навлязоха в улица „Графтън“, Пауър изсвири на една двуколка. Пострадалият измърмори нещо, като се мъчеше да говори по-ясно.

— М'ого съм 'и за'зълен, госп'ине. 'ярвам, че пак ще се 'идим. 'азвам се Кърнан.

Беше донякъде изтрезнял от падането и начеващата болка.

— За нищо — рече младият човек.

Стиснаха си ръцете за сбогом. Кърнан бе натоварен в двуколката и докато Пауър даваше наредждания на файтонджията, той благодари на младия човек и му каза колко съжалява, задето не са могли да се чукнат по случай запознанството.

— Друг път — каза младият човек.

Колата потегли към „Уестморландска“. Когато мина кран Парагодството, часовникът му показваше девет и половина. Бълсна ги остьр източен вятър, задухал откъм устието на реката. Кърнан се бе свил на две от студ. Приятелят му го попита как е станало произшествието.

— 'е мо'а 'а го'оря — отвърна той. — Прехапал съм си ези'a.

— Покажи.

Пауър се провеси над колелото на двуколката и се взря в устата на Кърнан, но нищо не можа да види. Запали клечка кибрит и като я пазеше с длан, пак надзърна в устата, покорно отворена от Кърнан. Двуколката се клатушкаше и отвяваше пламъчето на кибрита ту към едната, ту към другата страна на зиналата уста. Зъбите и венците на долната челюст бяха покрити със съсирана кръв и като че ли малко парченце от езика бе отхапано. Кибритът угасна.

— Грозна работа — рече Пауър.

— Ба, 'ищо ми 'яма — каза Кърнан, затвори уста и вдигна яката на мръсното си палто.

Кърнан беше търговски пътник от старата школа, който вярваше в достойнството на тая професия. Никога не го бяха виждали в града без що-где приличен цилиндър и гамashi. Това са благодатни подробности от тоалета, казваше Кърнан, с тях човек винаги може да хване око. Той следваше традицията на своя Наполеон, великия Блакуайт, спомена за когото често възкресяваща с възпяване в легенди и подражателство. Съвременните търговски методи го бяха пощадили само дотам, че да му оставят една канторка на улица „Кроу“ с изписани върху транспаранта на прозореца името на фирмата му и адреса й — Лондон, Е. С. Върху полицата в малката стая бе строен в боен ред цял батальон тенекиени кутии за чай, а на масата пред прозореца стояха четири-пет порцеланови купи, обикновено наполовина пълни с някаква тъмна течност. От тия купи Кърнан дегустираше разни чайове. Отпиваше по гълтка, поемаше я в устата, навлажняваше с нея небцето си после я изплюваше зад решетката на камината. След това замислено преценяваше.

Пауър, много по-млад човек, бе на служба в Дирекция на полицията в Дъблин. Кривата на неговия обществен възход се пресичаше с кривата на упадъка на приятеля му, но упадъкът на Кърнан бе отчасти смекчен от обстоятелството, че някои от приятелите му, които го познаваха от времето на най-големите му успехи, все още го тачеха като личност. Пауър бе един от тия приятели. С необяснимите си дългове той бе станал пословичен сред своите познати: беше приятен млад бонвиван.

Колата спря пред малка къща на улица „Гласневин“ и Кърнан, подкрепян, се прибра вкъщи. Жена му го настани в леглото, а в това време Пауър седеше долу в кухнята и разпитваше децата в кое

училище ходят и до кой учебник са стигнали. Децата — две момичета и едно момче — се възползваха от безсилието на баща си и отсъствието на майка си и започнаха всякакви маймунджилъци с него. Държането и езикът им го изненадаха и озадачиха. Подир някое време госпожа Кърнан влезе в кухнята и възклика:

— На какво е заприличал! Сам ще си изяде главата някой ден и ще плати на попа! Запил се е още от петък.

Пауър си даде труд да ѝ обясни, че самият той не е виновен и че по една случайност бил там. Като си припомни миротворствата на Пауър при честите им кавги и многото малки, но навременни заеми, които им бе давал, госпожа Кърнан рече:

— Ма защо ми го казвате, господин Пауър, знам, че сте му приятел, не като ония, с които се влачи. Те го коткат само докато има парици в джоба, отделят го от жена и от деца. Хубави приятели! Ех, да знам само с кой е бил тая вечер!

Пауър поклати глава безмълвно.

— Много се извинявам — продължи тя, — ма нямам нищо да ви почерпя. Но почакайте само, ей сегичка ще пратя някое от децата до Фогърти на ъгъла.

Пауър стана.

— Чакахме го тая вечер с парите, ама на него идва ли му наум, че има дом и семейство?

— Нищо, госпожо Кърнан — подзе Пауър, — ще го убедим да започне нов живот. Да, ще приказвам с Мартин. Ако има някой да свърши работа, това е той. Ще дойдем с него подир някоя вечер и ще поговорим.

Тя го изпрати до вратата. Файтонджията потропваше с крака надолу по плочника и размахваше ръце да се постопли.

— Много мило, че го доведохте — рече тя.

— Моля, моля — каза Пауър.

Той се качи в двуколката. Когато потеглиха, сне шапката си и весело ѝ махна.

— Ще направим друг човек от него — рече той. — Лека нощ, госпожо Кърнан.

Госпожа Кърнан изпроводи с недоумяващи очи колата, докато тя се скри от погледа. Сетне се обърна, влезе си вкъщи и изпразни

джобовете на мъжа си.

Тя бе дейна, практична жена на средна възраст. Неотдавна бе отпразнувала сребърната им сватба и бе възобновила близостта със съпруга си, като игра валс с него под акомпанимента на Пауър. В ония дни, когато я ухажваше, Кърнан ѝ се бе сторил доста галантен кавалер. Тя и до днес се затичваше до входа на църквата, когато съобщаваха за някоя сватба, и зърнеше ли брачната двойка, с живо удоволствие си спомняше как бе излязла от църквата „Витлеемска звезда“ в Сандимаунт, под ръка с един весел, кръвен мъж, фракът му като излян, с резедав панталон, небрежно понесъл в ръка цилиндър. Подир три недели съпружеският живот ѝ се бе сторил тягостен, а по-късно, когато започна да ѝ се струва непоносим, тя стана майка. Грижите на майка на семейство не бяха непреодолими за нея и цели двадесет и пет години тя бе водила умно и пестеливо домакинството на своя съпруг. Двамата ѝ големи синове бяха вече стъпили на крака. Единият работеше в галантериен магазин в Глазгоу, другият беше чиновник в кантората на търговец на чай в Белфаст. Те бяха добри синове, пишеха редовно и понякога изпращаха пари вкъщи. Другите деца още ходеха на училище.

На следния ден Кърнан изпрати писмо в кантората и остана да лежи. Тя му приготви бульон и здравата го нахока. Приемаше честите му пиянства като лошото време, предано го лекуваше, щом се разболееши, и винаги го караше да закуси сутрин. Имаше и по-лоши съпрузи. Не бе вдигал ръка срещу нея, откак момчетата бяха порасли, и тя знаеше, че той ще отиде чак до другия край на улица „Томас“, за да приеме и най-дребна поръчка за фирмата си.

Две вечери по-късно приятелите му дойдоха да го видят. Тя ги отведе горе в спалнята му, където въздухът бе пропит с телесната му миризма, и им предложи столове до камината. Езикът на Кърнан, доста сприхав през деня поради болките, сега стана по-вежлив. Потърпевшият седеше приповдигнат в леглото, опрян на възглавници, и с бледата си червенина подпухналите му бузи бяха като горещи въглени. Той се извини пред гостите си за безредието в стаята, но в същото време гледаше някак гордо, с гордостта на ветеран.

Той изобщо не подозираше, че е жертва на заговор, който приятелите му — господата Кънингам, Маккой и Пауър — бяха разкрили на госпожа Кърнан в гостната. Оригиналното хрумване бе на

Пауър, но осъществяването му бе възложено на Кънингам. Кърнан бе от протестантско семейство и макар да бе приел католическата вяра по време на сватбата си, цели двадесет години бе стоял извън лоното на църквата. Освен това обичаше да се заяжда с католиците.

Кънингам бе тъкмо човекът за такава работа. Той беше повъзрастен колега на Пауър. Собственият му семеен живот не беше много щастлив. Хората му съчувстваха — знайно бе, че жена му не е свят и е непоправимо впиянчена. Шест пъти бе обзвеждал дома си. И всеки път тя бе залагала мебелите от негово име.

Всеки уважаваше бедния Мартин Кънингам. Беше много здравомислещ човек, влиятелен и умен. Тоя тънък познавач на човешката природа бе изострил като бръснач вродената си проницателност от дългогодишен допир с полицейските съдилища и чести потапияния във философските води. Беше доста начетен. Приятелите му се вслушваха в неговото мнение и намираха, че в лице прилича на Шекспир.

Когато изложиха заговора пред нея, госпожа Кърнан рече:

— Оставям всичко във ваши ръце, господин Кънингам.

След четвърт век брачен живот тя вече не хранеше много илюзии. За нея религията беше навик и тя не мислеше, че човек на годините на съпруга ѝ ще може значително да се промени, преди да умре. Склонна бе да вижда в злополуката му пръст божи и ако не се боеше, че ще се покаже кръвожадна, би казала на господата, че езикът на Кърнан няма много да пострада от мъничко скъсяване. Кънингам обаче бе човек на място; а религията си е религия. Планът можеше и да не помогне, но във всеки случай нямаше и да навреди. Нейната вяра не беше екзалтирана. Тя вярваше, че Светото сърце Христово е най-полезната католическа светиня, и одобряваше тайнствата. Но вярата ѝ не прекрачваше границите на кухнята и в краен случай би повярвала както в Духа светаго, така и в таласъма.

Господата подеха разговор за произшествието.

Кънингам каза, че бил чувал за подобен случай. Някакъв седемдесетгодишен мъж си бил отхапал парче от езика по време на епилептичен припадък, но езикът отново израснал, и то така, че никой не могъл да открие следа от прехапването.

— Аз не съм на седемдесет — каза болният.

— Боже опази! — рече Кънингам.

— Вече не боли, нали? — запита Маккой. Някога Маккой бе бил доста известен тенор.

Съпругата му, навремето си сопрано, още даваше на деца уроци по пиано срещу скромно възнаграждение. Линията на живота му не бе представлявала най-късото разстояние между две точки и за кратки периоди му се бе налагало да понапрегне ума си, за да свърже двата края. Работил бе като чиновник в железниците, като рекламен агент за „Айриш таймс“ и „Общоградски вести“, търговски пътник с комисиона при една каменовъглена компания, частен детектив и чиновник в канцеларията на помощник полицейския началник, а от скоро бе станал секретар на градския съдебен следовател. Новата му длъжност го караше да проявява професионален интерес към случая с Кърнан.

— Да боли? Немного — отвърна Кърнан. — Но ми се гади! Имам чувството, че аха-аха ще повърна.

— Това е от преливане — категорично заяви Кънингам.

— Не — рече Кърнан. — Май се простудих в колата. Нещо все ми лази по гърлото, храчка или...

— Секрет — каза Маккой.

— Все иде тъй, някак отдолу, в гърлото ми, гадна работа!

— Да, да — рече Маккой, — това е от гръденния кош.

Той изгледа предизвикателно господата Кънингам и Пауър. Кънингам бързо кимна няколко пъти, а Пауър рече:

— Както и да е, всичко е добре, щом свършва добре.

— Много съм ти задължен, стари друже — рече болният.

Пауър махна с ръка.

— Ония двамцата, с които бях...

— Кои бяха? — запита Кънингам.

— Някакъв младок. Не му зная името. Дявол го взел, как му беше името? Едно такова дребно, с рижа коса...

— И кой още?

— Харфърд.

— Хм! — промърмори Кънингам.

Щом Кънингам направеше подобна забележка, хората край него се смълчаваха. Известно бе, че говорещият разполага с тайни източници на информация. В случая междуметието имаше морално предназначение. Понякога този Харфърд се включваше в малка

доброволна част, която неделя подир обед напускаше центъра на града с цел да се добере колкото се може по-скоро до някоя кръчма в покрайнините, където волонтираните надлежно се обявяваха за bona-fide туристи^[2]. Ала спътниците му никога не можеха да му простят неговото потекло. Той бе започнал кариерата си като невзрачен финансист с печалби от лихвоимство за сметка на заемоискателите — работници. По-късно бе станал съдружник на някой си Голдберг, дебел и нисък господин от популярна банка „Лифи“. Макар да бе приел само нравствения кодекс на евреите, неговите другари католици, които често си патеха от принудителните му вземания, било лично, било по делегация, с озлобление го наричаха ирландски чифутин и простак и съзираха пръста на провидението в малоумния му син. При други случаи си спомняха добрите му качества.

— Чудя се къде ли е могъл да се дене! — каза Кърнан.

Искаше му се подробностите около произшествието да останат в сянка. Искаше му се приятелите му да мислят, че е станала някаква грешка, че той и Харфърд са се разминали. Но приятелите му добре познаваха навиците на Харфърд, щом седне да пие, и запазиха мълчание. Пауър повтори:

— Всичко е добре, щом свършва добре.

Кърнан веднага смени темата.

— Оня доктор излезе добро момче — рече той. — Ако не беше той...

— Да, ако не беше той — подзе Пауър, — можеха да ти лепнат седем дена без право да избираш между глоба и затвор.

— Да, да — каза Кърнан, мъчейки се да си припомни някои неща. — Сега си спомням, че имаше някакъв полицай. Изглеждаше разбрано момче. Изобщо как стана тая работа?

— Стана затуй, че се беше натаралянкал — мрачно рече Кънингам.

— Тъй си е — също така мрачно каза Кърнан.

— Ти да не си подкупил полицая да мълчи, Джак? — каза Маккой.

Пауър не обичаше да се обръщат към него на малко име. Той не беше надут, но не можеше да забрави, че неотдавна Маккой бе предприел истински кръстоносен поход в търсене на чанти и куфари, за да създаде на госпожа Маккой легенда за някакво турне в

провинцията. Негодуваше не само защото го бяха изтормозили, но повече срещу подобно долнопробно мощеничество. Ето защо отговори на въпроса така, сякаш го бе задал Кърнан.

Разказът възмути Кърнан. Той имаше остро гражданско чувство, искаше да живее във взаимно уважение със своя град и негодуваше срещу всяко оскърбление от ония, които наричаше селяндури.

— Затова ли плащаме общински данъци? — попита той. — За да хрантушим и обличаме тия дървеняци... Ами да, такива са.

Кънингам се засмя. Той беше полицейски служител само през работно време.

— Какви други могат да бъдат, Том? — рече той. Подражавайки на гърления селски говор, той каза със заповеднически тон:

— Нумер шеесе и пети, земи си зелето!

Всички се засмяха. Маккой искаше на всяка цена да се включи в разговора и се престори, че никога не е чувал тоя виц. Кънингам каза:

— Разправят, значи, че в казармата, дето ги събират тия селски дангалаци с глас като бурия, през новобранството, на вечеря фелдфебелът ги строява покрай стената и кара всеки да си държи чинията. Пред себе си, значи, има някакъв змейски казан със зеле и някакъв змейски черпак — бере по лопата! Гребва той пълен черпак зеле и го запраща през помещението, а ония сиромаси трябва да го ловят в чиниите: *Нумер шеесе и пети, земи си зелето!*

Всички пак се разсмяха, но Кърнан все още негодуваше. Каза, че щял да пише до вестника.

— Тия яхуси^[3], дето идат тука — подзе той, — си мислят, че могат да мачкат хората. Няма защо да ти обяснявам, Мартин, що за стока са.

Кънингам се съгласи, но с известна уговорка.

— По цял свят е така — рече той. — Има ги всякакви. Има ги добри, има ги и лоши.

— Добре де, съгласен, има и свестни — каза Кърнан удовлетворен.

— Най-добре да си нямаш вземане-даване с тях — рече Маккой.
— Тъй мисля аз.

Госпожа Кърнан влезе в стаята, постави на масата един поднос и рече:

— Заповядайте, господа.

Пауър стана, за да изпълни задължението на домакин, и ѝ предложи стола си. Тя отклони поканата и рече, че гладела долу, сетне си смигна с Кънингам зад гърба на Пауър и се накани да излезе. Съпругът ѝ се обади:

— А нямаш ли нещичко за мене, мила?

— За тебе ли? Един с опакото на ръката за тебе! — язвително рече госпожа Кърнан.

Съпругът ѝ викна по нея:

— Нищо ли за милото на мама?

Той направи такава смешна физиономия и тъй си преправи гласа, че разпределението на бутилките бира бе съпроводено с всеобщо веселие.

Господата пиха, сетне оставиха чаши на масата и се смълчаха. После Кънингам се обърна към Пауър и му подхвърли:

— Четвъртък вечер беше, нали тъй, Джак?

— Да, в четвъртък — каза Пауър.

— Отлично — тутакси отвърна Кънингам.

— Можем да се срещнем в бара на Маколи — добави Маккой. —

Там е най-удобно.

— Само да не закъсняваме — сериозно рече Пауър, — сто на сто ще е претъпкано.

— Тогава в седем и половина — предложи Маккой.

— Отлично! — каза Кънингам.

— И тъй, седем и половина при Маколи!

Настъпи кратко мълчание. Кърнан чакаше да види дали приятелите му ще го посветят. После запита:

— Какво сте намислили?

— А, нищо особено — каза Кънингам. — Имаме една дребна работа в четвъртък.

— Операта, а? — запита Кърнан.

— Не, не — уклончиво каза Кънингам. — Една съвсем дребна... духовна работа.

— Аха — рече Кърнан.

Отново настъпи мълчание. Сетне Пауър без заобикалки заяви:

— Ще ти кажа, Том: истината е, че отиваме на духовни упражнения.

— Точно така — каза Кънингам. — Джак и аз, а и Маккой сме решили да обърнем нова страница.

Той произнесе тая метафора с простодушна решителност и насърчен от собствения си глас, продължи:

— Какво да ти кажа, като ни гледаш какви сме — тайфа негодници, от първия до последния. Така си е, от първия до последния — кисело прибави той, сетне се обърна към Пауър: — Признай си!

— Признавам — каза Пауър.

— И аз си признавам — каза Маккой.

— Тъй че ще идем заедно да се очистим от греховете — рече Кънингам.

Изведнъж, сякаш осенен от някаква мисъл, той рязко се извърна към болния и рече:

— Знаеш ли какво ми хрумна, Том? Защо не вземеш да дойдеш с нас — таман си нямахме четвърти за карето.

— Добре си го намислил — рече Пауър. — Ще отидем заедно.

Кърнан мълчеше. Предложението почти нищо не му говореше, но схванал, че някакви духовни инстанции са на път да се занимаят с делата му, той реши, че личното му достойнство повелява да прояви малко упоритост. Дълго време слушаше с някаква спокойна неприязън разговора на приятелите си за йезуитите, без сам да взима участие в него.

— Нямам много лошо мнение за йезуитите — намеси се той най-сетне. — Те са образован орден, а мисля, че и намеренията им са добри.

— Те са най-великият орден в църквата, Том — въодушевено подзе Кънингам. — Генералът на йезуитите иде на първо място след папата^[4].

— Нямат грешка — рече Маккой, — ако искаш да свършиш работа без шинтири-минтири, потърси йезуитите. Тия приятели пипат навсякъде. Например такъв случай...

— Йезуитите са прекрасни хора — каза Пауър.

— Има нещо удивително в техния орден — каза Кънингам. — Всички други монашески ордени рано или късно е трябвало да бъдат реформирани, а орденът на йезуитите нито веднъж не е бил реформиран. Никога не е западал.

— Тъй ли? — запита Маккой.

— Факт — рече Кънингам. — Черно на бяло е в историята^[5].

— Ами вижте им църквата — каза Пауър. — Вижте какво паство имат.

— Хората с положение все при йезуитите ходят — каза Маккой.

— Така си е — каза Пауър.

— Затова ми харесват — рече Кърнан. — И не са невежи и самонителни като някои от бялото духовенство.

— Всички са свестни хора — каза Кънингам, — всеки посвоему. Ирландското духовенство го тачат по цял свят.

— Точно така — каза Пауър.

— Не е като поповете в Европата — рече Маккой, — само срамят сана!

— Може би си прав — поомекна Кърнан.

— Прав съм, ами как — каза Кънингам. — Да не съм от вчера? От друго ако не, от хора разбирам!

Господата пак пиxa поред на номерата. Кърнан като че претегляше нещо наум. Беше развлнуван. Той имаше високо мнение за Кънингам, който според него умееше да чете и душите, и лицата на хората. И попита за подробности.

— Най-обикновени духовни упражнения, знаещ. Отец Пърдън^[6] ги ръководи. Само за търговци, драги.

— Той няма да е много строг с нас, Том — убедително рече Пауър.

— Отец Пърдън ли? Отец Пърдън? — рече болният.

— Ти сигурно го знаеш, Том — решително рече Кънингам. — Добряк и веселяк! И той е по живота като нас.

— А... да. Мисля, че го познавам. Червендалест, висок.

— Тъкмо.

— Я ми кажи, Мартин... бива ли го като проповедник?

— Нине... не става дума тъкмо за проповед, знаеш. То си е нещо като приятелски разговор, значи, най-делово.

Кърнан размишляваше. Маккой рече:

— Отец Том Бърк, него си го биваше!

— Ex, отец Том Бърк^[7] — каза Кънингам, — роден оратор беше. Чувал ли си него, Том?

— Дали съм го чувал! — жегнато рече болният. — Оставаше и да не съм...

— И все пак казват, че не бил кой знае какъв богослов — забеляза Кънингам.

— Тъй ли? — попита Маккой.

— Не бе, не че му имаше нещо, знаеш. Само че понякога, казват, не проповядвал напълно в доклада.

— Ex!... Той беше прекрасен човек — каза Маккой.

— Слушах го веднъж — продължи Кърнан. — Сега не си спомням темата на беседата му. Крофтън и аз бяхме в... партера, абе как се викаше...

— В кораба — рече Кънингам.

— Тъй де, отзад, до вратата. Не помня сега за какво... Аха, беше за папата, за покойния папа. Добре си спомням. Честна дума, страшен беше! Какъв стил! Какъв глас! Господи, какъв глас имаше! Нарече го *Ватиканският затворник*^[8]. Спомням си, Крофтън ми каза на излизане...

— Крофтън ли, нали е оранжист^[9]? — попита Пауър.

— Как да не е! — отвърна Кърнан. — Оранжист и половина, но адски свестен човек. Влязохме при Бътъни на улица „Мур“ и, честна дума, действително се развълнувах, светата истина ви казвам, и много добре си спомням какво ми рече: Кърнан, вика, *ние се кланяме пред различни олтари, но вярата ни е една и съща*. Хубаво го каза, дяволът.

— Има нещо вярно в това — каза Пауър. — Протестантите идваха на тумби да го слушат.

— Между нас кой знае каква разлика няма — рече Маккой. — И те, и ние вярваме в...

Той се поколеба за миг.

— ... в Спасителя. Само че те не вярват в папата и в Божията майка...

— Но, разбира се — спокойно и с тежест каза Кънингам, — нашата вяра е единствената истинна вяра, старата, изконна вяра.

— Съмнение няма в това — въодушевено рече Кърнан.

Госпожа Кърнан се показа на вратата и доложи:

— Дошъл ти е гост!

— Кой?

— Господин Фогърти.

— А, влизай, влизай!

В осветената част на стаята се появи бледо овално лице. Извитите му руси вежди, сключени над чифт приятно учудени очи, повтаряха извивката на увисналите му руси мустаци. Фогърти беше дребен бакалин. Навремето бе държал пивница в центъра на града, но фалира, тъй като финансите му позволяваха да работи само със спиртовари и пивовари второ качество. После отвори малък дюокян на улица „Гласневин“, където, както се самооблъщаваше, изисканите му обноски щели да му спечелят благоразположението на домакините от квартала. Държеше се любезно, галеше малчуганите и изтъкваше книжовния си говор. Не можеше да се каже, че е необразован.

Фогърти бе донесъл и подарък, четвъртинка отлично уиски. Той вежливо се осведоми за здравето на Кърнан, оставил подаръка си на масата и седна на равна нога с останалите от дружинката. Кърнан оцени по достойнство подаръка, още повече че помнеше малката сметка, която имаше да урежда при Фогърти. Той рече:

— Винаги съм бил сигурен в тебе, стари момко. Хайде. Джак, действай!

Пауър пак влезе в ролята на домакин. Изплакна чашите и разля по малко на петимата. Разговорът получи нов стимул. Фогърти, седнал на ръба на стола, слушаше с особено внимание.

— Папа Лъв XIII^[10] — каза Кънингам — беше едно от светилата на епохата. Голямата му идея беше, както знаете, обединението на западната и източната църква. Това бе целта на живота му.

— Често съм слушал да казват, че бил един от най-культурните хора в Европа — рече Пауър. — Искам да кажа, независимо от това, че е бил папа.

— Несъмнено — каза Кънингам. — Ако не и най-культурният. Неговият девиз, нали знаете, беше *Lux върху lux* — Светлина върху светлината^[11].

— Не, не — нетърпеливо го прекъсна Фогърти. — Мисля, че тук грешите. Беше *Lux в tenebris*, струва ми се — Светлина в мрака.

— Ами да — каза Маккой, — *tenebrae*.

— Прощавайте — решително рече Кънингам. — Девизът беше *Lux върху lux*. А девизът на предшественика му, Пий XIX^[12], е *Crux върху crux* — или *Кръст върху кръста* — и това показва разликата между двамата папи.

Всички се съгласиха с извода. Кънингам продължи:

— Папа Лъв, значи, беше голям учен и поет.
— И колко силни черти! — каза Кърнан.
— Да — рече Кънингам. — Пишеше стихове на латински.
— Нима? — учуди се Фогърти.

Маккой със задоволство отпи от уискито и одобрително поклати глава:

— Това не е шега работа, вярвайте ми.
— Кой ще учи такива работи в нашето сиромашко училище, Том — подзе Пауър, последвал примера на Маккой.
— Не един свестен човек е ходил в сиромашко училище с парче торф под мишницата — поучително рече Кърнан. — Старата система си беше най-добра: здраво образование, честно и почтено. Никакви модни глупости.
— Съвсем вярно — отвърна Пауър.
— И никакви разточителства — добави Фогърти. Той натърти думата и мрачно отпи от чашата си.
— Помня, четох някога — каза Кънингам, — че едно от стихотворенията на папа Лъв е за фотографията — на латински, разбира се^[13].
— За фотографията! — възклика Кърнан.
— Да — каза Кънингам. Той отпи от чашата си.
— Голяма работа е фотографията, като си помислиш — подзе Маккой.
— Да, разбира се — каза Пауър, — на великите умове е дадено прозрение в нещата.

— Както казва поетът: *Умът велик граничи с лудостта*^[14] — каза Фогърти.

Кърнан изглеждаше смутен. Той се насили да си припомни някой заплетен въпрос от протестантското учение и накрая се обърна към Кънингам.

— Кажи ми. Мартин — подзе той, — нали някои от папите — е, не сегашният, разбира се, нито предшественикът му, а някои от старите папи, — не бяха ли... как да кажа... не съвсем... изрядни?

Настъпи мълчание. Кънингам рече:

— Е да, разбира се, имало е и негодници сред тях... Друго е по-удивително. Нито един папа, дори най-големият пияница, дори най...

отчаяният обесник, никой никога не е проповядвал *ex cathedra*^[15] — никаква ерес. Не е ли удивително наистина?

— Така си е — рече Кърнан.

— Да. Защото, когато папата говори *ex cathedra*, той е непогрешим.

— Да — потвърди Кънингам.

— *Ex*, знам за непогрешимостта на папата. Спомням си, като бях по-млад... или пък беше...

Фогърти го прекъсна. Той взе бутилката и почна да разлива в чашите. Като видя, че уискито няма да стигне за всички, Маккой се отказал под предлог, че още не си го е допил. Другите запротестираха, но приеха. Уискито се лееше в чашите леко като интермецо.

— Какво беше почнал да разправяш, Том? — запита Маккой.

— Булата за папската непогрешимост беше най-великото събитие в историята на църквата — каза Кънингам.

— Как стана тая работа, Мартин? — запита Пауър. Кънингам вдигна два дебели пръста.

— В свещения съвет на кардиналите, архиепископите и епископите имало двамина „против“, а всички останали били „за“. Целият съвет бил единодушен освен тия двамата. Не! Не искали и да чуют!

— Ха! — възклика Маккой.

— Тия били един немски кардинал на име Долинг... или Доулинг^[16]... не...

— Ще имаш да вземаш, Доулинг не е никакъв немец — засмя се Пауър.

— Добре де — тоя велик немски кардинал, значи, все едно как му е името, бил единият, а другият бил Джон Макхейл.

— Какво? — възклика Кърнан. — Да не е Джон Туамски?^[17]

— Убеден ли сте в това? — колебливо запита Фогърти. — Аз мислех, че е някой италианец или американец^[18].

— Джон Туамски — повтори Кънингам, — той беше.

Той отпи от чашата си и другите господа последваха примера му. Сетне продължи:

— Събрали се, значи, кардиналите, епископите и архиепископите от всички краища на света, а тия двамата така упорствали, че перушина хвърчала. Докато накрая сам папата се надигнал и *ex*

cathedra обявил непогрешимостта на папата за църковна догма. В същия миг Джон Макхейл, който толкова се опъвал, станал на крака и извикал с лъвски глас: *Credo!*

— Вярвам — рече Фогърти.

— *Credo!* — повтори Кънингам. — Показал колко била силна вярата му. Подчинил се в мига, когато папата си казал думата.

— А какво станало с Доулинг? — запита Маккой.

— Немският кардинал не се подчинил. Напуснал църквата.

Величественият образ на църквата в думите на Кънингам завладя слушателите му. Дълбокият му и дрезгав глас, произнесъл словото на вяра и подчинение, ги бе изпълнил с трепет. И когато госпожа Кърнан влезе в стаята, като си бършеше ръцете, тя попадна в тържествена атмосфера. Без да наруши мълчанието, тя се облегна на задната табла на кревата.

— Веднъж видях Джон Макхейл — каза Кърнан — и няма да го забравя, доде съм жив.

Той се обърна към жена си за потвърждение.

— Често съм ти разправял, нали?

Госпожа Кърнан кимна.

— Беше при откриването на паметника на сър Джон Грей^[19]. Едуард Дуайър Грей държеше реч и дрънкаше врели-некипели, а онова дръпнато старче, архиепископът, го стрелкаше изпод вежди като къдели.

— Господи! — възклика той после с обичайното си изражение.

— Не съм виждал друг човек с такъв поглед. Очите му все едно казваха: *Знам те колко чиниш, момче.* А погледът му — ястrebов!

— Никой от Греевците не струва пукнат грош — каза Пауър.

Пак настъпи мълчание. Пауър се обърна към госпожа Кърнан и рече внезапно развеселен:

— И тъй, госпожо Кърнан, решили сме да направим ей тоя ваш мъж добър, благочестив, набожен и богообоязлив римокатолик.

Той обгърна с ръка всички присъстващи.

— Всички заедно ще идем на духовни упражнения и ще изповядаме греховете си, а сам бог знае колко ни е нужно това.

— Нямам нищо против — рече госпожа Кърнан и се усмихна малко плахо.

Тя реши, че ще е по-разумно да прикрие задоволството си, затова рече:

— Съжалявам горкия свещеник, който ще трябва да чуе твоите приказки.

Изражението на Кърнан се промени.

— Ако не му се харесат — рече той направо, — може да си... гледа работата. Аз само накратко ще му разкажа за злочестините си. Не съм чак толкова грешен я...

Кънингам на часа се намеси:

— Всички ще се отречем от дявола — рече той. — Всички заедно, без да забравяме козните и съблазните му.

— Махни се от мен, сатана! [20] — рече Фогърти, като се смееше и поглеждаше другите.

Пауър не продума. Той чувстваше, че инициативата бе изцяло иззета от ръцете му. Но по лицето му се изписа задоволство.

— Чисто и просто трябва да застанем прави със запалени среши в ръце и да подновим обещанията на кръстниците ни — каза Кънингам.

— Само гледай да не забравиш свещта, Том — рече Маккой.

— Как? — каза Кърнан. — Свещ ли ще трябва да държа?

— Е да — каза Кънингам.

— Не, дявол да го вземе! — усети се Кърнан. — Само тая няма да я бъде. Ще сторя всичко, както му е редът. И упражненията, и изповедта, и... всичко останало. Но... никакви среши! Всичко друго, само свещи не!

Той заклати глава с театрална тържественост.

— Хубава работа! — каза жена му.

— Всичко друго, само свещи не! — пак отсече Кърнан, почувстввал, че е направил впечатление на слушателите си, и продължи да клати глава насам-натам. — Свещи, светила — това да не е градинско увеселение.

Всички се засмяха от сърце.

— Взехте си белята с тоя добър католик! — рече жена му.

— Никакви свещи! — упорито повтори Кърнан. — Никакви такива!

.....

Напречният кораб на йезуитската църква на улица „Гарднър“ беше почти пълен, но през страничните двери все още прииждаха господа и водени от послушника, пристъпваха на пръсти по пътеките между редовете, докато намерят свободно място. Всички бяха облечени изрядно и с достолепие. Църковните полилеи хвърляха светлина върху море от черни дрехи и бели яки, тук-там разнообразено от карири сюртуци, върху тъмните колони от пъстър зелен мрамор и мрачните плащаници. Господата сядаха по пейките, приповдигнали панталоните си малко над коленете и положили шапките си далеч от опасност. Разполагаха се удобно и благочинно се взираха в мъничкото червеникаво пламъче, което блещукаше пред главния олтар.

На една от пейките близо до амвона седяха господата Кънингам и Кърнан. На пейка зад тях седеше сам Маккой, а на пейката зад него седяха господата Пауър и Фогърти. Маккой безуспешно се беше опитал да намери място до другите, а когато дружинката им се бе установила в шахматен ред, с петия по средата, той направи безуспешни опити да се пошегува^[21]. Шегите му обаче не бяха посрещнати добре и той замълча. Благоприличната обстановка оказваща влияние дори върху него и дори той започна да се поддава на религиозното настроение.

Кънингам шепнешком привлече вниманието на Кърнан към господин Харфърд, лихваря, който седеше малко по-далече, и към господин Фанинг, секретаря на избирателната комисия, който издигаше и сваляше кметовете на града и седеше сега под амвона, до един от новоизбраните градски съветници. Вдясно седеше старият Майкъл Граймс, собственик на три заложни къщи, и племенникът на Дан Хоган, кандидат за служба в кметството. Още по-напред седяха господин Хендрик, главният дописник на „Общоградски вести“, и бедният О'Карол, стар приятел на Кърнан, някога доста видна личност в търговския свят^[22]. Разпознавайки лицата на близки хора, Кърнан неусетно се почувства по-спокоен. Шапката му, прилично почистена от жена му, лежеше върху коленете му. Веднъж-дваж той издърпа с една ръка маншетите си, докато с другата притискаше леко, но здраво периферията на шапката си.

Внезапно на стъпалата към амвона се появи видимо мощна фигура, загърната в бял стихар. Тутакси богомолците се раздвишиха, заизваждаха носни кърпички и внимателно започнаха да коленичат

връз тях Кърнан последва примера. Фигурата на свещеника сега беше на амвона и стърчеше над парапета с две массивни трети, увенчани с едро червендалесто лице.

Отец Пърдън коленичи, извърна се към червеното огънче и като покри лице с ръце, започна да се моли. След малко разбули лице и се изправи. Богомолците също станаха и пак насядаха по пейките. Кърнан върна шапката си на предишното място връз коляното и насочи внимателно лице към проповедника. С широк заучен жест проповедникът отметна широките ръкави нарасото си и бавно обходи с поглед редиците от лица. После рече:

— Защото синовете на тоя век в своя род са по-досетливи от синовете на светлината. Прочее, придобийте си приятели с неправедно богатство, та кога умрете, те да ви приемат във вечните селения^[23].

Отец Пърдън разви текста със звучна кънтяща увереност. Това бил един от най-трудните пасажи в Светото писание за правилно тълкуване, каза той. Този пасаж можел да се стори на небрежливия слушател противен на високата нравственост, проповядана от Иисуса Христа. Но, каза на паството си той, тъкмо този текст му се сторил особено подходящ за напътствие на ония, чийто жребий бил да живеят в този свят, но все таки се мъчели да нямат обходата на светските луде. Това бил текст за хора с търговия, за хора с професия. Иисус Христос с божественото си разбиране на всяка немощ в нашето слабо човешко естество разбирал, че не всички имат призвание за посветен живот, че голямото множество от людете са принудени да живеят в света и до известна степен за света: и с тия свои слова Той желал да ни назидае, като ни даде за пример в живота на вярата тъкмо ония поклонници на Мамона, които измежду всички други най-малко се грижели за благото духовно.

Той каза на слушателите си, че тая вечер е дошъл не за да ги плаши, не да иска прекомерното, а като човек от света, дошъл да поговори с близките си. Дошъл бил да говори на търговци и щял да им говори търговски. Ако му било позволено да употреби метафората, рече, той бил техният духовен счетоводител; и искал всеки един от

слушателите му да разтвори тефтерите си, тефтерите на своя духовен живот, и да види излиза ли му балансът на съвестта.

Исус Христос не бил строг безчовечен господар. Той разбирал дребните ни слабости, разбирал несъвършенствата на бедната ни грехопокварена природа, разбирал изкушенията на този живот. Всички ние сме били изкушавани и всички от време на време сме поддавали; всички ние сме имали плътски съблазни и всички сме грешили. Само едно нещо щял да изиска от своите слушатели. И то било: да бъдат честни и чисти пред бога мъже. Ако сметките им излизали във всяко отношение, нека кажат:

— Ето, проверих сметките си. Сборът ми е точен.

Но ако — и това не било изключено — имало никакви несъответствия, нека признаят истината, нека бъдат откровени и кажат по мъжки:

— Ето, прегледах сметките си. Намерих тая и тая грешка. Но с божията благодат ще изправя и двете. Ще приведа в ред сметките си^[24].

---

[1] „Благодат“ е първата пълнокръвна изява на комическия гений и неподражаемото пародийно майсторство на Джойс, направили покъсно „Одисей“ книга, над която читателят се смее, както когато чете „Швейк“, по думите на Бrecht. Джойс построява разказа върху един от основните доктрини на християнството — учението за благодатта, свръхчествената спасителна сила, която извършва духовното възраждане на човека, — за да обхване в сатирата си цялата християнска идеология и римокатолическия църковен институт. Станислас Джойс отбелязва в спомените си, че брат му е замислил „Благодат“ по модела на „Божествена комедия“: „Падането на Кърнан по стъпалата към умивалнята е неговото слизане в Ада, стаята на болника е Чистилището, а църквата, където той и достовете му изслушват проповедта — Раят.“ Много от героите в разказа се появяват в „Одисей“. ↑

[2] На кръчмарите е било забранено да продават в неделя алкохол на местното население. ↑

[3] Човекоподобните същества от страната на конете в „Пътешествията на Гъливер“. ↑

[4] Орденът е организиран на военни принципи; генералът на ордена е *отговорен* само пред папата. ↑

[5] Думите на героя не отговарят напълно на истината. Орденът нееднократно е бивал атакуван по разни поводи и с течение на вековете е променил характера си. Речевата характеристика подсказва неблагонадеждността на категоричните твърдения. ↑

[6] Публичните домове в Дъблин са били разположени на улица „Пърдън“. ↑

[7] Доминикански монах — проповедник и писател. Бил е много популярен, защото води борба с опитите на известния викториански историк Фруд да фалшифицира истината за английското нашествие в Ирландия. ↑

[8] „Ватиканският затворник“ е прозвище на папа Пий IX; Лъв XIII също е смятал себе си за такъв, след като италианското правителство му отнема властта над Рим в 1870 г. ↑

[9] Оранжистите са протестантско политическо общество, основано в 1795, по-късно думата се прилага спрямо всеки проанглийски настроен ирландец или протестант. ↑

[10] Лъв XIII (1810–1903) се е ползвал с репутацията на много учен папа; консервативен в политическите и теологическите си възгледи. ↑

[11] Официално папите нямат такива девизи. С подобни фрази са обозначени 111-те приемници на папа Селестин II в приписаната на св. Малахия от Арма (XII в. книга „Пророчество за папите“: Лъв XIII — „Светлина в небето“, Пий IX — „Кръст от кръста“. Днес се смята, че книгата е мистификация, написана през XVI в. във връзка с борбите за папския престол, в подкрепа на един от претендентите. Грешките на Кънингам добре показват „начетеността“ му. ↑

[12] Пий IX (1792–1878) първоначално проявява реформаторски настроения, но след 1848 г. става краен реакционер. Непогрешимостта на папата е обявена по негово време. ↑

[13] Фотографията все още е била новост; стихотворението на Лъв XIII не се отличава с никакви художествени достойнства или „научни прозрения“. ↑

[14] Неточен цитат от английския поет Джон Драйдън, който парофразира Сенека. ↑

[15] Тогава доклада за непогрешимостта на папата е в сила. ↑

[16] Йохан Дъолингер не е бил кардинал, а немски теолог, отлючен от църквата, защото не приема папската непогрешимост. Не е участвал в свещения съвет. ↑

[17] Джон Макхейл, архиепископ Туамски, се е радвал на значителна популярност в страната, тъй като поддържа патриотичната кауза и ирландското селячество. Не е бил съгласен с папската непогрешимост, но без усилия приема решението на съвета. ↑

[18] Фогърти е по-близо до истината от Кънингам. При четвъртото заседание на съвета двама негови членове — епископите Ричо от Италия и Фицджералд от САЩ — гласуват против. След приключване на гласуването обаче и те приемат доклада. Джон Макхейл е намерил начин да не присъства на заседанието. ↑

[19] Ирландски патриот, протестант, поддръжник на движението за самоуправление.

Кърнан свъси вежди, сведе глава като разярен бик и се вторачи в жена си. ↑

[20] Мат., 16, 23. ↑

[21] Фигурата е символ на кръста и раните Христови. ↑

[22] Според първоначалния замисъл „Благодат“ е последният разказ от цикъла и неслучайно в църквата си дават среща герои, чиито имена са вече познати от предишни разкази. ↑

[23] Текстът е от притчата за неверния пристойник (Лук., 16, 8–9). Свещеникът внася многозначителни промени, напр. „та кога умрете“ вм. „та кога осиромашеете“. ↑

[24] Според римокатолицизма тайнствата действат и предават благодат по силата на извършеното действие, вярата и свободната воля на извършителя не са задължителни: нужно е само той да направи това, което прави църквата. ↑

МЪРТВИТЕ [1]

Лили, дъщерята на портиера, буквално остана без крака. Още невъвела един господин в малкия килер зад кантората на приземния етаж и още не поела балтона му, хъхрещият звънец на външната врата пак зазвъняваше и тя пак трябаше да хукне по празния коридор да въведе друг гост. Добре поне, че не трябаше да прислужва и на дамите — госпожица Кейт и госпожица Джулия се бяха погрижили за това и бяха превърнали банята на горния етаж в дамска тоалетна стая. Сега те бяха там, бъбреха, смееха се и се суетяха и през минута ходеха една до друга до перилата на стълбите, поглеждаха надолу и викаха Лили да питат кой е дошъл.

Годишният бал на сестрите Моркън бе винаги голямо събитие. На него идваха близки и далечни: роднини, стари семейни познати, съхористите на Джулия, ученици на Кейт, от вече порасналите, дори и някои от учениците на Мери Джейн. Loш бал не помнеха. Открай време, вече толкова години, всичко минаваше в безукорен стил: още откогато Кейт и Джулия след смъртта на брат им Пат напуснаха къщата в Стоуни Батър и взеха Мери Джейн, едничката си племенница, да живее с тях в големия мрачен дом на Ъшърс Айлънд, където наемаха горния етаж от господин Фулъм, житаря от партера. Да има, да няма, едно трийсет години бяха минали оттогава. Мери Джейн, в онния дни момиченце с късо рокле, сега бе главната опора на дома — нали бе органистка в църквата на „Хадингтън-роуд“. Тя бе завършила консерваторията и всяка година даваше концерт със свои ученици в Стария музикален салон. Много от учениците ѝ бяха от заможните семейства в Кингстън и Доки. Макар и доста стари, лелите ѝ също принасяха в семейния бюджет. Джулия и с посивели коси още бе първо сопрано в църквата „Адам и Ева“, а Кейт, твърде слабичка да тича насам-натам, даваше уроци за начинаещи на старото пиано в задната стая. Лили, дъщерята на портиера, им чистеше. Макар да живееха скромно, те държаха на храната; от всичко най-доброто: най-крехкото

филе, чай от три шилинга фунта и най-хубавата черна бира. Лили рядко грешеше в покупките и затова се погаждаше добре с господарките си. Вярно, придирчиви бяха, но какво толкова. Единственото, което не понасяха, беше да им се възразява.

Разбира се, имаше защо да са придирчиви в нощ като тая. При това отдавна минаваше десет, а от Габриел^[2] и жена му още нямаше ни вест, ни кост. На всичко отгоре те ужасно се бояха Фреди Мейлинс да не дойде на святкан. За нищо на света не биха допуснали някоя ученичка на Мери Джейн да го зърне в такова състояние — тогава бе много трудно да го обуздаят. Фреди Мейлинс винаги закъсняваше, но те недоумяваха какво е могло да забави Габриел и тъкмо това ги караше час по час да ходят до перилата на стълбите и да питат Лили дошли ли са Габриел и Фреди.

— Ах, господин Конрой — рече Лили на Габриел, когато му отвори вратата, — госпожица Кейт и госпожица Джулия вече губеха надежда. Добър вечер, госпожа Конрой.

— Нищо чудно — каза Габриел. — но те забравят, че жена ми губи три грешни часа, за да се облече.

Той стоеше на изтривалката и избръсваше снега от галошите си, а в това време Лили поведе жена му към подножието на стълбите и извика:

— Госпожице Кейт, дойде госпожа Конрой.

Кейт и Джулия веднага защъпуха надолу по тъмните стълби. И двете разцелуваха жената на Габриел, казаха, че сигурно е жива измръзнала, и я запитаха къде е Габриел.

— Ето ме, точен като пощенски влак, лельо Кейт! Качвайте се, идвам след вас — извика Габриел от тъмното.

Той продължи все тъй ревностно да изтърска снега от краката си, а в това време трите със смях се изкачиха горе и влязоха в дамската тоалетна стая. Тънки ивици сняг лежаха като къса наметка върху раменете на балтона му и като бомбета върху галошите му; и когато копчетата на балтона му се промушиха със скърцане през заледените от снега илици на дебелия вълнен плат, от гънките му лъхна хладният свеж въздух на външния студ.

— Пак ли вали сняг, господин Конрой? — запита Лили.

Тя бе влязла в килера пред него, за да му помогне да си свали балтона. Габриел се усмихна на трите срички, които бе дала на

презимето му, и я погледна. Беше тъничко, още неоформено девойче с бледо лице и сламеноруси коси. Светилният газ в килера я правеше още по-бледа. Габриел я помнеше от дете, когато тя седеше на най-долното стъпало на стълбата, гушнала парцалива кукла.

— Да. Лили — отвърна той, — и май пяла нощ ще вали.

Той погледна към тавана на килера, който се тресеше от стъпките и тропота на многото крака отгоре, заслуша се за миг в пианото, сетне пак погледна девойчето, което внимателно сгъваше балтона му на края на един от рафтовете.

— Кажи, Лили — подзе той с приятелски тон, — още ли ходиш на училище?

— Не, господине — отвърна тя. — Баре година има, откак не ходя.

— Тъй ли — весело рече Габриел, — тогава, струва ми се, скоро ще ходим на сватбата ти с твоето момче, а?

Девойчето го погледна бегло през рамо и рече с голяма горчивина:

— Това мъжете днеска са само лапацала и квото могат да използват.

Габриел се изчерви, сякаш разbral, че е постъпил грешно, и без да я поглежда, изхлузи галошите си и ревностно зачетка с шалчето лачените си обувки.

Той беше възпълен и висок млад мъж. Червенината по бузите му се плъзна чак до челото и се разля там в няколко безформени, бледоалени петна; а на безбрадото му лице неспокойно искряха излъсканите стъклца и позлатените рамки на очилата, скрили слаби и неспокойни очи. Черната му лъскава коса, вчесана на прав път, се спускаше зад ушите в два дълги кичура, които се бяха леко завили нагоре под вдълбнатината, оставена от шапката.

Придал гланц на обувките си, той се изправи и изопна жилетката, пристегнала дебелото му тяло, сетне бързо измъкна от джоба си монета.

— Слушай, Лили — рече той, като я пъхна в ръката ѝ, — наближава Коледа, нали? Ето... ето нещичко...

Той забърза към вратата.

— Ама как, господине! — викна девойчето и тръгна подир него.
— Наистина, господине, няма как да взема.

— Коледа! Коледа! — почти тичешком викна Габриел и я отпрати с ръка.

Като го видя до самите стълби, девойчето извика по него:

— Е, тогава благодарим, господине!

Той зачака края на валса пред прага на гостната, заслушан в шума на роклите, които докосваха вратата, и краката, които се тътреха по пода. Все още се чувстваше смутен от горчивия и внезапен отговор на девойчето. Тоя отговор го бе хвърлил в мрачни мисли и той се опита да ги разсее, като взе да оправя маншетите си и флангата на папийонката. Сетне извади от джоба на жилетката си малък къс хартия и прегледа бележките, които бе нахвърлил за речта си. Все още се колебаеше за стиховете от Робърт Браунинг, защото се боеше, че не са за слушателите му. Някой познат цитат от Шекспир или от „Напевите“^[3] щеше да свърши повече работа. Грубото тракане на мъжките токове и тътренето на подметките му напомняха колко повисоко стои от тях. Само щеше да стане смешен, като им цитира стихове, които те не биха могли да разберат. Можеше да си помислят, че парадира с образоването си. Щеше да събърка с тях точно така, както бе събъркал и с девойчето в килера. Беше взел неверен тон. Цялата му реч бе грешка, от началото докрай, пълен провал.

Точно тогава от дамската тоалетна стая излязоха лелите му и жена му. Лелите му бяха дребни, прости чко облечени старици, Леля Джулия беше малко по-висока. Косата ѝ, прибрана високо върху ушите, беше сива; също тъй сиво, но с по-тъмни сенки бе и едрото ѝ, отпуснато лице. Макар че бе пълничка и се държеше изправена, безизразните ѝ очи и полуотворена уста ѝ даваха вид на жена, която не знае къде е и закъде е тръгнала. Леля Кейт бе по-жива. В лице бе по-здрава от сестра си, но цялата в бръчки и гънки като съсухрена червена ябълка, докато косите ѝ, вчесани по същия старомоден начин, не бяха загубили цвета си на зрял лешник.

И двете топло разцелуваха Габриел. Той им беше любимият племенник, син на Елен, покойната им по-голяма сестра, която се бе омъжила за Т. Дж. Конрой от „Пристанищна управа“.

— Грета казва, че тая вечер нямало да се връщате с файтон в Мънкстън, Габриел — рече леля Кейт.

— Няма — рече Габриел и погледна жена си, — Миналата година ни излезе през носа, нали? Та не помниш ли, лельо Кейт, как се

простуди тогава Грета? Файтонът беше ветрилник и севернякът ни продуха нататък от Мериън. Хубава я свършихме! Грета я свали на легло.

При всяка негова дума леля Кейт строго се мръщеше и кимаше с глава.

— Прав си, Габриел, съвсем прав — рече тя. — Човек трябва да си пази здравето!

— Но ако остане на наша Грета — каза Габриел, — тя като нищо ще си иде пеш през снега чак вкъщи, стига да я пуснем.

Госпожа Конрой се засмя.

— Не му обръщай внимание, лельо Кейт — каза тя. — Той наистина може да извади душата на човек: или ще накара Том да си слага нощно време зелена козирка, като чете, или да вдига гирички, или ще принуди Ева да яде овесена каша. Бедното дете! А тя не може да я гледа!... Ах, няма даже и да се сетите какво ме кара да нося сега.

Тя звънко се засмя и хвърли бегъл поглед към съпруга си, чийто възхитени и щастливи очи се плъзнаха от дрехите върху лицето и косите ѝ. Двете лели също се засмяха от сърце, тъй като вечната загриженост на Габриел бе редовен повод за смях.

— Галоши! — рече госпожа Конрой. — Това е най-новото. Щом е мокро под краката, трябвало да си слагам галошите. Даже и тая вечер ме мъчеше да ги сложа, но този път не отстъпих. Остава да ми купи водолазен костюм!

Габриел сmutено се засмя и за успокоение опира връзката си, докато леля Кейт се преви почти на две от шегата, която много ѝ хареса. Усмивката скоро изчезна от лицето на леля Джулия и тъжните ѝ очи се насочиха към лицето на племенника ѝ. След малко попита:

— А какво е това галоши, Габриел?

— Джулия! — възклика сестра ѝ. — Боже мой, нима не знаеш какво е галоши? Носят се върху... върху обувките, нали Грета?

— Да — рече госпожа Конрой. — Едни такива, от гутаперча. Сега и двамата имаме по един чифт. Габриел казва, че на Континента всички ги носели.

— Ах, на Континента — измърмори леля Джулия и бавно закима с глава.

Габриел свърси вежди и сякаш малко поразърден, рече:

— Те не са нещо кой знае какво, но на Грета ѝ се струват много смешни, понеже, както казва, думата *галош* ѝ напомняла *сархош*.

— Но кажи ми, Габриел — тактично подзе леля Кейт, — ти естествено си се погрижил за стая. Грета каза...

— Всичко е уредено — отвърна Габриел. — Наех стая в „Грешъм“.

— Ами да, най-умното — каза леля Кейт. — А децата, не се ли тревожиши за тях, Грета?

— Е, за една нощ — рече госпожа Конрой. — Пък и Беси ще ги наглежда.

— Ами да — отново рече леля Кейт. — Блазе ти, че имаш момиче като нея, винаги ще си спокойна! А ей оная Лили, просто не знам какво я е прихванало напоследък. Не мога да я позная.

Габриел тъкмо се канеше да зададе някой и друг въпрос на тая тема, но тя внезапно спря да говори и се загледа подир сестра си, която се бе затирали надолу по стълбите и кривеше врат над пенилата.

— А сега кажете ми, моля — подзе тя почти раздразнено, — къде тръгна Джулия? Джулия! Джулия! Къде отиваш?

Джулия бе стигнала до първата площадка, но се върна и безизразно доложи:

— Фреди дойде.

В същия миг ръкоплясканията и бравурният финал на пианиста подсказаха, че валсът е свършил. Вратата на гостната се отвори и няколко двойки излязоха. Леля Кейт бързо дръпна Габриел настрана и му зашепна на ухото:

— Моля ти се, Габриел, съмкни се незабелязано долу да видиш в ред ли е и не го пускай горе, ако се е насвяткал. Сигурна съм, че се е насвяткал. Сигурна съм.

Габриел отиде до стълбите и нададе ухо над перилата. В килера говореха двама души. После той позна смеха на Фреди Мейлинс и шумно заслиза надолу по стълбите.

— Какъв късмет, че Габриел е тук — каза леля Кейт на госпожа Конрой. — Винаги съм по-спокойна, като е с нас... Джулия, заведи госпожица Дейли и госпожица Пауър да се подкрепят. Благодаря ви за прекрасния валс, госпожище Дейли! Чудесен бе за танц.

Висок човек със съсухreno лице, остри прошарени мустаци и мургава кожа излезе от гостната с партньорката си и рече:

— Може ли и ние да се подкрепим, госпожице Моркъм?

— Джулия — на часа рече леля Кейт, — погрижи се за господин Браун и госпожица Фърлонг. Заведи и тях с госпожица Дейли и госпожица Пауър.

— Аз ще се погрижа за дамите — каза Браун, като сви устни, тъй че мустасите му щръкнаха, и се усмихна с всичките си бръчки. — Знаете ли, госпожице Моркън, дамите държат за мене толкова, защото...

Той не довърши изречението и като видя, че леля Кейт е далече и не би могла да го чуе, веднага въведе трите млади дами в задната стая. В средата ѝ се намираха две квадратни маси, поставени една до друга, и връз тях леля Джулия и портиерът постилаха и изопваха голяма покривка. На бюфета бяха подредени блюда и чинии, чаши и купища ножове, вилици и лъжици. Горната част на затвореното пиано също служеше като бюфет за мезета и сладкиши. Двама млади мъже стояха в ъгъла и пиеха бира.

Браун поведе дамите си натам и на шега покани и трите да пийнат по чашка дамски пунш, горещ, силен и сладък. Ала те казаха, че никога не пият спиртни напитки, и той им отвори три шишета лимонада. Сетне подканни едното от младите мъже да се дръпне встрани, докопа гарафата уиски и си наля прилична чаша. Младите мъже го погледнаха с уважение как отпи, за да опита.

— С бога напред! — усмихнато рече той. — Лекарят ми го предписва.

Сбръканото му лице се разтегна в усмивка, а трите млади дами звънко се засмяха на шегата, като разлюляха тела и закършиха рамене. Най-смелата каза:

— О, сигурна съм, господин Браун, че докторът нищо такова не ви е предписвал.

Браун отпи втора глътка уиски и рече престорено плахо:

— Там е работата; че съм като небезизвестната госпожа Касиди, която била казала на слугинята си: *Слушай, Мери, ако не си го изпия, насила ми го дай, понеже чувствам, че организмът ми го иска.*

Той бе свел пламнало лице към тях, твърде задушевно и твърде близко уловил дъблинското просторечие, та младите дами с общ инстинкт млъкнаха при думите му. Госпожица Фърлонг, една от ученичките на Мери Джейн, запита госпожица Дейли как се казва

хубавият валс, който им бе изsvирила; а като видя, че не му обръщат внимание. Браун тутакси се насочи към двамата млади господа, които може би щяха по-добре да оценят остроумието му.

В стаята влезе румена млада жена в теменужено, възбудено плесна с ръце и викна:

— Кадрил! Кадрил!

Почти по петите ѝ пристигна леля Кейт и извика:

— Двама кавалери и три дами, Мери Джейн!

— Ах, ето господин Бърджин и господин Кериган — рече Мери Джейн. — Господин Кериган, ще поканите ли госпожица Пауър? Госпожице Фърлонг, мога ли да ви предложа за кавалер господин Бърджин? Чудесно! Разделихме се!

— Три дами, Мери Джейн — рече леля Кейт.

Двамата млади господа попитаха дамите ще им направят ли честта, а Мери Джейн се обърна към госпожица Дейли:

— Ах, госпожице Дейли, много мило бе от ваша страна, че ни изsvирихте последните два танца, но тая вечер наистина нямаме достатъчно дами.

— Напротив, приятно ще mi бъде, госпожице Моркън.

— Аз съм ви избрала прекрасен кавалер, господин Бартел д'Арси, тенора. По-късно ще го накарам да ни изпълни нещичко. Цял Дъблин е луд по него.

— Вълшебен глас, вълшебен глас! — рече леля Кейт.

Понеже пианото за втори път започваше встъплението към първата фигура, Мери Джейн побърза да изведе новите попълнения от стаята. Едва излезли, леля Джулия бързо се вмъкна вътре, като се оглеждаше през рамо.

— Какво има, Джулия? — разтревожи се леля Кейт. — Кой идва?

Джулия, която мъкнеше пяла камара салфетки, се обърна към сестра си и отвърна, сякаш изненадана от въпроса:

— Само Фреди, Кейт, с него и Габриел.

И наистина зад гърба на Джулия се показва Габриел, маневриращ с Фреди Мейлинс през площадката на стълбите. Той беше млад човек, към четирийсетте, висок и сложен като Габриел, но по-прегърен. Имаше месесто бледо лице, обагрено само около големите уши, и разширени ноздри. Чертите му бяха груби: сплеснат нос, изпъкнало и оголено чело, подути и издадени бърни. Тежките клепачи на очите му

и разчорлените редки коси му придаваха сънен вид. Той от сърце се смееше високо на някаква случка, която бе започнал да разказва на Габриел по стълбите, и през цялото време търкаше напред-назад с левия си юмрук лявото си око.

— Добър вечер, Фреди — рече леля Джулия.

Фреди Мейлинс поздрави сестрите Моркън сякаш набързо, защото заекваше, сетне видя, че Браун му се хили откъм бюфета, прекоси стаята с доста несигурни стъпки и полушенешком заповтаря случката, която току-що бе разказал на Габриел.

— Чак толкова зле не е, а? — рече леля Кейт на Габриел.

Габриел бе смиръщил вежди, но челото му бързо се разведри и той отвърна:

— Почти не личи.

— Боже мой, ужасен човек! — продължи тя. — А бедната му майчица го накара да даде обет за трезвеност срещу Нова година. Но хайде в гостната, Габриел.

Преди да излязат от стаята с Габриел, тя предупреди Браун, като се смиръщи и му се закани с пръст. Браун кимна в отговор и щом тя излезе, рече на Фреди Мейлинс:

— Слушай, Теди, я да ти налея една чаша лимонада да живнеш малко.

Фреди Мейлинс, който наближаваше развръзката в историйката си, отказа с нервен жест, но Браун първо му посочи раздърпаната му външност, сетне наля пълна чаша лимонада и му я тикна в ръцете. Фреди Мейлинс машинално пое чашата с лявата си ръка, тъй като с дясната машинално оправяше облеклото си. Браун, чието лице отново се бе сгърчило от смях, си наля чаша уиски, а Фреди Мейлинс, все още нестигнал връхната точка в разказа си, избухна в писклив хрипкав смях и без да отпие от преливащата чаша, я оставил и затърка лявото си око с левия си юмрук, като повтаряше последните си думи, доколкото това му бе възможно в обзеляния го пристъп на смях.

.....

На Габриел не му се слушаше как Мери Джейн свири изпитната си пиеса от консерваторията — опус, пълен с бързи трудни пасажи — на притихналата гостна. Той обичаше музиката, но тая пиеса беше без мелодия за него, а подозираше, че и за другите слушатели беше без мелодия, макар те да бяха замолили Мери Джейн да им изsvири

нешичко. Четиридесета млади мъже, които бяха дошли при първите звуци на пианото откъм стаята-бюфет и застанали на вратата, след няколко минути тихо се бяха изнлизали двама по двама. Сякаш никой друг не слушаше музиката освен самата Мери Джейн, чиито ръце препускаха по клавишите, а при паузите се вдигаха от тях като на жрица, произнасяща проклятие, и леля Кейт, която стоеше до нея да обръща нотите.

Раздразнени от блъсъка на навосъчения под в светлината на тежкия полилей, очите на Габриел зашариха по стената над пианото. Там висяха два ковьора — сцената на балкона от „Ромео и Жулиета“ и двамата невръстни принца, убити в Тауър^[4], които леля Джулия бе изработила с червена, синя в кафява вълна още като момиче. Вероятно сестрите бяха изучавали това ръкodelие навремето в девическото си училище, защото една година майка му бе подарила за рождения ден жилетка от червено моаре, извезана с лисичи муцуники, с кафяв сатенен хастар и кръгли копчета с цвят на тъмна черница. Странно бе, че майка му не бе имала музикални наклонности, макар че леля Кейт често я бе наричала гения на семейството. И тя, и Джулия винаги се бяха чувствали горди със своята сериозна и представителна сестра. Фотографията ѝ стоеше пред огледалото. На коленете си тя държеше разтворена книга и сочеше нещо в нея на Константин, който бе полегнал в краката ѝ, облечен в моряшка униформа. Тя сама бе избрала кръщелните имена на синовете си, защото много държеше на семейното достойнство. Благодарение на нея Константин бе сега енорийски свещеник в Балбригън, а Габриел бе завършил Кралския университет. Сянка премина по лицето му, като си спомни мрачното ѝ неодобрение на женитбата му. Обидните ѝ думи още глождаха мозъка му; веднъж тя бе казала за Грета, че била селска хитруша, а това не бе никак вярно. Тъкмо Грета се бе грижila за нея по време на последното ѝ дълго боледуване в къщата им в Мънкстън.

Пиесата на Мери Джейн сигурно беше към края си, защото тя повтаряше въстъпителната тема с последователни бързи пасажи от гами, и докато я чакаше да свърши, обзелата го досада постепенно загълхна в сърцето му. Пиесата свърши с поредица октави в дисканта и последна дълбока октава в басите. Шумни аплодисменти приветстваха Мери Джейн, а тя, изчервена, смутено сгъна нотите си и избяга от стаята. Най-бурно ръкопляскаха четиридесета млади господа, които се

бяха измъкнали в бюфета още в началото, но завърнали се за финалните акорди.

Отново започна кадрил. Габриел бе определен за кавалер на госпожица Айвърс. Тя беше приказлива и дръзка млада дама с луничаво лице и изпъкнали кестеняви очи. Не беше с деколте и носеше на яката си голяма брошка с герба и девиза на Ирландия.

Щом заеха местата си, тя неочеквано заяви:

— Ще ви дърпам ушите.

— На мен?

Тя строго кимна с глава.

— За какво? — запита Габриел, позасмял се на суворият тон.

— Кой е Г. К.? — в отговор попита госпожица Айвърс и го стрелна с поглед.

Габриел се изчерви и вече се канеше да вдигне вежди с вид на неразбрали и зачуден, когато тя отсече:

— Света вода ненапита! Открих, че пишете в „Дейли експрес“^[5]. Е, не се ли срамувате от себе си?

— Защо да се срамувам? — запита Габриел, като замига и опита да се усмихне.

— А аз се срамувам заради вас — откровено заяви госпожица Айвърс. — Кой би повярвал, че ще пишете за такъв парцал! Не мислех, че сте англофон.

Габриел я гледаше със стъписан израз. Вярно бе, че всяка сряда той водеше литературната колона в „Дейли експрес“, за която му плащаха по петнадесет шилинга. Но това още не го правеше англофон. Книгите, които получаваше за рецензиране, бяха далеч по-ценни за него от мизерния чек. Той обичаше да опипва подвързията и да прелиства страниците на новоотпечатаните книги. Почти всеки ден, след като свършише лекциите си в колежа, той тръгваше към букинистите, при Хики на „Бакалавърска“, при Уеб или Маси на Астънския кей или при О'Клохиси в глухата му уличка. Не знаеше как да отбие удара. Искаше му се да каже, че литературата стои над политиката. Но те бяха приятели от години, заедно бяха следвали, после заедно преподаваха: пред нея не вървяха високопарни фрази. И той продължаваше да примигва и да се усмихва пресилено, докато мърмореше неуверено, че не вижда никаква връзка между политиката и писането на рецензии.

Когато дойде ред за стъпките на фигурата, той още бе смутен и разсеян. Госпожица Айвърс бързо грабна ръката му и каза меко и приятелски:

— Естествено, аз само се пошегувах. Хайде, наш ред е.

Когато пак се събраха, тя отвори дума за университетския въпрос^[6] и Габриел се поотпусна. Някаква приятелка ѝ била показвала неговата рецензия за стиховете на Браунинг. Така открила тайната, но рецензиията страшно ѝ харесала. Сетне тя внезапно рече:

— Ще дойдете ли на екскурзията до Аранските острови^[7] това лято, господин Конрой? Отиваме за цял месец. Защо да не поизлезнем в Атлантика? Великолепно ще е. Ще дойдат господин Кланси, господин Килкели и Катлин Кърни. Би било великолепно и за Грета^[8], ако дойде. Тя е от Конахт, нали?

— Техните са оттам — късо рече той.

— Ще дойдете, нали? — каза госпожица Айвърс и настойчиво притисна ръката му с топлата си длан.

— Там е работата — започна Габриел, — че неотдавна се уговорих да отида...

— Къде? — запита госпожица Айвърс.

— Както знаете, всяка година неколцина приятели правим екскурзия с велосипеди и затова...

— Но къде?

— Обикновено отиваме във Франция и Белгия или в Германия — отвърна Габриел.

— А защо отивате във Франция и Белгия — каза тя, — вместо да се върнете в лоното на страната си?

— Как да ви кажа — подзе Габриел, — малко за да упражним езиците, малко за разнообразие.

— А не трябва ли да упражнявате родния си език? Ирландския? — запита тя.

— Е, щом така поставяте въпроса, аз пък ще ви кажа: ирландският не ми е роден език.

Съседите им се бяха извърнали, за да слушат тоя кръстосан разпит. Габриел неспокойно поглеждаше наляво и надясно и въпреки мъчителния разговор се стараеше да запази доброто си настроение, но по челото му вече почваше да избива червенина.

— Не трябва ли да опознавате собствената си страна — продължаваше тя, — страната, за която не знаете почти нищо, своя народ и своята родина?

— Ох, да ви кажа направо — рязко отвърна Габриел, — до гуша ми е дошло от моята родина, ама съвсем до гуша!

— Защо? — запита тя.

Габриел не отговори, тъй като резкият му отговор го бе възбудил силно.

— Защо? — повторно запита тя.

Беше време за смяна на дамите и тъй като той не бе дал отговор, госпожица Айвърс каза с жар:

— Разбира се, няма какво да отговорите.

Габриел се опита да прикрие вълнението си, като вложи цялото си старание в танца. Отбягваше очите ѝ, понеже бе забелязал киселия израз на лицето ѝ. Но когато се срещнаха отново в rond той с изненада усети, че тя здраво стисна ръката му. Погледна го за миг изпод вежди някак насмешливо, докато и той се усмихна. Сетне, тъкмо когато фигурата започваше отново, тя се повдигна на пръсти и прошепна в ухото му:

— Англофон!

Когато танцът свърши, Габриел се оттегли в далечния ъгъл на стаята, където седеше майката на Фреди Мейлинс. Тя бе пълна, но немощна стара жена с побелели коси. И тя като сина си леко заекваше. Казали ѝ бяха, че Фреди е дошъл и е почти трезв. Габриел я запита добре ли е пътувала с кораба. Тя живееше при омъжената си дъщеря в Глазгоу и идваше на гости в Дъблин веднъж в годината. Тя невъзмутимо отвърна, че преминали прекрасно и капитанът бил извънредно внимателен към нея. Разправи колко добре се била наредила дъщеря ѝ в Глазгоу и колко много приятели имали там. Докато езикът ѝ не спираше, Габриел се опитваше да пропъди от ума си спомена за неприятния разговор с госпожица Айвърс. Разбира се, тая девойка или жена, или каквато и да беше, беше фанатичка, но за всичко си имаше време. Може би не трябваше да ѝ отговаря по този начин. Но тя нямаше никакво право да го нарича ангофон пред толкова хора, па макар и на шега. Беше се опитала да го направи смешен пред хората със своите неудобни въпроси и втренчените си заешки очи.

Той видя, че жена му си проправя път към него през валсувашите двойки. Като дойде до него, тя му каза на ухото:

— Габриел, леля Кейт иска да знае дали и тоя път ще нарежеш гъската. Госпожица Дейли ще реже свинския бут, а аз пудинга.

— Да — рече Габриел.

— Още щом свърши тоя валс, тя ще прати на вечеря първо младежта, та после да си бъдем всички заедно на трапезата.

— Ти танцува ли? — запита я Габриел.

— Разбира се, че танцувах. Не ме ли видя? За какво се скарахте с Моли Айвърс?

— Не сме се карали. Защо? Тя ли ти го каза?

— Нещо подобно. Гледам да склоня господин Д'Арси да изпее нещо. Надул се е един, не ти е работа.

— Не сме се карали — мрачно подзе Габриел, — но тя ме агитираше да ходя на екскурзия в Западна Ирландия, а аз отказах.

Жена му плесна с ръце и подскочи от радост.

— Нека идем, Габриел — настоя тя. — Тъй бих искала пак да видя Голуей.

— Върви, ако искаш — хладно рече Габриел.

Тя го погледна за миг, сетне се извърна към госпожа Мейлинс и каза:

— Такъв съпруг да си имаш, а, госпожо Мейлинс?

Докато тя се провираше обратно през гостите, госпожа Мейлинс, без да обръща внимание на прекъсването, продължи да разказва на Габриел какви прекрасни места имало в Шотландия и какви били прекрасни гледките. Нейният зет всяка година ги водел на езерата и те ходели на риба. Зет ѝ бил майстор въдичар. Веднъж хванал ей толкова риба и готвачът в хотела им я сготвил за вечеря.

Габриел почти не я слушаше. Сега, когато наближаваше вечерята, той отново се замисли за речта си и за цитата. Като видя Фреди Мейлинс да идва към майка си от другия край на стаята, той му отстъпи стола си и се отдръпна в нишата на прозореца. Гостната бе вече празна и откъм задната стая долиташе тракането на чинии и ножове. Онези, които все още стояха в гостната, като че се бяха наситили да танцуват и тихо разговаряха на малки групи. Топлите потръпващи пръсти на Габриел затропаха по студеното стъкло на прозореца. Колко хладно трябва да е навън! Колко приятно ще бъде да

походи сам навън, първо покрай реката, после през парка! Снегът навсярно е покрил клоните на дърветата и е натрупал светла гугла връз паметника на Уелингтън. Колко по-приятно би било там, отколкото край масата за вечеря!

Той си прехвърли точките на речта си: ирландското гостоприемство, тъжни спомени, трите Грации, Париж, цитата от Браунинг. Повтори наум една фраза, която бе написал в рецензията си: *Струва ти се, че слушаш музика, измъчена от мисли.* Госпожица Айвърс бе похвалила рецензията. Искрена ли бе? Имаше ли тя собствен живот зад цялата си агитация? До тая вечер те никога не се бяха спречквали. Обезкуражаваше се от мисълта, че и тя ще бъде на трапезата и докато говори, ще го стрелка с критични въпросителни погледи. Може би ще се радва, ако се провали с речта си. Внезапна мисъл му вдъхна смелост. Той щеше да каже, намеквайки за леля Кейт и леля Джулия: *Дами и господа, поколението, което сега залязва пред нас, може да има своите грешки, но лично аз мисля, че то притежава известни добродетели — гостолюбие, жизнелюбие, човеколюбив, — които сякаш липсват на новото, прекалено сериозно и свръхобразовано поколение.* Отлично: нека види госпожица Айвърс! Какво от това, че лелите му всъщност бяха две необразовани старици?

Някакъв шепот в стаята привлече вниманието му. Откъм вратата идеше Браун, кавалерски повел под ръка леля Джулия, усмихната, обронила глава. Откъслечен залп ръкопляскания я съпроводи до пианото, сетне, щом Мери Джейн седна на столчето и леля Джулия, вече без да се усмихва, се извърна, за да я чуват по-добре, шумът постепенно стихна. Габриел позна въстъплението: „В булчинска премяна“ — стара, любима песен на леля Джулия. Гласът ѝ, силен и чист, вдъхновено атакуваше руладите, които украсяваха песента, и макар че пееше в много бързо темпо, тя не пропусна ни една нотичка от фиоритурите. Да слушаш тоя глас, без да гледаш лицето на певицата, бе равносилно на вълнението при бърз и сигурен полет. Наред с всички други и Габриел шумно аплодира края на песента, а и откъм невидимата трапеза долетяха шумни аплодисменти. Те прозвучаха тъй искрено, че лека руменина се промъкна по лицето на леля Джулия, когато тя се понаведе, за да сложи обратно на етажерката старата, подвързана в кожа песнопойка с нейните инициали на корицата. Фреди Мейлинс, изслушал песента с наклонена встрани

глава, за да чува по-добре, продължаваше да ръкопляска, когато всички други бяха утихнали, и оживено говореше нещо на майка си, а тя бавно и сериозно кимаше в знак на съгласие. Накрая, като се умори да ръкопляска, той внезапно се надигна, прекоси бързо стаята, грабна ръката на леля Джулит и започна да я раздрушва с две ръце, като не намираше думите или пък заекваше от вълнение.

— Тъкмо казвах на майка ми — рече той. — че никога не съм ви чувал да пеете по-добре, наистина никога. Да! Никога гласът ви не е бил тъй красив, като тая вечер. Какво? Не вярвате? Кълна се в честта и достойността си, това е самата истина! Никога не съм чувал гласът ви да звучи тъй ясно и тъй... тъй чисто и ясно, никога.

Леля Джулит широко се усмихна и промърмори нещо за комплиментите, докато измъкваше ръката си. Браун протегна длан към нея и рече на гостите наоколо с маниера на импресарио, който представя на зрителите някакво чудо на природата:

— Госпожица Джулит Моркън, последното ми откритие!

Той се разсмя от все сърце на собствените си думи, а Фреди Мейлинс се обърна към него и рече:

— Шегата настрана, Браун, би могъл да направиш и по-лошо откритие. Ще кажа само това, че откак идвам, никога не съм я чувал да пее дори наполовина тъй добре. И това си е самата истина.

— Нито аз — съгласи се Браун. — Струва ми се, че гласът ѝ значително се е подобрил.

Леля Джулит присви рамене и рече с хрисима гордост:

— Преди трийсет години гласът ми не беше от най-лошите.

— Често съм казвала на Джулит — натъртено подзе леля Кейт, — че чисто и просто се прахоса в онъя хор. Но тя не ще и да чуе.

Тя се извърна към гостите, сякаш се позоваваше на здравия им разум срещу някакво непокорно дете, а в това време леля Джулит, вперила поглед пред себе си, унесено се усмихваше на някакъв спомен.

— Да — продължи леля Кейт, — никого не слуша и ден и нощ робува в хора, буквально ден и нощ! В шест часа заранта навръх Коледа! И за какво?

— За слава божия, лельо Кейт — каза Мери Джейн, като се извърна на столчето пред пианото и се усмихна.

Леля Кейт свирепо изгледа племенницата си и рече:

— Знам аз какво тряба да се прави за слава божия, Мери Джейн, но мисля, че никак не прави чест на папата да изхвърля от хоровете всички тия жени, дето цял живот са робували в тях, и да ги заменя с някакви си сополанковци^[9]. Щом папата го прави, сигурно е за благото на църквата. Но не е справедливо, Мери Джейн, и никак не е човешчина.

Тя се бе разгорещила и щеше да продължи да говори в защита на сестра си, защото това бе болното ѝ място, но Мери Джейн видя, че всички танцуващи са се върнали, и миротворно се намеси:

— Слушай, лельо Кейт, господин Браун е от другата вяра, не давай повод на врага да хули!

Леля Кейт се обърна към Браун, който се бе ухилил при намека за вероизповеданието му, и забързано рече:

— Не съм казала, че папата бърка. Аз съм само глупава бабичка и не бих дръзнала да говоря така.

Но има и нещо, което се нарича обикновено възпитание и благодарност. И ако бях на мястото на Джулия, направо щях да му кажа в лицето на отец Хийли...

— Освен това, лельо, всички сме доста гладни, а когато сме гладни, всички сме заядливи.

— Когато сме жадни, пак сме заядливи — добави Браун.

— Тъй че най-добре да отидем да вечеряме — рече Мери Джейн — и спора да приключим после.

На площадката пред гостната Габриел завари жена си и Мери Джейн, които увещаваха госпожица Айвърс да остане на вечеря. Но госпожица Айвърс вече бе сложила шапката си, закопчаваше палтото си и не искаше да остане. Никак не била гладна и вече се била забавила повечко, отколкото възнамерявала.

— Само за десетина минути, Моли — рече госпожа Конрой. — С това няма да закъснееш повече.

— Хапнете нещичко — каза Мери Джейн, — да се подкрепите след танца.

— Наистина не мога — отвърна госпожица Айвърс.

— Боя се, че не ви беше много интересно — унило рече Мери Джейн.

— Напротив, напротив — каза госпожица Айвърс, — но сега наистина трябва да ме пуснете.

— Но как ще се прибереш вкъщи? — попита госпожа Конрой.

— На две крачки съм от кея.

Габриел се поколеба за миг и рече:

— Разрешете да ви изпратя, госпожице Айвърс, щом наистина трябва да се прибирате.

Но госпожица Айвърс се отскубна от тях.

— Не искам и да чуя за това — възкликна тя. — За бога, вървете да вечеряте и не се тревожете за мен. Сама где се оправя.

— Чудна жена си ти. Моли — чистосърдечно рече госпожа Конрой.

— Beannacht libh^[10] — със смях се провикна госпожица Айвърс и изтича надолу по стълбите.

Мери Джейн се загледа след нея огорчена и озадачена, а госпожа Конрой се надвеси над перилата, за да чуе хлопването на външната врата. Габриел се запита той ли е причината за внезапното й тръгване. Но тя не изглеждаше в лошо настроение — на излизане се смееше. Той се вгледа с празен поглед надолу по стълбите.

Тъкмо в тоя миг леля Кейт докрета откъм трапезарията, чупейки отчаяно ръце.

— Къде е Габриел? — провикна се тя. — За бога, къде пропадна Габриел? Всички са вече на масата, а няма кой да нареже гъската!

— Тук съм, лельо Кейт! — възкликна Габриел с внезапно въодушевление. — И съм готов да нарежа цяло стадо гъски, ако се наложи.

Тъпста препечена гъска лежеше в единия край на масата, а в другия край, на книжно ложе от креп, поръсено с магданоз, лежеше голям свински бут с обелена кожа и овалян в галета, с нагъната гофрирана хартия около кокала, а до него бе поставен поднос.govеждо с подправки. Между тия два апетитни фланга лежаха батареи продълговати чинии с всевъзможни лакомства: две формички желе, червено и жълто; плоска чиния с blanc-manger с червено сладко отгоре; голямо зелено листообразно блюдо с дръжка като стебло, пълно със стафиди и белени бадеми; друго подобно блюдо с гвардейско каре сущени смокини; купа крем карамел, поръсен с настърган мускатов орех; друга купичка, пълна доторе с шоколадови бонбони, увити в златен и сребърен станиол, и стъклена ваза, в която стърчаха високи стебла крехък керевиз. В средата на масата, като часови пред

фруктиера, на която се издигаше цяла пирамида портокали и ябълки, се мъдреха две тумбести старомодни гарафи от кристал, едната пълна с портвайн, а другата с тъмно шери. Връз затвореното пиано стоеше в засада пудинг, поставен на огромен жълт поднос, а зад него бяха строени — по цвета на униформите — три взвода бутилки светла и тъмна бира и минерална вода, два реда черни с кафяво-червени етикети, третият, най-малоброен, бял с напречни зелени ивици.

Габриел смело зае мястото си начало на масата и като огледа острието на ножа, здраво заби вилицата в гъската. Сега се чувствуваше отлично, защото майсторски умееше да реже всякакви меса и повече от всичко обичаше да заема почетното място на такава богата трапеза.

— Какво предпочитате, госпожице Фърлонг? — запита той. — Крилце или бяло месо?

— Малко бяло месо, моля.

— А за вас, госпожице Хигинс?

— Ах, каквото и да е, господин Конрой.

Докато Габриел и госпожица Дейли подаваха чиниите с гъска, със свински бут и говеждо с подправки, Лили минаваше от гост на гост с чиния топли сипкави картофи, покрити с бяла салфетка.

Идеята бе на Мери Джейн; тя бе предложила и ябълков сос за гъската, но леля Кейт бе казала, че цял живот е яла печена гъска без никакъв ябълков сос и, дай боже, когато са най-зле, все така да са. Мери Джейн обслужваше ученичките си и се грижеше да получат най-вкусните парчета, а леля Кейт и леля Джулия отваряха и пренасяха от пианото бутилки светла и тъмна бира за господата и шишета минерална вода за дамите. Царяха суматоха, смях и шум всред поръчки и протести, звън на ножове и вилици и пукот на тапи и стъклени запушталки. Щом раздаде на всички порциите им, Габриел почна да реже за допълнително, без да сервира на себе си. Всички шумно запротестираха и той трябаше да отстъпи и да изпие няколко големи гълтки тъмна бира, защото се бе разгорещил от работата. Мери Джейн тихичко седна да се храни, но леля Кейт и леля Джулия все щапукаха около трапезата, бутаха се и си пречеха, даваха си нареждания и не им обръщаха внимание. Браун ги молеше да седнат да вечерят и Габриел се присъедини в молбите, но те рекоха, че имало време, така че в края на краищата Фреди Мейлинс се надигна и сграбчвайки леля Кейт, я чучна на стола ѝ всред всеобщ смях.

Когато на всички бе сложено, Габриел се усмихна и рече:

— А сега, ако някой иска още, простому казано, пълнка, да се обади.

Цял хор гласове го подкани сам да почне да яде и Лили се появи с три картофа, които беше запазила за него.

— Добре тогава — усмихна се Габриел и отпи още една гълтка, — моля ви, дами и господа, бъдете така добри и забравете за няколко минути моето съществуване.

Той отдале чест на вечерята си и не взе участие в шумния разговор, сред който Лили безшумно раздигаше масата. Тема на разговора бе оперната трупа, която гастролираше в Кралския театър. Бартел д'Арси, тенорът, мургав млад човек с елегантни мустачки, се изказа много ласково за първото контраалто на трупата, но госпожица Фърлонг бе на мнение, че изпълнението ѝ е доста пошло. Фреди Мейлинс рече, че в пантомима „Маскарад“ пеел някакъв негърски вожд и бил рядко красив тенор.

— А вие чухте ли го? — запита той Бартел д'Арси през масата.

— Не — нехайно отвърна Бартел д'Арси.

— Защото съм много любопитен да чуя мнението ви за него — обясни Фреди Мейлинс. — Според мен той има знаменит глас.

— Когато е за хубави работи, слушайте Теди — някак свойски се обърна към всички на масата Браун.

— Че защо да няма красив глас? — рязко запита Фреди Мейлинс.

— Какво от това, че е черен?

Никой не отговори на този въпрос и Мери Джейн отново върна сътрапезниците към истинската опера. Една от нейните ученички ѝ дала грatis за „Миньон“^[11]. Хубаво било, разбира се, рече тя, но тая опера все ѝ напомняла бедната Джорджина Бърнс. Браун се върна още по-назад, към старите италиански трупи, които идвали едно време в Дъблин — Титиенс, Илма дъо Мурска, Кампанини, знаменития Требели, Джулини, Равели, Арамбуро.^[12] Да, в ония времена, рече той, в Дъблин можело да се чуе истинско пеене. После той разказа как галерията в стария Кралски театър била претъпкана вечер след вечер и как веднъж някакъв италиански тенор пет пъти трябвало да излиза на бис с „Нека падна като воин“ и всеки път взимал по едно високо до, а младежите от галерията понякога разпрягали конете от каляската на някоя примадона и сами я теглели из улиците до хотела. Защо вече не

представяли прочутите стари опери, питаше той, „Динора“^[13], „Лукреция Бордия“? Защото не могло да се намерят гласове за тях.

— Е, мисля, че и днес има не по-лоши певци оттогава — рече Бартел д'Арси.

— Къде ги? — захвана се Браун.

— В Лондон, Париж, Милано — разгорещено отвърна Бартел д'Арси. — Карузо например е поне равен, ако не и по-добър от всеки, когото споменахте.

— Може — рече Браун. — Но аз дълбоко се съмнявам.

— Ах, какво не бих дала да чуя Карузо! — каза Мери Джейн.

— Аз признавам само един тенор — рече леля Кейт, която бе заглозгала кокалче. — Само него харесвах, но едва ли някой от вас го знае.

— Кой беше той, госпожице Моркън? — вежливо запита Бартел д'Арси.

— Казваше се Паркинсън — рече леля Кейт. — Чух го, когато беше в разцвета си, и ми се струва, че до ден-днешен не е имало по-чист теноров глас.

— Странно! — каза Бартел д'Арси. — Не съм чувал дори името му.

— Да, да, госпожица Моркън е права — обади се Браун. — Чувал съм за тоя Паркинсън, но и аз не го помня.

— Прекрасен, чист, сладък, сочен английски тенор — въодушеви се леля Кейт.

Щом Габриел се нахрани, на масата се появи огромният пудинг. Вилиците и лъжиците отново затракаха. Жената на Габриел сипваше от пудинга и подаваше пълните чинии. Насред път ги задържаше Мери Джейн, добавяше малиново или портокалово желе или *blanc-magnier* със сладко. Пудингът бе дело на леля Джулия и тя получи похвали от всички страни, но заяви, че не бил достатъчно кафяв.

— В такъв случай, госпожице Моркън, надявам се, че съм по ваш вкус, защото съм кафяв от глава до пети — каза Браун.^[14]

Всички мъже с изключение на Габриел хапнаха от пудинга, за да доставят удоволствие на леля Джулия. Понеже Габриел изобщо не ядеше сладкиши, за него оставиха керевиза. Фреди Мейлинс също взе стръкче керевиз и го изяде с пудинга си. Бил чувал, че е много полезно за кръвта, а тъкмо по това време той бил под лекарско наблюдение.

Госпожа Мейлинс, която през цялата вечеря не бе продумвала, сега рече, че след седмица-две синът ѝ щял да ходи в Мелерейския манастир. Тогава всички заговориха за Мелерейския манастир, колко здравословен бил въздухът там, колко гостоприемни били монасите и как никога не вземали дори пени от гостите.

— Нима искате да кажете — недоверчиво запита Браун, — че човек може да отиде там и да се настани като в хотел, да си поживее като цар, а сепак да си замине, без нищичко да плати?

— Е, на тръгване повечето правят някакво парично дарение на манастира — каза Мери Джейн.

— Де да имаше подобен случай и в нашата църква — откровено заяви Браун.

Той се удиви, като узна, че монасите дума не продумвали, ставали в два след полунощ и спели в ковчези.^[15] Попита защо го правят.

— Такъв е уставът на техния орден — строго рече леля Кейт.

— Да, но защо? — запита Браун.

Леля Кейт повтори, че такъв бил уставът и толкоз. Браун продължаваше да недоумява. Фреди Мейлинс се опита да му обясни, доколкото можеше, че монасите се мъчат да изкупят греховете на всички грешници по земята. Обяснението не беше съвсем ясно, защото Браун се ухили и рече:

— Похвално намерение, но удобно пружинено легл... няма ли да им свърши същата работа като ковчега?

— Ковчегът — подзе Мери Джейн — трябва да им напомня за неизбежния край.

Понеже темата на разговора бе станала доста мрачна, всички на масата я погребаха в мълчание, но в тишината се чу неясният шепот на госпожа Мейлинс, която казваше на съседа си:

— Тия монаси са много добри, много благочестиви.

Сега на масата поднесоха стафиди и бадеми, смокини и ябълки, портокали, шоколади и други сладкиши, а леля Джулия предложи на всички портвайн или шери. Отпърво Бартел д'Арси отказваше да вземе и едното, и другото питие, но един от съседите му го посбута с лакът и му прошепна нещо, след което той разреши да му напълнят чашата. И докато наливаха последните чаши, разговорът неусетно замря. Настъпи мълчание, нарушавано само от бълбукането на виното и

скърцането на столовете. И трите госпожици Моркън бяха свели очи към покривката. Някой се изкашля един-два пъти, сетне неколцина от господата потропаха леко с ръка по масата за тишина. Щом се въззари тишина, Габриел отмести назад стола си и се изправи.

Тутакси тропането се засили в знак на насърчение, сетне престана. Габриел опря разтрепераните си пръсти връз покривката и несигурно се усмихна на всички. Погледът му срещна цял ред извърнати към него лица и той вдигна очи към полилея. Пианото в гостната свиреше валс и той дочуваше как роклите на жените леко докосват вратата. Може би по кея, вън на снега, имаше хора, загледани нагоре към светналите прозорци и заслушани във валса. Там въздухът беше чист. В далечината се разстилаше паркът с натежали от сняг дървета. Паметникът на Уелингтън бе надянал снежна гугла, която блещукаше на запад, над бялото поле.

Той започна:

— Дами и господа. На мен се падна тази вечер, както и в миналите години, да изпълня едно приятно задължение, задължение, за което, боя се, ораторските ми дарби са съвършено недостатъчни.

— Напротив, напротив! — възклика Браун.

— Но тъй или иначе, мога само да ви замоля и тази вечер заради доброто желание да простите недоброто изпълнение и ме дарите с вниманието си за няколко минути, докато се опитвам да дам словесен израз на чувствата, които ме вълнуват в тоя миг.

Дами и господа, не за пръв път се събираме под този гостоприемен покрив, край тази гостоприемна трапеза. Не за пръв път биваме щастливите избраници — или може би ще е по-добре да кажа жертвии — на гостолюбивия порив на три известни нам дами.

Той описа с ръка окръжност и мълкна. Някои се засмяха, други само се усмихнаха на леля Кейт, на леля Джулия и на Мери Джейн, до една изчервили се от удоволствие. Габриел продължи по-смело:

— С всяка измината година аз все по-дълбоко се убеждавам, че никоя традиция не прави такава голяма чест на страната ни и не заслужава да бъде по-ревниво пазена от гостоприемството ни. Доколкото мога да съдя от личния си опит, а аз съм бил тук и там, ирландското гостоприемство е единствено по рода си в нашия съвременен свят. Някои може би ще кажат, че у нас това е по-скоро слабост, нежели нещо, с което можем да се хвалим. Но дори да е така,

според мен това е царствена слабост, слабост, която, надявам се, още дълго ще вирее между нас. В едно поне съм убеден. Докато тоя покрив подслонява споменатите добри дами — и аз от все сърце желая да ни посрещат така още много, много дълги години, — традицията на истинското, топло, изискано ирландско гостоприемство, която сме наследили от дедите, за да завещаем на потомците, ще пребъде между нас.

Одобрителен шепот обиколи масата. Габриел се сети, че госпожица Айвърс не присъства и че си бе отишла доста невежливо; и продължи с още по-голяма увереност:

— Дами и господа. Сред нас расте ново поколение, поколение, вдъхновено от нови идеи и нови принципи. То приема тия нови идеи сериозно и с ентузиазъм и неговият ентузиазъм, дори когато бива погрешно насочен, е, струва ми се, в общи линии чистосърден. Но ние живеем в скептична и ако ми бъде позволено да употребя израза, в измъчвана от мисли епоха и аз се боя понякога, че това ново поколение, образовано и дори свръхобразовано, не ще притежава човеколюбието, гостолюбието и жизнелюбието, присъщи на едно по-старо време. Като слушах тая вечер имената на знаменитите певци от миналото, взе да ми се струва — и трябва да призная, — че днес ние живеем в по-ограничена епоха. Онези дни без преувеличение биха могли да бъдат наречени пъlnокръвни и ако те са безвъзвратно отминали, нека поне да се надяваме, че на празници като днешния ще продължаваме да говорим за тях с любов и гордост и дълбоко в душата си ще тачим паметта на ония мъртви и отминали велики люде, чиято слава светът не би могъл драговолно да остави в забвение.^[16]

— Браво! Браво! — провикна се Браун.

— И все пак — продължи Габриел с по-мек тон — на празници като днешния в паметта ни винаги се връщат и по-тъжни мисли, мисли за миналото, за младите, за промените, за скъпите нам лица, които вече ги няма и ни липсват тая вечер. Нашите пътеки в живота са осеяни с много такива тъжни спомени, но ако винаги се предаваме на скръб по тях, не бихме имали сили все тъй смело да вършим работата си сред живите. С тях ни свързват задължения и чувства, които изискват, и то основателно изискват, най-усърдно да се трудим за тяхното осъществяване.

Ето защо аз няма да се спирам надълго върху миналото. Няма да допусна думите ми да се превърнат в нравоучение. Събрали сме се тук за няколко кратки мига, далече от шетнята и шума на ежедневието. Събрали сме се тук като близки, в духа на приятелска близост, като колеги, също до известна степен в дух на истинско другарство, и като гости на — как да ги нарека? — трите грации на дъблинския музикален свят.

Буря от ръкопляскания и смях посрещна това сравнение. Леля Джулия напразно запита всеки от съседите си поред да ѝ обясни какво бе казал Габриел.

— Той казва, че ние сме трите грации, лельо Джулия — рече Мери Джейн.

Леля Джулия пак не разбра, но погледна усмихната към Габриел, който продължи в същия дух:

— Дами и господа. Тая вечер аз няма да се опитвам да играя ролята на Парис. Подобна задача би се оказала неблагодарна и свръх силите ми. Защото, която и да вземем — било главната ни домакиня, пословична с добро, не, с предобро сърце сред близки и далечни, или нейната сестра, видимо надарена с вечна младост и с глас, който тая вечер бе изненада и откровение за всички ни, или тази, която иде най-сетне, но никак не е сетна между нас, най-младата ни домакиня: даровита, весела, трудолюбива и рядко добра племенница, — аз признавам, дами и господа, че не зная на коя от тях бих дал наградата.

Габриел погледна към лелите си и като видя широката усмивка по лицето на леля Джулия и сълзите, бликнали в очите на леля Кейт, побърза да завърши. С кавалерски жест той вдигна чашата си с портвайн и докато всеки от присъстващите нетърпеливо опипваще своята, с висок глас рече:

— Нека вдигнем наздравица и за трите наведнъж. Нека им пожелаем здраве, благденствие, дълголетие, щастие и сполука и нека те още дълго се радват на гордото, извоювано от самите тях положение в изкуството и на почетното, изпълнено с преданост място, което заемат в нашите сърца.

Гостите станаха с чаши в ръце, извърнаха се към трите седнали дами, Браун поде и всички запяха в хор:

*Че те са мили девойки,
че те са мили девойки,
че те са мили девойки,
туй кой ще отрече?*^[17]

Леля Кейт открито си служеше с кърпичката и дори леля Джулия изглеждаше развълнувана. Фреди Мейлинс отмерваше такта с виличката си за пудинг, а певците се извърнаха един към друг, сякаш се съвещаваха, и разпалено продължиха:

*Ако не е лъжец?
Ако не е лъжец?*

Сетне, обръщайки се още веднъж към своите домакини, те изпяха:

*Че те са мили девойки,
че те са мили девойки,
че те са мили девойки,
туй кой ще отрече?*

Последваха възторжени възгласи и ръкопляскания, които бяха подети от гостите извън трапезарията и дълго не стихнаха, а Фреди Мейлинс, вдигнал високо вилицата си, дирижираше като церемониалмайстор.

.....

В антрето, където стояха, нахлу пронизващият утринен въздух и леля Кейт рече:

— Затворете вратата. Госпожа Мейлинс ще настине до смърт.
Мери Джейн отвърна:
— Браун отвори. Излязъл е отпред.
— Браун е вътре и вън, и навред^[18] — рече леля Кейт, снишила глас.

Мери Джейн се засмя.

— Наистина — лукаво подзе тя, — той е много внимателен.

— И той, като тръбите за светилния газ, е тук открай време — все със същия тон рече леля Кейт, — през цялата Коледа.

Тоя път самата тя добродушно се засмя, сетне бързо добави:

— Кажи му да влезе и да затвори вратата, Мери Джейн. Дай боже да не ме е чул!

В тоя миг външната врата се разтвори и на прага се появи Браун, който щеше да се пукне от смях. Беше навлякъл дълъг зелен балтон с яка и маншети от изкуствен астраган и носеше кожен калпак. Той посочи надолу, към заснежения кей, откъдето идеше остро продължително свирене.

— Теди ще насьбере всичките файтони на Дъблин — рече той.

Откъм малкия килер зад кантората се приближи Габриел, който се мъчеше да облече балтона си, и като огледа антрето, рече:

— Грета още ли я няма?

— Облича се, Габриел — отвърна леля Кейт.

— Кой свири горе? — запита Габриел.

— Никой. Всички се разотидоха.

— Не, лельо Кейт — каза Мери Джейн. — Бартел д'Арси и госпожица О'Калахан още не са си отишли.

— И все пак някой дрънка на пианото — рече Габриел.

Мери Джейн погледна Габриел и Браун, сетне потръпна и каза:

— Като ви гледам толкова навлечени, тръпки ме побиват. Не бих искала да съм на ваше място и да се прибирам вкъщи в този час.

— В този миг — храбро заяви Браун — повече от всичко ми се иска да се разходя из полето или да препускам бързо с някой вихрогон.

— Ние имахме и добър кон, и бричка — тъжно каза леля Джуллия.

— Непрежалимият Джони — рече Мери Джейн и се засмя. Леля Кейт и Габриел също се засмяха.

— Какво толкова е имало в този Джони? — запита Браун.

— Блаженопочившият Патрик Моркън, с други думи, дядо ни — обясни Габриел, — или старият джентълмен, както най-често го наричаха в по-късните му години, имаше фабрика за туткал.

— Ти пък, Габриел — засмя се леля Кейт, — фабриката беше за кола.

— Туткал или кола, все това — рече Габриел. — Старият господин имаше кон на име Джони. Джони работеше във фабриката на стария господин, като непрекъснато се въртеше в кръг, за да върти долапа. Дотук добре. Но сега започва трагедията на Джони. Един хубав ден на стария господин му се дощяло да отиде и той с кон като големците на някакъв военен парад в парка.

— Бог да го прости! — състрадателно рече леля Кейт.

— Амин! — каза Габриел. — И тъй, както вече казах, старият господин впрегнал Джони, нахлупил новия си цилиндър, сложил си и най-хубавата колосана яка и тържествено потеглил от замъка на дедите си някъде до градското сметище, ако не се лъжа.

Всички, дори госпожа Мейлинс, се засмяха, а леля Кейт рече:

— Ти пък, Габриел! Той всъщност не е живял близо до сметището. Фабриката беше там.

— Потеглил той с Джони от замъка на своите деди — продължи Габриел — и всичко вървяло прекрасно, докато Джони зърнал статуята на крал Били^[19]; и може би защото се влюбил в коня, връз който седял крал Били, или понеже му се сторило, че отново е впрегнат в долапа, той, така или иначе, тръгнал в кръг около статуята.

Габриел също се завъртя в кръг с галошите си из антрето и предизвика всеобщ смях.

— Вървял тъй околовръст — продължи Габриел, — а старият господин, който бил много важен стар господин, страшно се взмутил. *Дий, сър! Какво значи това, сър? Джони! Джони? Какво го прихвана тоя кон? Нищо не разбирам!*

Бурният смях, последвал разказа на Габриел, бе прекъснат от оглушително тропане по вратата. Мери Джейн припна да я отвори и в антрето влезе Фреди Мейлинс. Килнал шапка доста назад и свил рамене от студ, той заморен пухтеше и се задъхваше.

— Намерих само един файтон — рече той.

— Нищо, ще намерим друг на кея — каза Габриел.

— Да — потвърди леля Кейт. — Там ще е по-добре, та да не държим госпожа Мейлинс на течение.

Браун и Фреди подкрепиха госпожа Мейлинс надолу по стъпалата и след много и сложни маневри я качиха във файтона. Фреди Мейлинс се покатери след нея и с много пъшкане я намести вътре, а Браун му помагаше със съвети. Най-сетне тя бе удобно настанена и

Фреди Мейлинс покани Браун във файтона. Последва доста объркан разговор, сетне Браун се вмъкна във файтона. Файтонджията намести чула връз коленете си и се наведе да пита за адреса. Настъпи още по-голяма бъркотия, тъй като, пъхнали глави през страничните прозорчета на файтона, Фреди Мейлинс и Браун даваха различни наредждания на файтонджията. Въпросът беше къде точно да оставят Браун, а откъм стъпалата пред къщата леля Джулия, леля Кейт и Мери Джейн подхранваха спора с допълнителни наставления, контранаставления и много смях. А Фреди Мейлинс просто дъх не можеше да си поеме от смях. Всеки миг току подаваше глава през прозорчето и пак я скриваше с голям риск за шапката си, за да разправя на майка си как вървят преговорите, докато накрая Браун викна към изумения файтонджия с глас, който заглуши шума и смецовете:

- Знаеш ли къде е колежът „Св. Троица“?
- Да, господине — рече файтонджията.
- Тогава карай право към портала на колежа и после ще ти кажем накъде да свиеш. Сега разбра ли?
- Да, господине — рече файтонджията.
- Хайде, карай към колежа като лястовица!
- Дадено, господине! — викна файтонджията.

Той шибна коня и файтонът затрополи по кея сред хор от смях и прощални възгласи.

Габриел не бе излязъл навън с другите. Стоеше в тъмния кът на антрето и се взираше нагоре по стълбите. Близо до пъrvата площадка, скрита в сянката като него, стоеше някаква жена. Той не можеше да види лицето ѝ, но виждаше пръстенкафените и оранжеви биета на роклята ѝ, които в сянката изглеждаха черни и бели. Беше жена му. Опряна на перилата, тя слушаше нещо. Габриел се изненада от нейната неподвижност и сам напрегна слух. Но не чу нищо друго освен шума от смецовете и спора на стъпалата пред входа, няколко акорда по пианото и някаква откъслечна мелодия, пята от мъжки глас.

Той стоеше неподвижен в сумрака и се мъчеше да разпознае мелодията и гласа, загледан нагоре към жена си. В стойката ѝ имаше и грация, и тайнственост, сякаш тя бе някакъв символ. Той се запита какъв символ може да бъде жена, застанала в сянката на стълбите и заслушана в далечна музика. Ако бе художник, щеше да я нарисува в тая поза. Синята ѝ филцова шапка щеше да подчертава

светлокестенявите ѝ коси върху тъмния фон, а тъмните ивици на роклята ѝ щяха да подчертаят по-светлите. *Далечна музика* — така би нарекъл той картината, ако беше художник.

Входната врата хлопна и леля Кейт, леля Джулия и Мери Джейн влязоха вътре, като продължаваха да се смеят.

— Фреди е наистина ужасен, нали? — рече Мери Джейн. — Наистина е ужасен.

Без да продума, Габриел посочи с ръка нагоре към стълбите, където стоеше жена му. Сега, след като входната врата бе затворена, гласът и пианото се чуха по-ясно. Габриел вдигна ръка, за да ги накара да пазят тишина. Песента сякаш бе в старинния ирландски лад и певецът не изглеждаше уверен нито в думите, нито в гласа си. Поради разстоянието пресипналият му глас звучеше жалобно и едва-едва внасяше живот в мелодията със скръбните си слова:

*Връз къдрите ми дъждвали,
до кости мокри ме роса,
детето ми е лед...* [20]

— Ах! — възкликна Мери Джейн. — Бартел Д'Арси пее, а не пожела да попее нито веднъж през цялата вечер. Ще го накарам да ни изпее нещо, преди да си отиде.

— Накарай го, накарай го, Мери Джейн! — каза леля Кейт.

Мери Джейн се плъзна покрай тях и се затича към стълбите, но още преди да ги стигне, песента секна и някой рязко затвори пианото.

— Ах, колко жалко! — викна тя. — Слиза ли той, Грета?

Габриел чу жена си да казва да и я видя да слиза надолу към тях. На няколко стъпала зад нея бяха Бартел д'Арси и госпожица О'Калахан.

— Ах, господин Д'Арси! — възкликна Мери Джейн. — Как можахте да спрете точно когато всички се бяхме прехласнали в песента ви.

— Цяла вечер го карах — рече госпожица О'Калахан, — и госпожа Конрой също, а той все ни казваше, че страшно бил настинад и не могъл да пее.

— Ах, господин Д'Арси, как не ви е срам да лъжете така! — каза леля Кейт.

— Не виждате ли, че съм прегракнал като гарван? — грубо рече Д'Арси.

Той побърза да влезе в килера и си навлече балтона. Стъписани от грубите му думи, другите не знаеха какво да кажат. Леля Кейт смръщи вежди и със знаци им подсказа да изоставят темата. В това време Д'Арси грижливо увиваше врата си и се въсеше.

— От времето е — рече леля Джулия след кратка пауза.

— Да, всички са се простудили — веднага добави леля Кейт, — всички.

— Казват — подзе Мери Джейн, — че от трийсет години не е валяло такъв сняг, а тая заran четох във вестниците, че снеговалежът е обхванал цяла Ирландия.

— Обичам снега — тъжно каза леля Джулия.

— И аз — рече госпожица О'Калахан. — Струва ми се, че Коледа без сняг не е Коледа.

— Но бедният господин Д'Арси не обича снега — рече леля Кейт и се усмихна.

Д'Арси излезе от килера добре загърнат и закопчан и с нотка на разкаяние в гласа разказа как се бил простудил. Всички започнаха да му дават съвети и да изказват съчувствието си, като го увещаваха много да пази гърлото си в нощния въздух. Габриел наблюдаваше жена си, която не взимаше участие в разговора. Тя стоеше точно под прашното прозорче на вратата и пламъкът на светилния газ осветяваше светлокестенявите ѝ коси, които тя бе сушила на огъня пред него само преди няколко дни. Тя стоеше в същата поза и сякаш не чуваше, че около нея се говори. Най-сетне се извърна към тях и Габриел видя, че бузите ѝ са порозовели и очите ѝ блестят. Внезапен порив на радост бликна в сърцето му.

— Как се казваше песента, която пеехте, господин Д'Арси? — попита тя.

— Казва се „Девойката от Огрим“ — отвърна Д'Арси, — но не можах да си я спомня както трябва. Защо? Вие знаете ли я?

— „Девойката от Огрим“ — повтори тя. — Не можех да се сетя за името.

— Много хубава песен — рече Мери Джейн. — Съжалявам, че гласът ви не е в ред тая вечер.

— Слушай, Мери Джейн — подзе леля Кейт, — стига си досаждала на господин Д'Арси. Не позволявам да му досаждаш!

Като видя, че всички са готови да тръгват, тя ги поведе към вратата, където започнаха да се сбогуват.

— Хайде, лека нощ, лельо Кейт, и благодаря за приятната вечер.

— Лека нощ, Габриел. Лека нощ, Грета!

— Лека нощ, лельо Кейт, благодаря ти за всичко. Лека нощ, лельо Джулия.

— Ах, лека нощ, Грета, не те видях.

— Лека нощ, господин Д'Арси. Лека нощ, госпожице О'Калахан.

— Лека нощ, госпожице Моркън.

— Лека нощ, още веднъж.

— Лека нощ на всички. Приятен път.

— Лека нощ. Лека нощ.^[21]

Утринта бе още тъмна. Мътна жълта светлина се стелеше над къщите и над реката под сякаш склупения свод. В краката бе кишаво и само тук-там върху покривите, връз парапета на кея и по железните огради се виждаха ивици и петна сняг. Фенерите още мъждееха, червеникави в навъсения здрач, а отвъд реката Съдебната палата заплашително се врязваше в натежалото небе.

Тя вървеше пред него с Бартел Д'Арси, пъхнала под мишница кафявия пакет с обувките си и приповдигнала роклята си с ръце, за да я пази от кишата. В позата ѝ вече нямаше никаква грация, но очите на Габриел още блестяха от щастие. Кръвта бе като буря в жилите, а мислите бушуваха: горди, радостни, нежни, неустрашими.

Тя вървеше пред него тъй леко и тъй изправена, че той пламна от желание безшумно да изтича подир нея, да я сграбчи през раменете и да ѝ каже на ухото нещо глуповато и нежно. Виждаше му се тъй крехка, че той страстно пожела да се пребори с нещо, за да я защити, и после да останат насаме.

Като звезди в паметта му проблясваха тайни мигове от техния интимен живот. Утро. На масата до чашата му лежеше светловиолетов плик и той го галеше с ръка. Птички чуруликаха в бръшляна и слънчевата паяжина на пердото светликаше по пода: от щастие не можеше да прегъльща. Те стояха на препълнения перон и той пъхаше

билета в топлата ѝ длан под ръкавицата. Стоеше до нея на студа и гледаше през решетката на прозореца как духач на стъкло прави бутилки в пламтящата пещ. Беше много студено. Лицето ѝ, дъхаво в студения въздух, бе съвсем близо до неговото; внезапно тя се провикна към работника пред пещта:

— Горещ ли е огънят, сър?

Но човекът не можа да я чуе поради рева на пещта. Слава богу, иначе би могъл да ѝ се тросне грубо.

Още по-нежна вълна радост бликна от сърцето му и се понесе в топли струи по жилите му. Мигове от живота им заедно, за които никой не знаеше и нямаше да узнае, проблясваха и озаряваха паметта му като нежния огън на звездите. Той закопня да ѝ припомни тия мигове, да я накара да забрави скучните години на съпружеския живот и да си спомня само миговете на възторжен унес. Защото годините, чувстваше той, не бяха угасили нито неговата, нито нейната душа. Децата им, литературните му занимания, домакинските ѝ грижи не бяха смогнали да угасят докрай нежния огън в душите им. Веднъж ѝ бе писал: *Защо ли думи като тия ми се струват тъй сиви и студени? Нали затуй, че няма истински нежна дума, с която да те назова?*

Като песенно ехо тия писани някога думи долетяха от давното време. Той закопня да остане насаме с нея. Когато другите си отидат, когато той и тя се приберат в стаята си в хотела, тогава щяха да бъдат заедно. Той нежно щеше да я позове:

— Гreta!

Може би тя нямаше веднага да го чуе: щеше да се съблича. После нещо в гласа му щеше да я събуди. Тя щеше да се извърне и да го погледне...

На ъгъла на „Винарска“ намериха файтон. Той се радваше, че трополенето им пречи да говорят. Тя се взираше навън през прозореца, но някак уморено. Другите рядко продумваха, само за да посочат някоя сграда или улица. Конят морно галопираше под навъсеното утринно небе и теглеше старото раздрънкано купе, а Габриел отново се намери във файтона заедно с нея, двамата запрепускали да стигнат навреме за кораба, запрепускали към своя меден месец.

Когато файтонът прекосяваше О’Конъловия мост, госпожица О’Калахан рече:

— Казват, че човек не може да премине през О'Конъловия мост, без да види бял кон.

— Тоя път човекът е бял — рече Габриел.

— Кой? — запита Бартел Д'Арси.

Габриел посочи статуята^[22], покрита тук-таме със сняг, сетне кимна свойски към нея и помаха с ръка.

— Лека нощ, Дан — весело каза той.

Когато файтонът спря пред хотела, Габриел скочи навън и въпреки протестите на Бартел Д'Арси плати на файтонджията. Даде му цял шилинг бакшиш. Файтонджията опря шапка с пръсти и рече:

— Честит да сте през новата година, господине!

— Да ти се връща! — сърдечно отговори Габриел.

Тя се облегна за миг на ръката му на слизане от файтона и после, на бордюра, докато пожелаваше лека нощ на другите. Облегна се леко, както преди няколко часа, когато танцуваха заедно. Тогава той се бе почувствал горд и щастлив, щастлив, че тя е негова, горд от изяществото и държането ѝ на съпруга. Но сега, когато в него бяха лумнали толкова спомени, първият допир с тялото ѝ — песенно, уханно, дивно — го прониза с остра сладострастна болка. Под покрова на нейното мълчание той пътно притисна ръката ѝ, а като застанаха пред входа на хотела, се почувства, сякаш са избягали от живот и задължения, от приятели и дом и с волни и лъчезарни сърца са се впуснали наедно в незнайни авантюри.

На голямото кресло във фоайето дремеше стариц. Той запали свещ в канцеларията и тръгна пред тях към стълбището. Те го последваха мълчешком, стъпките им приглушено отекваха върху дебелата пътека по стъпалата. Тя вървеше след портиера, оборила глава и привела слаби плещи като под никаква тежест, полата ѝ пътно прилепнала. Поиска му се да я хване през ханша, да я притисне здраво към себе си, ръцете му трепереха от желанието да я прегърне, но той заби нокти в длани и само така можа да обуздае дивия нагон на тялото си. Портиерът поспря на стълбите, за да осекне примигващата свещ. И те спряха на стъпалата под него. В тишината Габриел чуваше как разтопеният восък капе в подноса и как сърцето му се блъска в ребрата.

Портиерът ги поведе по коридора и отвори една врата. После постави неустойчивата си свещ върху тоалетната масичка и запита в

колко часа да ги събуди.

— В осем — рече Габриел.

Портиерът им посочи ключа за осветлението и взе да мънка някакво извинение, но Габриел рязко го прекъсна:

— Не ни трябва осветление. От улицата иде достатъчно светлина. Почекай — добави той, сочейки свещта, — можеш да си отнесеш тая красота. Хайде, драги.

Портиерът пак взе свещта си, но някак бавно, защото остана изненадан от тая нова мода. Сетне промърмори лека нощ и излезе. Габриел врътна ключа.

Уличната лампа хвърляше дълъг сноп призрачна светлина от прозореца до вратата. Габриел метна балтона и шапката си върху кушетката и отиде до прозореца. Погледна надолу към улицата, дано вълнението му постихне. Сетне се извърна и облегна на скрина с гръб към светлината. Тя бе снела шапката и пелерината си и разкопчаваше корсажа си пред голямото триклиро огледало. Габриел почака малко, погледа я, сетне рече:

— Грета!

Тя бавно се извърна от огледалото и тръгна по светлата пътека към него. Лицето ѝ изглеждаше тъй умислено и изнурено, че думите замряха на устните му. Не, още не бе време.

— Изглеждаш уморена — рече той.

— Поизморих се — отвърна тя.

— Да не ти е лошо или си отмаяла?

— Не, просто съм уморена.

Тя отиде до прозореца и застана там, загледана навън. Габриел отново почака и сетне, усетил, че го обзема плахост, рязко каза:

— Грета!

— Какво има?

— Нали знаеш оня нещастник. Мейлинс? — бързо рече той.

— Да. И какво?

— Бедничкият, в края на краишата той е свястно момче — продължи Габриел с някакъв чужд глас. — Върна ми златната лира, която му бях дал на заем, а аз вече я бях прежалил. Жалко, че не стои настрани от оня Браун, защото всъщност не е лошо момче.

Сега той трепереше от раздразнение. Защо изглеждаше тъй разсеяна? Как да започне? И тя ли бе разстроена от нещо? Да можеше

да се обърне към него или сама да дойде при него! Жестоко щеше да бъде да я вземе в това състояние. Не, първо трябва да види желание в очите ѝ. Той копнееше да надвие над необяснимото ѝ настроение.

— Кога му зае лирата? — запита тя след малко. Габриел едва се овладя да не прати по дяволите тоя сархош Мейлинс и златната му лира. Той копнееше да изплаче душата си пред нея, да я задуши в прегръдката си, да я обладае. Но рече:

— По Коледа, когато отвори онова павилионче за коледни картички на улица „Хенри“.

Тъй бе пламнал в ярост и желание, че не чу как тя се дръпна от прозореца. Застана пред него за миг-два и го изгледа със странен поглед. Сетне внезапно се надигна на пръсти, леко опря ръце връз раменете му и го целуна.

— Великодушен си, Габриел — каза тя.

Потръпваш от радост поради внезапната ѝ целувка и тая чудата фраза, Габриел постави ръка върху косите ѝ и почна да ги гали с едва докосващи се пръсти. Бяха нежни и лъскави от банята. Сърцето му преливаше от щастие. Тъкмо когато го желаеше, тя сама бе дошла при него. Може би мислите ѝ бяха следвали неговите. Може би, почувствала неудържимата му страсть, бе пожелала да му се отдаде. И сега, когато толкова лесно бе дошла при него, той се зачуди как бе се колебал.

Стоеше, обвил главата ѝ с ръце, сетне бързо пъльзна ръка около тялото ѝ и като я притегли към себе си, тихо рече:

— Грета, мила, за какво си се замислила?

Тя не отговори и не се отдаде на прегръдката му. Той пак заговори с тих глас:

— Кажи ми какво има, Грета. Струва ми се, че знам. Знам ли?

Тя не отговори веднага. Сетне избухна в плач и рече:

— Мисля си за онай песен, за „Девойката от Огри“.

Тя се отскубна от него, втурна се към леглото, вкопчи се в таблата и зарови лице. За миг-два Габриел замръзна от учудване, сетне пристъпи към нея. Като минаваше край трикрилото огледало, той се видя в цял ръст — широк, изпъкнал нагръдник, лице, чието изражение винаги го озадачаваше, когато го видеше в огледалото, и проблясващи очила с позлатени рамки. Той спря на няколко крачки от нея и рече:

— Каква е тая песен? Защо те кара да плачеш?

Тя вдигна глава и като дете избърса очи с опакото на ръката си. Гласът му прозвуча по-нежно, отколкото сам желаеше.

— Защо, Грета? — попита той.

— Спомних си за един човек, който често пееше тая песен преди години.

— И кой беше тоя човек от преди години? — с усмивка запита Габриел.

— Един човек. Познавах го в Готуей, когато бях у баба — рече тя.

Усмивката изчезна от лицето на Габриел. Някакъв тъмен гняв почна да се надига дълбоко в него и тъмният огън на плътската страст гневно пламна в тялото му.

— Някой, в когото си била влюбена? — иронично запита той.

— Едно познато момче — отвърна тя. — Казваше се Майкъл Фюри. Той пееше тая песен, „Девойката от Огрим“. Беше с много крехко здраве.

Габриел мълчеше. Не му се искаше тя да си помисли, че го интересува тоя момък с крехкото здраве.

— Тъй ясно си го представям — каза тя подир малко. — Какви очи имаше: големи и тъмни! И какво изражение имаха, какво изражение!

— Значи ли това, че си била влюбена в него? — рече Габриел.

— Понякога се разхождах с него, когато бях в Голуей — каза тя. Габриел внезапно се сепна.

— Може би затова искаше да отидеш в Голуей с Моли Айвърс? — хладно рече той.

Тя го погледна учудено и запита:

— Защо?

Габриел се почувства неловко от погледа ѝ. Той вдигна рамене и рече:

— Отде да знам? Навсярно да го видиш.

Тя мълчаливо извърна очи от него и погледът ѝ се плъзна по светлата пътека към прозореца.

— Той умря — рече тя след дълго мълчание. — Умря само на седемнайсет години. Не е ли страшно да умреш толкова млад?

— Какъв беше той? — все тъй иронично запита Габриел.

— Работеше в газовата централа — отвърна тя.

Габриел се почувства унижен от напразната си ирония и от този образ, възкресен от царството на мъртвите, някакъв момък от газова централа. Докато той, изпълнен с нежност, радост и желание, бе тънел в тайните спомени от техния интимен живот, тя мислено го бе сравнявала с друг. Изведнъж го обзе срам от собствената личност. Видя себе си нелеп, лелино момче за всичко, добронамерен сантиментален невротик, който държи речи на простаци и сам идеализира шутовските си страсти, видя жалкия хамав хапльо, чийто образ бе зърнал в огледалото. И той инстинктивно обърна гръб към светлината, за да скрие от нея срама, изгарящ чулото му.

Опита се да продължи разпита със същия хладен тон, но когато проговори, гласът му бе смирен и безразличен.

— Значи си била влюбена в тоя Майкъл Фюри, Гreta — рече той.

— Бях много за него по онова време — отвърна тя. Гласът ѝ беше тих и тъжен. Усетил колко безсмислено щеше да бъде, ако се опита да я поведе натам, накъдето му се искаше, Габриел погали ръката ѝ и на свой ред тъжно рече:

— От какво умря той толкова млад? От тебеце?

— Мисля, че умря заради мен — отвърна тя.

Смътен ужас обзе Габриел при този отговор, сякаш тъкмо в часа, когато се бе надявал да възтържествува, насреща му се възправяше някакво невидимо и отмъстително същество, събидало сили за борба с него в своя мъгляв свят. Но с усилие на разума той се отърси от страха си и продължи да милва ръката ѝ. Нямаше смисъл да я разпитва, долавяше, че тя сама ще му разкаже всичко. Ръката ѝ бе топла и влажна: тя не отвръщаше на неговата ласка, но той продължаваше да я гали точно тъй, както бе галил първото ѝ писмо в онова пролетно утро.

— Беше през зимата — подзе тя, — в началото на зимата, когато трябваше да си замина от бабини, за да дойда тук, в манастира. Тогава той лежеше болен в квартирата си в Голуей и не го пускаха да излиза, а писаха на родителите му, в Утърард. Охтика, казваха, имал или нещо подобно. Така и не разбрах.

Тя спря за минутка и въздъхна, после продължи:

— Бедният момък, много ме обичаше и беше такова мило момче. Излизахме заедно на разходка, Габриел, нали знаеш, както правят в провинцията. Ако не беше слаб в дробовете, щеше да учи пение. Горкият Майкъл Фюри, какъв глас имаше!

— Така, а после? — запита Габриел.

— Когато дойде време да напусна Голуей, за да дойда в манастира, той вече бе много по-зле, а мен не искаха да ме пуснат да го видя, та му написах едно писъмце да му кажа, че тръгвам за Дъблин, но ще си дойда през лятото, и да му пожелая оздравяване.

Тя поспря за миг-два, колкото да овладее гласа си, сетне продължи:

— Тогава, вечерта, преди да отпътувам, си бях у баба, в Нънс Айънд, и тъкмо си стягах багажа, когато чух — туп-туп — по стъклото потропваха камъчета. Прозорецът беше много мокър и нищо не се виждаше, затова припнах по стълбите, както си бях по рокля, мушнах се през задната врата в градината и кого виждам — бедното момче, зъзне ли, зъзне.

— Не му ли каза да си върви? — запита Габриел.

— Как не го молих веднага да си иде у тях, как не му казвах, че тоя дъжд е смърт за него... Но той рече, че не искал да живее. И досега виждам очите му! Стоеше досам стената, под едно дърво.

— Прибра ли се вкъщи? — запита Габриел.

— Прибрах се. Не бях била и седмица в манастира, научих, че умрял и бил погребан в Утърард — техните са оттам. Боже, боже, какъв ден изживях, като чух, че е умрял!

Тя мълкна, задавена в сълзи, сетне, сломена от скръб, се захлупи на леглото и захлипа в пухеника. Габриел задържа ръката ѝ още няколко мига колебливо, после от чувство на свян пред мъката ѝ я пусна бавно и тихо се оттегли към прозореца.

Тя спеше дълбоко.

Опрян на лакът, вече простил, Габриел се вгледа в разбърканата ѝ коса и отворени устни и се вслуша в равното ѝ дишане. Тя бе преживяла истински роман: един мъж бе умрял заради нея. Вече можеше и без болка да мисли каква невзрачна роля бе играл в живота ѝ той, нейният съпруг. Гледаше я как спи, сякаш двамата никога не бяха живели като мъж и жена. Очите му се опиваха от лицето и косите ѝ и никаква неведома човешка жал към нея се промъкна в душата му, като си помисли колко красива е била в разцвета на девичата си хубост. Не му се искаше да признае дори пред себе си, че лицето и вече не е

красиво, но съзnavаше, че то не бе лицето, заради което Майкъл Фюри бе презрял смъртта.

Може би не му бе разправила цялата истина. Извърна очи към стола, върху който тя бе хвърлила част от дрехите си. Бръзката на фустата ѝ висеше към пода. Едната ѝ ботинка стоеше изправена с клюмнал одве мек кончов; другата бе полегнала встрани. Удиви се на бурята в себе си преди час. От какво бе породена? От вечерята у лелите му, от собствената му глупава реч, от виното и танците, от веселото сбогуване, от приятната разходка в снега, покрай реката?... Бедната леля Джулия! И тя скоро ще се превърне в сянка като Патрик Моркън и неговия кон. За миг бе зърнал грохнал израз на лицето ѝ, докато бе пяла „В булчинска премяна“. Може би не след дълго пак ще седи в същата гостна, облечен в черно и с копринен цилиндър на коленете. Завесите на прозорците ще са спуснати, а леля Кейт ще стои до него, ще плаче, ще бърше носа си и ще му разправя как е издъхнала Джулия. Той ще напряга мозък за думи на утеша, но ще намира само тромави ненужни слова. Да, да: това се чакаше скоро.

Плещите му потръпнаха от хлад. Той внимателно се мушна под завивките и легна до жена си. Един подир друг всички те се превръщаха в сенки. По-добре смело да преминеш в отвъдния свят в разгара на някаква страсть, а не унило да вехнеш и чезнеш от старост. И той си помисли, че жената до него бе таила в сърцето си през тия години израза в очите на нейния любим, когато ѝ е казал, че не иска да живее.

Великодушни сълзи замъглиха погледа на Габриел. Той не бе изпитвал подобно чувство към никоя жена, но съзnavаше, че това е любовта. Сълзи бликнаха обилно в очите му и в полумрака сякаш зърна силуeta на младеж, застанал под мокрите колони. Наблизо имаше и други сенки. Душата му се бе добрала до тайнния мир, населен от сонма на мъртвите. Съзnavаше, че ги има — загадъчни, светливи, — но как да ги усети? Собственото му „аз“ изчезваше в някакъв сив неосезаем свят: вещественото битие, в което някога тия мъртвци бяха расли и живели, се стапяше в разтление.

Туп-туп: по стъклото леко се почука; той, сепнат, се извърна. Пак беше заваляло. Със сънен поглед гледаше снежинките — как сребърни и тъмни се носят в светлината. Дошъл бе час за път: на запад, през Ирландия. Да, в пресата го писаха — страната спи под преспите,

навсякъде, безспир, се сипе сняг. Снегът засипваше заспалите поля в средата на острова, ситен се стелеше връз безлесните байри, връз Аленското тресавище^[23], а още по на запад се стелеше, сипкав, над тъмните размирни вълни на сивата Шанън.^[24] Леко се стелеше над всяка педя пръст от самотното гробище, където спеше Майкъл Фюри. Снегът гъсто се стелеше по стърчащите разкривени кръстове и надгробните камъни, по железните остриета встрани на строгите гробищни врата, по черен трън и по изсъхнал сък. Душата му застиваше в несвяст, заслушана в снега, който засипваше всичко, разстилаше се над вселената, със сипкав съськ засипваше живите и мъртвите и се спускаше като сън — спокоен сетен сън.

---

[1] Разказът е написан около година след завършването на цикъла (в 1907) и с дълбоките си морално-философски внушения, психологическата уплътненост при изграждане образа на главния герой, усложнената символика и повествователна структура бележи прехода към зрялото белетристично майсторство на Джойс. „Мъртвите“ затваря кръговата композиция на „Дъблиничани“: тук се кръстосват най-важните теми на цикъла, а конфигурацията на персонажите и основният мотив („парализа“ — смърт) съответстват на „Сестрите“; безименният разказвач от въстъпителния разказ е пораснал... ↑

[2] Главният герой носи името на архангел Гавриил. Неговата традиционна емблема е лилията (Лили). Другият главен (но невидим) герой — Майкъл Фюри — е съотнесен с архангел Михаил. Образността и символиката в разказа са свързани със стихиите, над които според митологията двамата архангели имат власт: в някои легенди Гавриил е свързан с огъня, а Михаил с водата (снега), в други — обратното. Джойс манипулира и с двата реда значения. ↑

[3] „Ирландски напеви“ от Т. Мур, вж. бел. З към „Двама кавалери“. ↑

[4] „Ромео и Жулиета“, II, 2. Синовете на Едуард IV, за които се смята, че са били убити по заповед на чичо си, Ричард III. ↑

[5] „Дейли експрес“ — консервативен вестник, противник на патриотичното движение. ↑

[6] Въпреки че религиозният ценз е бил отменен в 1873 г., старият и много престижен дъблински университет „Св. Троица“

остава предимно протестантски. „Университетският въпрос“ са борбите за равноправни образователни възможности за католическите студенти. ↑

[7] Населението на Аранските острови все още е говорело ирландски. Представителите на Галската лига и „келтските“ поети са черпели вдъхновение от него. ↑

[8] Прототип на госпожа Конрой е съпругата на Джойс. ↑

[9] В края на ноември 1903 г. (непосредствено преди времето на разказа) папа Пий X обявява, че певците в църквата изпълняват свещенослужителна роля, затова жените трябва да бъдат отстранени от хоровете, а високите партии да се изпълняват от момчета според древния обичай на църквата. ↑

[10] Сбогом (ирл.). ↑

[11] Опера от А. Томас по Гьотевия „Вилхелм Майстер“. ↑

[12] Прочути певци от XIX в., повечето свързани с операта „Лукреция Борджия“ от Доницети. ↑

[13] Опера от Майербеер. ↑

[14] Браун на английски значи кафяв. ↑

[15] Уставът на манастира е бил много строг, но това е измислица. ↑

[16] Цитат от Милтън. ↑

[17] Импровизация по популярна английска песен, с която се поздравяват юбиляри, победители и пр. ↑

[18] Леля Кейт несъзнателно влага дълбок смисъл в безобидния каламбур с името Браун (кафяв): в целия цикъл кафявото настойчиво се асоциира с потискащата атмосфера и духовната ограниченост на живота в Дъблин. Да припомним, че Браун е протестант. ↑

[19] Уилям Орански приключва завладяването на Ирландия, след като разбива католическите сили в битката при Бойн (1690). Символ на британското господство. ↑

[20] Стихове от много популярна в Ирландия и Шотландия балада „Девойката от Огрим“. Изоставена от любимия, героинята чака пред дома му с дете в ръце; той я разпитва надълго и широко, но отказва да я приеме в къщата си. ↑

[21] Хоралното сбогуване напомня финала на сцената с лудостта на Офелия (Хамлет, IV, 5) и предвещава мотива на смъртта в края на разказа. ↑

[22] Даниъл О'Конъл (1775–1847) — ирландски патриот, играл важна роля в борбата за католическа еманципация, за което получава прозвището „Освободителя“. Джойс е негов далечен потомък. ↑

[23] Аленското тресавище е недалеч от Дъблин в югозападна посока. ↑

[24] Устието на р. Шанън, югозападното крайбрежие на Ирландия. Пътуването на запад е пътуване към смъртта. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.